Domnule Sococŭ,

Cunosc şi admir dragostea caseĭ Sococŭ pentru limba şi literatura românească. Nu mĕ îndoesc de jertfele pe cari le-aţĭ făcut pentru desvoltarea noastră literară, şi nu cred că rĕsplata v'a fost vr'o-dată potrivită cu jertfele, ba mĕ tem că eŭ voĭ contribui, cu editarea lucrărilor mele, să sporesc disproporţia dintre jertfe şi resplată.

Ceea-ce d-ta numeştĭ «indiferenţă inesplicabilă» este, d-le Sococŭ, «indiferenţă esplicabilă». Eacă un subiect de discutat, nu din causa încercărilor mele literare, ci dintr'un punt de privire maĭ general şi maĭ nalt. Mĕ voĭ încerca să'l studiez, cât voĭ

putea maĭ de aproape, cu ocasiunea editării volumuluĭ următor.

Intru cât mě priveşte, n'am eşit, nicĭ direct, nicĭ indirect, din atitudinea de a nu rěspunde nicĭ laudelor exagerate, nicĭ criticelor, unele meritate, altele triviale.

Consimţ, d-le Socecŭ, la propunerea d-tale, şi doresc ca editorul să aibă ceva maĭ mult noroc decât acela pe care l'a avut autorul.

Al d-tale prieten

DELAVRANCEA

Bucureştĭ, 20 Sept. 1902

HAGI-TUDOSE

I.

Dincolo de „Crucea de peatră", d'a stînga șoseleĭ Vitanuluĭ, se ridică biserica „Sfînta Troița". Mândrețe de biserică. Ce zugrăvelĭ, pe dinăuntru și pe dinafară, cum arar se maĭ pomenesc numaĭ la bisericile din vechime. Dar de ascultĭ la troițenĭ, maĭ cu seamă la ceĭ bĕtrânĭ, te apucă amețelile când încep, eĭ, să'șĭ ridice biserica în slava ceruluĭ. Mĕ rog, nu aŭ atâtea degete, la amîndouĕ mânele, câte minunĭ se află în sfîntul locaș. Și când se încurcă se fac foc, bĕtrâniĭ troițenĭ; ba îșĭ mușcă degetele la numĕrătoare, căcĭ iată cum aŭ apucat eĭ să numere minunile: ridică amîndouĕ mâ-

nele în dreptul ochilor, ţi le vîră sub nas cu degetele rĕsfirate, apoĭ la fiece laudă zice „una la mână“ şi moaĭe câte un deget în gură. La înfierbinţeală, uită că degetele sînt ale lor, şi le muşcă, şi vorba se preface în supărare, supărarea în ceartă, şi cearta în gâlceavă. Cum să cază eĭ la învoială?.. Fie-care vrea să laude şi să numere numaĭ cum vrea el, iar nu cum laudă şi numĕră ceĭlalţĭ.

De cumva nu eştĭ din partea loculuĭ, treĭ-patru bĕtrânĭ, — carĭ de obiceiŭ ascultă, cu gurile căscate şi cu şepcile pe ceafă, la cântecele copiilor din şcoala vestituluĭ dascăl Nicuţă, — cum te-or zări, te simt, ca nişte copoĭ, că eştĭ străin, că n'aĭ maĭ vĕzut biserica lor. Işĭ freacă mânile; tuşesc; îşĭ dreg glasul; apoĭ, rara-rara, cu nişte paşĭ lungĭ şi semeţĭ, îţĭ ĭes înainte, îţĭ caută prilej de vorbă, toţĭ cu aceleaşĭ cuvinte, cu aceeaşĭ tărăgănire de glas şi cu capul dat pe spate:

— Eĭ, flăcăule, de pe unde?.. Ce vênturĭ?.. Pe la noĭ... aĭ?.. şi de ce?.. Ce zicĭ de biserica noastră?.. Nu, mě rog, ce crezĭ d-ta, că n'o să'ţĭ tăĭem capul... De te împinge pěcatul să spuĭ ceva de sfinţiĭ uscaţĭ şi drepţĭ, — uniĭ cu suliţe, alţiĭ cu paloşe, uniĭ călărĭ, alţiĭ pe jos, şi cu mânele aşa de încrucişate pe pĭept, că palmele le ĭes afară din trup, — pe loc bětrâniĭ îşĭ ridică pulpanele gĭubelelor în cingětoarea de plisă roşie şi 'ţĭ suflă cuvêntul din vîrful limbiĭ.

— Eĭ, puişorule, maĭ sînt zugravĭ, grozavĭ de tot... Am vězut şi noĭ... am prea vězut cum o daŭ în păgâneşte, şi 'ţĭ toarnă la sfinţĭ cu ochĭ de om, cu mânĭ şi picioare ca şi ale noastre... Da de, vezĭ d-ta, sfinţiĭ ăştia, aşa cum 'ĭ-am apucat noĭ, de când am deschis ochiĭ, sînt adevěrat sfinţĭ. Voĭ, tineriĭ de astăzĭ, la legĭ umblaţĭ cu şoalda, la scris cu şoalda şi la sfinţĭ tot cu şoalda...

Jupân Hagiul o șterse binișor-binișor, și se făcu nevĕzut.

— Fugi Hagiul ... fugi ... Nu'ĭ vine la socoteală, — începu iar ctitorul, — nu dă un sfanț la cutia bisericiĭ (ctitorul ținea mult la cutia bisericiĭ) și acasă nomol de galbenĭ bătuțĭ și ferecațĭ. Ingroapă mereŭ cazanele, și n'are decât o nepoată, pripășită pe lîngă dênsul de când a plecat la agĭalîc, ca să'ĭ păzească coștoroaba. Și nu mărită fată mare, nu sleește un puț, nu dăruește un crâmpeiŭ de salbă iconostasuluĭ unde se mirueşte, caiafa de el!

Și vorba se încinse ca focul.

— Să dea Hagiu ?.. Hagiu să dea ?..

— Dar nu l'ațĭ vĕzut cum mișună prin câreĭumĭ și băcăniĭ ? zise ctitorul. Intră într'una, ĭea binișor o măslină, o aduce la gură, ș'o strecoară printre gingiĭ. Fol, fol, fol, o mestecă ... — „E, cum daĭ măslinele, dragă cutare ?..“ — „Atât“... — „Scump, scump de tot la așa vremurĭ.

Vremurĭ grele!“ Și pleacă... Intră peste drum. Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucățică, îĭ face vênt. Pleasc, pleasc...
— „Cum petrecețĭ icrele?..“ —„Atât“...
— „Scump. Scump. Vremurĭ grele!“ Și pleacă... Se duce la pastramagiul din colț. — „Ia să vedem, vericule, cum 'țĭ-e marfa, că nu maĭ daŭ pe la cutare...“ Iea o feliuță, îĭ face de petrecanie. — „Cum o dațĭ?“ — „Pe parale și atât.“—„Așĭ, v'ațĭ scumpit de tot. S'aŭ dus vremurile alea... Vremurĭ grele!“ Și pleacă. Iĭ e sete. Intră într'o bragagirie. — „Eĭ... să gust... ce bașĭ-buzuc avețĭ?“ Suge un fund de tinichea. Ghĭorț, ghĭorț, ghĭorț. „Zeamă de aguridă. Cin' s'o bea? Cin' s'o plătească? Vremurĭ...“ Și pleacă. Așa mănîncă și se răcorește, și pe el îl daŭ baniĭ afară din casă.

Și bătrîniĭ, hi-hi, ho-ho, hi-hi... Rîd cu lacrămĭ, năpustindu-se în vorbă, care maĭ de care maĭ șiret la cuvênt și maĭ

III.

Fum pe coşul Hagiuluĭ nu s'a pomenit. Ridice viscolul nămeţiĭ pînă la streşinĭ. Apele se îngheţe tun. Treaba lor. Hagiul nu vrea să ştie de crapă pĭetrile la gerul bobotezeĭ, nicĭ dacă în Iulie turbează cânii de căldură. Iarna tremură, vara gâfue.

Toată vieaţa luĭ de câte-orĭ nepoată-sa, — trăind aciolată pe lîngă dênsul, — îĭ pomenea, la crăcĭun, să taĭe şi eĭ un porc, ca tot creştinul, bĕtrânul rĕspundea:

— Imĭ face rĕŭ, nepoată, s'aud guiţând... Imĭ face rĕŭ... c'aşa sînt eŭ... milos...

— Cumpĕră'l, nene, tăiat gata.

Dacă aşa îl aducea din cuvênt, Leana,

înghiţind în sec, cu gândul la şoricĭ, bĕtrânul rĕspundea liniştit:

— Un porc... carne multă... Se strică... Douĕ gurĭ sîntem...

Venia Paştele.

— Nene, să înroşim şi noĭ ouĕ...

— Ce prostie!.. Ouĕ roşiĭ?.. Nu e maĭ bine să le mânîncĭ proaspete?.. Ouĕ roşiĭ, ouĕ stătute...

— Să roşim puţintele.

— De roşim puţintele, ardem focul degeaba, cumpărăm d'a surda băcanul... Cheltuială zadarnică... Vremurĭ grele!

— Da... o cĭosvîrtă de mĭel...

— Mĭel?.. Cefel mĭel?.. Cum mĭel?.. Miroase a oaĭe... Paştele prea e în vară...

— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezĭ că plouă şi fulgueşte?

— Eĭ, fulgueşte, fulgueşte... tu nu vezĭ că nu ţine? Unde ţine? Cum cade se topeşte... Eŭ mor de căldură... Uf!.. uf!..

— Și eŭ mor de frig...

— Morĭ de frig... crăpĭ!.. Așa te-am pomenit... lacomă... nemulțumitoare!

Leana tace și înghite în sec. E săracă. N'are pe nimenĭ. Tace, că bĕtrânul, de se mânie, strigă, trîntește ușile, apoĭ se aruncă în pat și se vaetă pînă la mĭezul nopțiĭ, uitând să'ĭ dea și de pâne.

De mic copil Hagiul fusese copil cuminte și așezat. Nu i s'auzia gurița, nicĭ pașiĭ. Nu rupea pantofiĭ. Nu'șĭ hărtănia rochița. Pe ce punea mâna, punea bine.

Ajuns calfă la găitănărie, vorbia frumos și cu patimă în mijlocul tovarășilor sĕĭ.

— De când eram d'o șchĭoapă pricepusem lumea, le zicea el. Ințelesesem bine de tot că o cârpă din gunoiŭ este o muncă de om pe care te facĭ stăpîn dacă o puĭ d'o parte. Și dacă mama îmĭ dădea un ban de treĭ, ca să'mĭ ĭeaŭ un

simit, eŭ mĕ uitam în ghĭozdan: de aveam feliea de pâne, sănătate bună, aveam ce mânca. Nu te saturĭ cu pâne? Ce 'țĭ trebue simițĭ? Și puneam banul bine. Și un ban peste altul fac doĭ, peste doĭ, dacă puĭ altul, fac treĭ... Rîdețĭ voĭ... rîdețĭ... Da, vênturațĭ baniĭ în mânĭ și vețĭ simți ce rĕcoare ține când vĕ e cald și ce cald când vĕ e frig. E destul să te gîndeștĭ ce poțĭ face cu baniĭ, ca să și guștĭ bucuria lucruluĭ pe care nu l'aĭ cumpărat. Aĭ simțit bucuria?.. De ce să'l maĭ cumperĭ?.. Rîdețĭ voĭ, rîdețĭ... Ce lucru poate fi maĭ luminat ca un jeratic de galbenĭ întinșĭ pe o masă?.. Voĭ rîdețĭ... rîdețĭ cu hohote... Niște risipitorĭ... In vieața voastră n'o să gustațĭ adevĕrata bucurie...

Intr'o zi, o calfă, vĕzêndu'l cum tremură și cum i s'aprind ochiĭ când vorbește de banĭ, 'ĭ-a zis în glumă:

— Strîngĭ tu, băete, strîngĭ, și într'o

La urmă o privi lung, îĭ surîse, i se umplu ochiĭ de lacrîmĭ şi plecă, mormăind :

— Mititica... tristă şi ea ... cu obloanele în jos, cu uşa închisă ... ca un om care a închis ochiĭ ! .. Se crapă de ziuă ?.. face vchiĭ marĭ, cât geamurile eĭ, şi par' că vorbeşte, momind pe trecĕtorĭ să intre, să'ĭ dea o bună-ziuă, şi să'ĭ tîrguească câte ceva ... Linguşitoarea ...

Cu capul în jos, ciuliud mustăţile, ştergându-şĭ sudoarea de pe frunte, iuţind şi muind paşiĭ, mestecând şi tuşind, se duce acasă. Vorbeşte. Se vede în luptă cu ceĭlalţĭ : cu uceniciĭ, cu calfele, cu meşterii măruntĭ şi cu toptangii. La uniĭ surîde, unora le strînge mâna, cu alţiĭ se ceartă, la urmă se împacă cu toţĭ, îĭ atrage, îĭ momeşte, îĭ înşală.

Obosit, ajunge acasă.

La rĕspântia din care se desface drumul în spre calea Verguluĭ, se pitu-

leşte căsuţa Hagiuluĭ, în mijlocul uneĭ grădinĭ stufoase.

Deschide uşa tinziĭ; o încue grabnic; intră într'o odaie mică şi întunecoasă; aprinde o lumînare de seŭ; se aşează pe pat; îşĭ ĭea capul în mânĭ şi'şĭ razemă coatele de genuchĭ.

Păreţiĭ sînt cojiţĭ şi galbenĭ; grinzile tavanuluĭ, negre şi prăfuite; icoanele, cu sfinţĭ ştersĭ; patul de scândurĭ acoperit cu o pătură lăţoasă, vĕrgată cu alb şi vişiniŭ. Douĕ perne de pae la perete şi una de lână îmbrăcată într'o faţă soĭoasă. Pe jos pardoseală de cărămizĭ recĭ. Odae tristă, întunecoasă, un mormênt pe aĭ căruĭ ochĭ de geam, ca un sfert de hârtie, 'ţ-ar fi frică să priveştĭ, de frică să nu vezĭ morţiĭ odihnindu se cu feţele în sus.

Hagiul tresări şi suflă în lumînare.

— Costă parale. Mĕ gândesc eŭ şi pe întuneric. Oh! Doamne, Doamne, ce bun

eştĭ, ce înţelept eştĭ! De n'ar fi soare, câte lumînărĭ mi-ar trebui să arz ziua în prăvălie!.. Ce cheltueală!..

Abia se lungi în pat, şi gândurile începură, întăiŭ blînde, prietenoase, s'apoĭ îndoelnice, posomorîte.

Bine că a rĕmas singur stăpîn în prăvălie! Jupînul era bun, era cinstit, da de... două cheĭ la o tejghea... două mânĭ în parale... două-zecĭ de degete în firfiricĭ... patru buzunare şi două socotelĭ... Cine ştie!.. Din greşală... baniĭ sînt micĭ... uşor îţĭ scapă printre degete... ba în buzunar... în pungă... în captuşeala haĭneĭ... Stăpînu-sĕŭ era bun, era cinstit, dar erta de multe-orĭ pe calfe, pe simbriaşĭ, pe ucenicĭ, când rupeaŭ şi spărgeaŭ prin prăvălie. Venia un cerşetor, doĭ, două-zecĭ: „să le dăm că avem copiĭ". Da, dar el n'avea copiĭ. Da, dar jumătate din aceĭ banĭ aruncaţĭ era munca luĭ, eraŭ baniĭ luĭ,

eraŭ mîngâerea şi fericirea luĭ. Unde puĭ haĭnele pe carĭ i le cumpĕra cu d'asila, luminările de paşte, discurile, miruealà, căcĭ îl ducea de guler la biserică... dar cutia bisericiĭ de care îĭ era spaimă... Socoteală limpede: masa, creditul şi numele stăpînuluĭ sĕŭ produceaŭ maĭ puţin ca mila stăpînuluĭ, haĭnele pentru masa stăpînuluĭ, evlavia stăpînuluĭ şi nepriceperea stăpînuluĭ la vînzarea găitanuluĭ.

Hagiul se rostogoleşte în pat. Prea e fericit. Nu poate dormi. Rîde şi oftează. E deştept şi visează. Ce vis! De nu s'ar sfîrşi! Dacă, aci, în zăduf şi întuneric, ar sta în picioare, şi baniĭ ar creşte, ca o rĕvărsare de apă, de la tălpĭ în sus pînă peste creştetul capuluĭ... Oh! ce fericit ar fi Hagiul! Inainte să'şĭ dea sufletul, ar vedea faţa şi vecĭnicia luĭ Dumnezeŭ. Moartea să aĭbă coasă de aur, el, şĭ-ar înfige amîndouĕ mânele în tăişul eĭ!

și turnă apă. Untdelemnul se scurse în taler, rĕmâind în pahar un rotocol d'o muchie de cuțit.

Se vîrî în pătură. Candela sfîrâi și trosni. Hagiul, amețit, mormăi în mustăți:

— De ce-o fi trosnind? Semn rĕŭ! Am turnat dĕstul untdelemn... De ce-o fi trosnind?.. De nu mĭ-ar arde prăvălia!..

V.

Aşa petrecu vieaţa Hagiul pînă la bătrâneţe. Un şir necurmat de chinurĭ fericite, nebăgând nimic în el, nepunênd nimic pe el. Fără foc; fără fiertură; neiubind pe nimenĭ; tresărind când umbra i se încurca în picioare; închizêndu-se ziua cu zăvorul în casă; robotind nopţile în odae cu o lumînare de seŭ în mână, ca o stafie uscată.

La bătrâneţe găitanăria nu maĭ mergea. Desfăcu prăvălia. Vîndu tot.

— M'am ales şi eŭ c'o pâne, dupe o muncă câĭnească de la opt pînă la şaĭzecĭ de anĭ.

Dar în acest bătrân, pentru care prieteniĭ, copii şi nevasta eraŭ baniĭ agoni-

siţĭ şi ascunşĭ, un singur gând, maĭ presus de orĭ-ce, îĭ turbura fericirea:

— Dumnezeŭ vede toate . . . plăteşte toate. Vede toate!.. Cum vede?.. N'am furat pe nimenĭ... N'am luat banul nimĕruĭ!

„Vede toate, plăteşte toate“. Icoanele şi vorbele din biserică, i se deşteptaŭ în minte. Ce strică bogatul nemilostiv, dacă nu fură şi nu bate pe nimenĭ? Dacă bogaţiĭ ar da în fiece zi la săracĭ, săraciĭ s'ar îmbogăţi şi bogaţiĭ ar sărăci. In ce ar fi D-zeŭ maĭ câştigat? Trupul luĭ n'a vroit femee; buzele luĭ n'aŭ avut copil de sărutat; pântecele luĭ n'aŭ poftit la mâncărĭ grase, şi o vecĭnicie toată să nu vază faţa luminoasă a idoluluĭ sĕŭ?

Intr'o zi bĕtrânul, ne maĭ putênd răbda aceste gândurĭ, s'a hotărît:

— Da, da, am să mĕ ĭeaŭ bine cu Dum... Să vĕd locurile sfinte! Ce jertfă ar putea întrece jertfa mea?

Locurile sfinte... lemn sfînt... ceĭ carĭ nu se duc... se poate vinde lemnul sfînt... p'acolo toate pădurile trebuie să fie sfinte...

Şi bĕtrânul s'a dus la hagĭalîc, şi s'a întors „aghios“ — „hagiŭ“ — sfînt, dar maĭ soios de cum plecase.

Şi tuturor, de câte-orĭ îl întrebaŭ cum e p'acolo, strecura vorba de minunile lemnuluĭ sfînt. Vĕzuse el, cu ochiĭ luĭ, leproşĭ vindecaţĭ cu lemn sfînt. Le atingea rănile cu o bucăţică mică, mititică, de lemn, şi rănile se închideaŭ şi pelea se netezia pe unde fusese carne vie. Un pusnic a trăit zece anĭ, fără să bage nimic în gura luĭ, mirosind lemn sfînt. Unuĭ nebun 'ĭ-a venit minţile la loc cum l'a atins cu lemn sfînt pe frunte.

Povestind aşa minunile, şi închinându-se, Hagiul, a vîndut lemn sfînt bĕtrânilor, babelor şi văduvelor.

De multe-orĭ Hagiul, vesel că s'a pus

bine cu Dumnezeŭ, și fericit că 'șĭ-a întors paralele cheltuite cu hagĭalîcul, — ba a maĭ și câștigat, — bombănia, uitându-se în toate părțile:

— Ce negoț, ce daraverĭ, ce bănet s'ar face! Lemnul sfînt merge găitan! Acum patru-zecĭ de anĭ o prăvălie cu lemn sfînt ar fi fost un potop de aur. Astăzĭ lumea începe să fie rea... credință puțină... Doamne! Doamne!

Și Hagiul îșĭ facu cruce că lumea să ducea la peire.

Pustiile de bătrânețĭ sînt grele. Tusea îl apucă maĭ des și'l ține maĭ mult; sângele nu maĭ rabdă gerul; aducerea-aminte se împuținează. Dese-orĭ se ceartă, el cu el:

— Ba sînt opt miĭ...

— Ba sînt zece!

— Ce fel zece?

— Atuncĭ, dincolo, sînt opt!

— Aşĭ, nu se poate, aseară 'ĭ-am numĕrat.

Şi auzul îl cam lasă. De vorbeşte maĭ tare, se aude, se sperie şi se uĭtă în toate părţile . . .

— Na, Hagiule, cap sec, strigĭ cât te ĭea gura, par'că cine ştie ce-aĭ fi avênd! Iaca n'aĭ, n'aĭ, n'aĭ, eştĭ sărac lipit!

Iar în mintea luĭ: „am, am ceva, dar e maĭ bine să zic că n'am chioară para".

tea visează că se prigorește la un foc mare.

A-doua-zi nepoată-sa îl găsi pe jumĕtate înghĭețat. Abia putu să zică: „Leano, foc că mor“, și îĭ întinse un bănuț de aur, închizênd ochiĭ. Îĭ fu rușine ca să nu'l vază acel ochiŭ de aur cu câtă ușurință îl aruncă în mânile nemiloase ale lumiĭ. Oftă dureros.

Focul pîlpîe în vatră. Mormanul de jeratic dogorește și aruncă un poleiŭ, cald și rumen, pe peretele din față. Tavanul trosnește și zidurile asudează. Leana, cu picioarele goale pînă la genuchĭ, se părpălește în gura sobeĭ. Bĕtrânul a eșit din pătură și 'ĭ-e cald, și îl ĭea cu fiorĭ. Picioarele îĭ tremură. E lihnit. Îĭ cere inima a ciorbă, ca nicĭodată în vieața luĭ.

— Ce puĭ atâtea lemne? Prea multe lemne! Leano, n'auzĭ? Și tot 'mĭ-e frig... Prea multe lemne!.. 'Mĭ-e foame... O să

daĭ foc caseĭ!.. Ah! pânea nu mĕ maĭ satură... picioarele nu mĕ maĭ țin!

— Oĭ fi bolnav, rĕspunse Leana. Să chĭem pe cineva. Lîngă spițărie e un doftor...

— Să nu calce nimenĭ în casa mea! strigă Hagiul. Cât scrie doftorul pe hârtie nu plăteștĭ cu vieața toată! Sînt sănătos, voĭnic, maĭ bine ca orĭ-când!..

Dar voind să umble căzu pe pat, zicênd: „oh! da, nicĭodată n'am fost maĭ bine"!

Dupe treĭ zile de frigurĭ Hagiul se sculă din pat, uscat și galben, cu ochiĭ dușĭ în fundul capuluĭ, cu pĕrul lung și cĭufulit. Leana îl întrebă încetișor dacă n'ar vrea ceva.

— Aș vrea, rĕspunse trist Hagiul, aș vrea o cĭorbă de găină... cu nițică lămîe... lămîea e scumpă... câteva boabe de sare de lămîe... Și vezĭ, găina să nu fie prea mare... mică și grea.

Pe seară, Leana, întinse în mijlocul patuluĭ un ştergar. Pe ştergar o strachină cu cĭorbă caldă. Aburiĭ se ridică din strachină. O aripă galbenă ese din zeama presărată cu steluţe de grăsime. Pe buzele străchiniĭ o lingură de cositor. Alăturĭ clondirul, cu două degete de vin, cu dop de hârtie. Hagiul privi cu lăcomie, se şterse pe frunte, şi zise cu o nespusă părere de rĕŭ:

— Ce poftă de copil!..

Se vĕzu topind, el, cu mâna luĭ, bulgărĭ de aur, turnându-ĭ în strachină şi sorbindu'ĭ cu lingura.

Se apropiè de pat. Incepu să mănînce. Plescăi; îşĭ supse gropile din obrajĭ; se încruntă; 'şĭ-acoperi ochiĭ cu sprincenele; se resti la Leana, aruncând lingura:

— Una de lemn... asta e coclită!..

Leana, rîvnind la ciorbă şi înghiţind în sec, eşi afară şi'ĭ aduse una de lemn.

Hagiul începu iarăşĭ a sorbi sgomotos. Se scutură şi scuipă de maĭ multe-orĭ.

— Iea ciorba d'aci! M'am săturat... Simţ pe gât o coclealǎ acră... sărată... un miros nesuferit... Iea-o... fugĭ cu ea... nu veḑĭ?.. îmi sorb vieaţa!

Leana luă strachina şi eşi.

Hagiul îşĭ trînti capul pe o pernă de paĭe. Trupul luĭ, o flacără. Ce frigurĭ! Sub el se deschisese ca o mare fără fund. Şi se ducea, adînc, adînc, tot maĭ adînc. Şi pe gât gustul auruluĭ, sîngele viŭ al auruluĭ! Nefericit părinte, gustase din carnea copiilor luĭ. Ciorba îĭ mirosise a aur!

Când Leana intră în odae, el se ridică în coate, şi'ĭ strigă:

— Stinge focul... să daĭ cărbuniĭ şi cenuşa înapoĭ!.. Aruncă ciorba... şi să daĭ fulgiĭ şi bucăţelele înapoĭ!.. Vreaŭ baniĭ pe jumătate, dacă nu toţĭ!

Şi începu să plângă cu hohote.

— Ucigaş!.. nebun!.. nelegiuit!.. în vecĭ n'o să te saturĭ!

Leana înmărmurită să uită la el. Tocmaĭ atuncĭ s'audi, miorlăind la uşe, cotoiul, tovarĕşul eĭ de foame şi de tremurat, singura ființă care o mîngâe şi pe care o mîngâe.

Leana crăpă uşa. Hagiul se uită speriat, şi vĕzênd cotoiul strecurându-se pe uşe, se resti:

— Să'ĭ taĭ coada!.. Să'ĭ taĭ coada!.. o coadă d'un stînjen... pînă să intre se răceşte odaea!.. Să cheltuesc şi pentru el?... Unde e toporul?.. Am să 'ĭ-o taĭ eŭ!

Se ridică în picioare. Picioarele tremurară, se îndoiră, trosniră din încheeturĭ. Hagiul se curmă de mijloc; deschise ochiĭ, marĭ şi roşii; căscă gura şi căzu pe spate.

Leana, speriată, fugi afară, închinându-se.

S'a înoptat. Ea pândeşte la uşe. Tremură şi inima i se bate. Ar vrea să intre şi spaĭma că e mort or nebun o înghiaţă. Vêntul flueră în straşina caseĭ. Zăpada le-a troenit uşa pe din afară. In tindă e frig şi întuneric.

Pe la mĭezul nopţiĭ i se păru că în odaea Hagiuluĭ se tîrăşte cineva d'abuşile. Ascultă. Auḑi desluşit un sunet de banĭ.

— El e. N'a murit, şopti Leana, baniĭ îĭ prelungesc vieaţa. Săracu nenea Hagiu!

Liniştită puţin, dibui pe întuneric, clanţa de la odăiţa eĭ, deschise uşa binişor şi se duse să se culce, tînguind încet pe nen-sĕŭ Hagiu:

— Săracu, ce bogat este!

A-doua-zi, de dimineaţă, Leana intrând în odaea Hagiuluĭ, îl găsi numaĭ în cămaşe, în cămaşa sa petec de petec, trân-

tit cu fața în jos, pe aur, îngropat în galbenĭ, cu fruntea p'un purcoiŭ de lire, cu ochiĭ închișĭ.

Cum îl vĕzu, începu să plângă.

Dar, ca prin minune, trupul Hagiuluĭ se cutremură. Baniĭ sunară d'alungul, de la picioare pînă la frunte. Săltă capul; deschise ochiĭ stinșĭ, și'ĭ îndreptă, ca niște sticle recĭ, asupra Leaniĭ; bolborosi câteva cuvinte nedeslușite; mușcă în vênt cu gingiile albe și izbuti să slomnească:

— Nu te uita... închide ochiĭ... ochiĭ fură... închide ochiĭ!..

Căscă gura; limba i se mototoli în gât; capul îĭ căzu într'o parte; picioarele i se lungiră; mânele i se înfipseră în banĭ... și adormi de vecĭ, cu ochiĭ deschișĭ și țintă asupra Leaniĭ.

Când l'aŭ scăldat, pe genunchĭ, pe pĭept și pe frunte, se vedeaŭ rotocoale

de banĭ. Și 'ĭ-aŭ rupt pleoapele de sus și ochiĭ luĭ spăĭmântațĭ nu s'aŭ închis.

Leana l'a îngropat cu alaiŭ mare. Zece popĭ, archiereŭ, oranist, colivă, steagul bisericiĭ Troița, florĭ, lumînărĭ, zăbranice. Lumea privind, zicea:

— Ce frumușețe! Bine de el!

La capul luĭ mergea Leana; după ea, câțiva bĕtrânĭ, cu ctitorul în mijloc.

Unul din bĕtrânĭ întrebă pe ctitor:

— Ce banĭ a lăsat?

— Un milion, rĕspunse ctitorul.

— Cât face un milion?

— Un milion? De zece-orĭ câte o sută de miĭ.

— Săracu Hagiu!

— Dacă ar vedea el cum se cheltuește cu înmormêntarea luĭ...

— Ar muri! rĕspunse unul din bĕtrânĭ.

Și oranistul, cletănându'șĭ ceaprazu-

rile de fir, intră în curtea bisericiĭ. Maĭ multe glasurĭ s'auziră în depărtare: „Vecĭnica luĭ pomenire, vecĭnica luĭ pomenire"...

IRINEL

IRINEL

Aşa am fost eŭ: să scriŭ tot ce 'mĭ trece prin minte şi să nu spuĭ nimic oamenilor.

Oameniĭ sînt teribilĭ. Privire grea şi vorbă cu atâtea înţelesurĭ...

Nu pumnul, ci ochiĭ omuluĭ mĕ sperie; prin eĭ, ca prin nişte lunete, vĕd ce se petrece în adîncimea uneĭ tăcerĭ viclene.

Da, sînt nesuferite aceste supape de lumină. 'Mi-e cu neputinţă să privesc în ele fără să mĕ cutremur.

Aşa m'am născut. Sînt mulţĭ ca mine. Un singur lucru mĕ deosebeşte de eĭ:

eŭ am priceput de vreme de ce sufer printre oamenĭ, fără a'ĭ urî, iar eĭ îĭ urăsc fără să știe de ce.

Dupe cum vedețĭ, nu sînt curagios, — ferească Dumnezeŭ! — dar nicĭ poltron. In fața unuĭ revolver nu tremur.

Dacă m'ațĭ vedea cum mě repez printre muncitorĭ, — închizênd ochiĭ, bine înțeles, — de sigur că m'ațĭ crede un eroŭ, și n'ațĭ înțelege de loc, cum, un asemenea cavaler, să fie așa de timid în fața domnilor liniștițĭ și galanțĭ.

Dar când vorbesc cu o femee frumoasă?

Ah, femeile, femeile! Nu, nu, ele nu vorbesc ca noĭ, nu privesc ca noĭ, nu se mișcă ca noĭ.

Cuvêntul lor e cald și ameţitor.

Uneĭ femeĭ îĭ e de ajuns tinerețea și deșteptăciunea. Și, dacă e să vě spuĭ drept, eŭ prefer deșteptăciunea frumusețiĭ. Frumusețea este femeea din afară,

inteligența e femeea din lăuntru. O frumusețe prostănacă este un farmec mort. O urîtă, știind să te taie cu o privire, se aseamănă cu o carte ale căreia scoarțe proaste ascund un coprins fermecător.

Femeĭ urîte nu există, ci numaĭ: femeĭ, femeĭ bĕtrâne și femeĭ proaste. Ba chiar cele bĕtrâne întineresc cu spiritul lor diabolic.

Să nu credețĭ că voiŭ povesti ceva imoral.

Timidul revoltat, de odinioară, acum e tot timid dar liniștit, cu o vastă iubire de omenire, și maĭ ales de femeĭ. Pesimistul de odinioară e astă-zĭ un om blând, insipid de dulceag; și acela — vĕ cer iertare — care se trîntia desperat în pat și nu credea decât în pasiune și frumos, astă-zĭ este un *pu-ri-tan*, bine înțeles un puritan care... trebue să vĕ spuĭ... a început să aibă maĭ multă îndrăzneală când privește în ochiĭ uneĭ femeĭ.

Să reviŭ.

Ceea-ce mi s'a întîmplat mie, considerând evenimentul pe dinafară, s'a întîmplat multora; ceea-ce însă se petrecu în sufletul meŭ, fără a fi un fenomen extraordinar, vĕ va interesa, întru câtva, dacă nu credeţĭ că nebuniĭ şi oamenĭ sănătoşĭ se pot reduce la douĕ formule, una coprinzênd pe ceĭ carĭ ieaŭ visul drept realitate şi alta coprinzênd pe ceĭ carĭ neagă realităţeĭ orĭ-ce părticică de vis.

Oameniĭ se deosibesc aşa de mult uniĭ de alţiĭ, că cea maĭ mare greşală a filosofilor stă în reducerea omenireĭ la un tip saŭ chiar la maĭ multe tipurĭ.

Câţĭ oamenĭ, atâtea tipurĭ, atâtea lumĭ, atâtea probleme. Şi dacă e ceva care aseamănă pe oamenĭ între eĭ, e tocmaĭ ceea-ce îĭ aseamănă cu tot restul animalelor: a mânca, a dormi, a umbla, a se înmulţi...

Afară de această asemănare, alta nu maĭ există.

Iacă de ce 'mĭ vine să rîz de mulțumirea părinților când vĕd că ochiĭ copiilor seamănă cu ochiĭ lor, fără a se întreba dacă prin acele sticle albastre și drăgălașe vor pĕtrunde aceleașĭ impresiĭ și se vor rĕsfrânge aceleașĭ imaginĭ... Mĕ ertațĭ, clina copilărească a filosofieĭ a fost pururea patima capetelor slabe, și maĭ ales a oamenilor fără acțiune.

Sînt timid. V'am spus'o și vĕ rog să nu vĕ îndoițĭ.

Câte mi s'a întîmplat din pricina aceasta nu vĕ pot spune. Ar fi prea lung și ațĭ rîde prea mult de mine, fără ca să ĭeaŭ și eŭ parte, privind, bine înțeles, cu ochiĭ în jos.

Să încep.

Când îmĭ muriră părințiĭ, amîndoĭ în acelașĭ an, eram mic, mi se pare de șeapte anĭ.

— Un profesor trebue să fie părintele vostru!

— Educație! Educație, pedagogie, sistem noŭ!

Și când s'a restit la mine și 'mi-a strigat: „Educație! Pedagogie! Sistem noŭ! *Ochiĭ 'n sus!*"... am ridicat capul, dar întîlnind niște ochĭ pedagogicești, mi s'a'ncleștat fălcile, și din lecția cea maĭ bine preparată m'am ales cu un zero la catalog.

Mĕ prind că asemenea timiditate o înțelegețĭ.

Fie-care din d-voastre ațĭ pățit'o în fața pedagogiiĭ și a profesorilor cari v'aŭ fost ca niște adevĕrațĭ părințĭ.

Să nu credețĭ însă că în toțĭ frica a fost la fel. Uniĭ s'aŭ gândit la nuea, — alțiĭ la notă, — alțiĭ la urechĭ, — puținĭ la premiŭ, — și ceĭ maĭ mulțĭ la repetenție. Unora le-a zvîcnit inima, — multora li s'a împĭedicat rĕsuflarea, — la pu-

ţinĭ li s'a ridicat sângele la cap, — la câţĭ-va le-a venit ameţeală.

Mie nu 'mĭ păsa nicĭ de bătae, nicĭ de premiŭ, nicĭ de notă rea; simţiam însă doĭ ochĭ carĭ mĕ pironiaŭ drept în mijlocul frunţiĭ. Fără eĭ aşĭ fi spus toate regatele, marile ducate şi ducatele Germanieĭ, cu capitalele şi cu oraşele *„cele maĭ principale“*, ca pe apă, pe nerĕsuflate.

Ce n'aşĭ fi dat să mĕ lase profesoriĭ în pace, ca să învêrtesc degetele cele marĭ, unul împrejurul celuĭlalt, din ce în ce maĭ repede, din ce în ce maĭ încet, dupe cum lecţia curgea maĭ repede saŭ maĭ pe gândite.

Pedagogia a fost duşmana mea. Mi s'a părut că această ştiinţă a fost inventată ca să mĕ chinuească şi să mĕ facă de rîs.

Tocmaĭ tîrziŭ am înţeles că pedagogia s'a născocit pentru uniĭ profesorĭ ne-

ghiobĭ — există — și pentru uniĭ școlarĭ model carĭ nu există.

Eram așa de bun și de timid, că, împlinind 21 de anĭ, n'am voit să ĭes de sub tutela unchiŭ-meŭ, fratele mameĭ, om blând ca și mine, rușinos ca și mama.

Îmĭ vine să rîz... Nu cumva vĕ spuĭ vr'o minciună?.. De ce v'așĭ spune?.. Nu vĕ cer nimic, nu 'mĭ cerețĭ nimic, de ce să vĕ minț?

Și adevĕrul e că nu v'am spus de ce n'am luat socotelile tutelii și de ce-am rĕmas în aceleașĭ case albe ca laptele, — maĭ ales noaptea pe lună — cu pridvor, cu trepte de stejar, cu stîlpĭ cu florĭ la capitelurĭ și cu brățărĭ pe la mijloc.

Îmĭ plăceaŭ casele?.. Da.

Iubiam pe unchiul meŭ care 'mĭ îndoise averea?.. Da.

'Mĭ-era rușine ca, îndată ce ajunsesem

vîrstnic, să 'ĭ cer socoteala, ca și cum m'așĭ fi îndoit de cinstea luĭ?.. Da.

Eĭ și?..

De aceea rĕmăsesem eŭ la epitropie? Dacă v'ațĭ uita cam la o parte, m'așĭ înroși și v'așĭ rĕspunde: da. Ear de m'ațĭ privi, chiar acum când 'mĭ-a rĕsărit multe fire albe, ca un copil vinovat v'aş spune:

— Nu, nu e adevĕrat că iubiam aşa de mult casele în care crescusem şi pe unchiul meŭ care mĕ crescuse...

Maĭ era cine-va p'acolo, afară de un vĕr, cam de aceeașĭ vîrstă ca mine, afară de unchiŭ-meŭ (mătuşa mea murise), afară de case și de un câne lățos... maĭ era cine-va...

Eĭ acest *cine-va* pe câțĭ ştrengarĭ nu strânge de pe drumurĭ, pe câțĭ timizĭ nu 'ĭ amețește, pe câțĭ negustorĭ nu 'ĭ preface în poețĭ, pe câțĭ filosofĭ nu 'ĭ scoate din fire, suflând în sistemele lor ca în niște pânze de păiajen.

E nespus de fermecător acest *cine-va* care te face să rĕmâĭ sub tutelă, când aŭ trecut 24 de ore dupe ce aĭ împlinit 21 de anĭ și aĭ un venit de 15,000 de leĭ!

Mi se pare că ațĭ ghicit secretul.

Oh! femeile, femeile!

Ce-or fi avênd ele cu timiziĭ și cu filosofiĭ?

Nu era tot aceeașĭ *Irinel* cu care mĕ jucasem d'a „cirip-cirip“? Nu era aceeașĭ nebună, cu rochile pînă la genuchĭ, aĭ căreia ciorapĭ albĭ se înverzeaŭ pînă seara? Nu era acelașĭ drac zvăpăeat care îșĭ arunca cartea în pridvor, când se întorcea de la școală, și mĕ prindea de gât, cu amîndouĕ mânele, ca să o duc în cârcă?

Copilul devenise femee. In locul ochilor, de o infinită naivitate, se aprinsese douĕ văpăĭ de demon.

Și acum Irinel mĕ lua de mână.

Dar era de 15 anĭ... și de mult mâna eĭ era alta: maĭ caldă, maĭ nu știŭ cum. Veselia eĭ nu maĭ era egală și continuă, ca altădată. Nu maĭ vorbia repede și întruna.

Și dacă 'ĭ ziceam:

— Irinel, ce crezĭ tu, o să plouă astăzĭ?

Saŭ:

— Irinel, maĭ sînt două săptămânĭ până la vacanția mare, nu e așa c'o să fiĭ fericită, ca și altădată, când om pleca la Slănic?

Irinel tăcea și privia drept înainte. Eram sigur că nu se uita la nimic, că nu vedea nimic.

Tăcerea eĭ mĕ amenința, și îĭ ziceam, cu glasul pe jumătate, ca și cum așĭ fi fost vinovat:

— Irinel, abia veniși de la pension și ți s'a urît?

Și drept rĕspuns începea o veselie e-

xagerată. Şi rîsete, şi vorbă, și istorii, începute dar nesfîrşite.

— Tu nu știĭ, îmĭ zicea ea, tare şi repede, ce scrisoare 'mi-a arătat o amică a mea... Numaĭ eŭ am citit'o... și cu altă fată... şi cu sora eĭ... și mi se pare că a arătat'o şi altora... Am rîs să mě prăpădesc...

Și Irinel începea să rîză. Și rîdea, rîdea, pînă ce lacrîmile îĭ curgeaŭ pe obrajiĭ eĭ rumenĭ. Apoĭ, dupe ce ofta, începea:

— Îĭ scrie... tremurând... de niște stele... două numaĭ... carĭ ard și îĭ vorbesc... Cum o să ardă stelele de care e vorbă?.. sînt cărbunĭ?.. Cum să vorbească stelele?.. Nu pricep... Ș'apoĭ... ghiață... topire... marmură... litere de foc... mînăstire... sinucidere... Ah!.. *pauvre Marie!* 'Mi-e milă de ea... De câteva orĭ ne-am luat de gât și ne-am sărutat, ne-am sărutat, și-am început să plân-

gem... Trebue să ştiĭ, Iorgule, că ea 'mĭ citeşte, în fie-ce Lunĭ, câte-o scrisoare pe care se văd urmile creţe ale unor lăcrîmĭ marĭ, şi eŭ, abia stăpînindu-mă să nu bufnesc de rîs, de *„stelele gemene carĭ 'l ard şi 'ĭ vorbesc"*, trebue ne-apărat să plâng... şi, să mă crezĭ, că plâng din toată inima... *Pauvre chérie!..*

Irinel, gata să plângă, după ce rîsese cu atâta poftă, băga de seamă că eŭ plec ochiĭ în jos, ca şi cum aşĭ fi fost supărat, şi mă întreba răutăcĭos:

— Iorgule, ce crezĭ, azĭ plouă saŭ nu?

Asemenea scene se petreceaŭ dimineaţa. Irinel, pînă seara, îmĭ ḑicea *poftim*, în loc de *na*, broda saŭ cânta la piano, în loc să ne plimbăm prin grădină.

Toată ziua simţiam o ură teribilă, de timid, în contra „celor două stele carĭ vorbiaŭ".

Treĭ anĭ am petrecut această vieaţă de vise îndrăzneţe în timpul săptămâniĭ, de

frică și de întristare, Duminica, de planurĭ minunate, amânate din zi în zi, ascunse cu ipocrisia extraordinară a timizilor și a inocenților.

Înfine, dupe o vacanție petrecută la Slănic, m'am *hotărît*.

Când plecă la pension, abia îndrăzněirăm să ne sărutăm. Ce sărutare rece! Nu ne-am uitat unul la altul. Mi-aduc aminte că eŭ priviam la o canapea și mi s'a părut că buzele mele aŭ atins o stofă galbenă și aspră, în loc de obrajiĭ pietroșĭ și rumenĭ.

M'am hotărît.

Și eram sigur că nimic nu putea să sfărîme hotărîrea mea eroică.

Ca să prind curaj în prima noapte, m'am gândit la scena ce, neapărat, Duminica viitoare, avea să se petreacă. Toată noaptea n'am dormit. În întuneric vedeam grădina, vedeam pe Irinel, mě auziam, o auziam.

Cocoşiĭ cântaŭ. Stam lungit, cu faţa în sus, cu ochiĭ închişĭ. Asudasem de curajul din scena închipuită.

— Irinel vreĭ să mergem în grădină?

— Nu, *merci!*

— Nu se poate, trebue să ne plimbăm!

Înţelesese că sînt hotărît să 'ĭ spuĭ ceva grav. Asemenea curaj impune.

Cocoşiĭ cântaŭ. Mĭezul nopţiĭ. Ploua de vărsa. Fulgerile, ca nişte şerpĭ de lumină, prinşĭ o clipă în perdelile mele.

— Irinel, să mergĭ cu mine! Nu vezĭ ce zi frumoasă? Am găsit un cĭorchine de corniţă coaptă. Toată săptămâna l'am păzit...

— Nu, *merci!*

— Imposibil... trebue să mergĭ... Am să'ţĭ spuĭ ceva...

— Ce?..

Şi mă pironi cu ochiĭ.

Atâta lumină cine să rabde? Mă uĭtaĭ

în jos. Revoltat de frică simţiĭ un curaj de eroŭ. Ridicaĭ capul.

— Trebue să viĭ!

În vieaţa mea nu poruncisem nimĕruĭ... eĭ îĭ poruncîĭ!

Întuneric besnă. Ploua. Mă întorseĭ la perete. Închiseĭ ochiĭ.

Se facea o Duminică minunat de frumoasă. Şi, cu acelaşĭ curaj îĭ maĭ ziseĭ o-dată:

— Trebue să viĭ!

Şi o luaĭ de mână şi îĭ spuseĭ ceia-ce de doĭ anĭ voiam să 'ĭ spuĭ:

— Irinel, te iubesc!.. Tu mĕ iubeştĭ?.. De ce tacĭ?.. De ce plecĭ ochiĭ în jos?.. Spune-mĭ vreĭ să plec din casa unde te-am vĕzut crescênd...

— Rĕmâĭ!

Ne-am îmbrăţişat.

S'a isprăvit.

Doamne ce curaj are omul când iubeşte!

Năduşeala se răci pe mine, când mă gândiĭ că *scena nu se petrecuse încă* şi că trebuea să se petreacă *întocmaĭ*. Frica de aşa curaj mă înghĭeţă în plapâmă.

Se lumina de ziuă. Adormiĭ încet, încetinel, reîncepênd aceeaşĭ scenă.

— Irinel... vreĭ să ne plimbăm...

— Nu... *merci*!..

— Ba da... Trebue...

Mă deşteptaĭ pe la zece ore.

Unchiul meŭ mă întrebă:

— Iorgule, nu eştĭ bine de te-aĭ sculat aşa tîrziŭ?

Eŭ, mă ştieam vinovat.

— Aşĭ, nu... o carte... am adormit tîrziŭ...

Urechile 'mĭ-ardeaŭ, ca şi cum le-aş fi fost lipit de o sobă ferbinte.

Pridvorul mi se învîrtia sub picioare.

In minutul acela, îmĭ trecu prin minte un gând care mă ameţi.

Irinel ca Irinel, dar cu unchiŭ-meŭ, ce curaj să am?

Cum, el, om bĕtrân, cu obiceĭurĭ sfinte, să vază, la vreme de bĕtrâneţe, în neamul luĭ, căsătorie cu deslegare domnească?

De ce sta în picioare înaintea mea? Şi cum mĕ privia! Mĕ înţelesese. Mĕ cântăria. De sigur, că 'ĭ treceaŭ prin minte cuvintele pe care eŭ le auziam dĕsluşit, ca şi cum cine-va mi-ar fi şoptit la urechie: „Nu credeam, nepoate, ca tocmaĭ tu să 'mĭ scoţĭ copila din minte! Ce-ar zice biată mă-'ta d'ar trăi şi te-ar vedea?"

De ce nu pleca bĕtrânul din naintea mea? Mĕ privia pe mine saŭ se uita într'altă parte? Nu ştiŭ dacă vinovatul este rĕŭ, dar judecătorul e crud. Şi judecătorul meŭ creştea, ca un zid, între mine şi Irinel. In urechĭ îmĭ rĕsuna sentinţa pe care el, eram convins, o dăduse: „Ce tineret stricat! Bĕtrâniĭ se duc, şi cu eĭ se duc şi bunele obiceĭurĭ."

Aproape să caz dupe scaun. Unchiu-meŭ îmĭ zise:

— Iorgule, tată, tu n'aĭ luat cafeaua... Mi se pare că nu eştĭ bine... aĭ?..

Ce ironie!

Cuvintele luĭ, maĭ dulcĭ ca altădată? Degeaba. Il înţelesesem.

Să te ferească Dumnezeŭ de un om bun care te osândeşte. Şi e destul să te simţĭ vinovat în faţa unuĭ om bun şi drept. De ce-or fi născocit oameniĭ pedeapsa? Pedeapsa este alinarea vinovatuluĭ. Aşĭ fi dorit ca unchiŭ-meŭ să şi-o pronunţe. Dar, nu; el mĕ prinsese, mĕ judecase, şi, în loc de pedeapsă, plecă şi-mĭ trimise o cafea cu lapte şi douĕ cornurĭ.

In vieaţa mea n'am simţit o tortură maĭ mare.

De sigur că ne vĕzuse plimbându-ne tăcuţĭ, iar nu veselĭ ca altădată. Inţelesese de ce Irinel sta, unele Duminicĭ, închisă în casă. Ştia de ce adormisem toc-

maĭ despre ziuă. Și, cine știe, poate că mĕ auzise strigând prin vis:

— Irinel, Irinel, te iubesc! Tu mĕ iubeștĭ pe mine?

Cum, unchiu-meŭ să vază pe fata luĭ măritată dupe băeatul sor'seĭ? Să se facă de rîs, la vreme de bĕtrâneţe?

Și de ce?

Pentru capriţiul unuĭ băeat, crescut și îngrijit de el?

Dar cum crescuserăm noĭ, Irinel și cu mine, nu eram verĭ bunĭ, ci frate și soră. Și d'ar fi rĕmas vorba numaĭ pe condica civilă... dar cum era să calce, el, legile biserieeștĭ?

Toată sĕptĕmâna, dimineaţa, seara și peste zi, la masă și la cursurile universitare, același gând.

— E imposibil!.. Mĕ mir cum nu am înţeles... Imposibil...

Sâmbătă, pe la ora 6, vĕzuĭ vechia

noastră trăsură. In ea, unchiul meŭ, — alăturĭ, Irinel.

Privind, de pe treptele pridvoruluĭ, la pĕrul alb şi la buclele blonde, riseĭ, abia stăpînindu'mĭ lacrimile:

— Imposibil!

Irinel sări uşor din trăsură, se apropiè de mine. Era veselă. Ne sărutarăm. Să mĕ credeţĭ: mi se păruse că sărut în aer.

— Dar ce aĭ, Iorgule? Eştĭ aşa de palid! Aĭ slăbit, or mi se pare mie?

Inainte de a 'ĭ rĕspunde ceva, unchiŭ-meŭ se grăbi, se *grăbi:*

— Nu ştiŭ ce are Iorgu... mi se pare că e bolnav şi nu vrea să spue...

O! o! *nu ştiĭ* ce am, unchĭule? Nu ştiĭ ce am? Ţi se pare că sînt bolnav? Nu vreaŭ, eŭ, să spuĭ? Şi, d-ta, spuĭ ce aĭ? Sfînt om... dar d'o ipocrisie...

Credea că nu 'l înţelesesem.

Luĭ Irinel îĭ rĕspunseĭ încet:

— N'am nimic, Irinel... Dar tu, eşti bine?

D'aci înainte, un an de melancolie.

De ce v'aș spune că slăbiam, că îngălbeniam, că răciam cam des, și, cu o plăcere ascunsă, exageram o mică tuse, când mě plimbam cu Irinel? Ați vězut atâția oamenĭ slabĭ și galbenĭ, și ațĭ citit atâtea romanurĭ cu amanțĭ carĭ ofticează, carĭ se împușcă saŭ se aruncă în mare, că a vě povesti, eŭ, cum slăbisem, cum mě apucasem de biliard, cum începusem să beaŭ bere, ajungênd uneorĭ pînă la treĭ halbe, v'așĭ face să căscațĭ.

Nimic extraordinar în iubirea și melancolia unuĭ timid. Cine se oprește, fie măcar și-o clipă, în fața unuĭ om care suferă și tace?

Și eŭ am tăcut de la S-tă Marie pînă la Sân-Petru.

— Ce aĭ?

— Nimic...

— Eştĭ bolnav?

— Nu unchĭule... Nu dragă Irinel...

Insfîrşit, ziua grea şi mare sosi.

Irinel sfîrşise pensionul. La 20 Iunie îşĭ adusese tot de la şcoală.

Chiar în ziua aceea întrebă repede pe unchiŭ-meŭ la ce băĭ plecăm, şi, aflând, intră la mine în odae.

Eŭ, citeam, trîntit în pat, minunatul discurs al luĭ Cogălniceanu, tipărit în fruntea „Letopiseţilor“.

Mĕ hotărîsem să las Dreptul şi să învĕţ literile şi istoria.

Cum o vĕzuĭ, săriĭ în sus. Ea se învêrti repede într'un picior. Rochia păru o imensă rochiţă-a-rîndunicii. Dupe ce se învêrti, rîzênd şi bătênd în palme, se opri înaintea mea, îmĭ făcu o *reverenţă*, întinzêndu-şĭ uşurel rochia de amîndouĕ laturile, şi mĕ întrebă cochet:

— *Mon cher cousin,* poţĭ să ghiceştĭ unde plecăm var' asta?

— Nu, Irinel, rĕspunseĭ eŭ, exagerând tusea care devenise maĭ mult un tic.

— Ce 'mĭ daĭ să 'ţĭ spuĭ?

Şi dupe ce iar se învêrti lovindu-mĕ cu rochia peste picĭoare, şi rîse, şi bătu din palme, mĕ întrebă foarte serios:

— Imĭ săruţĭ mâna cu *respect,* ca la o cocoană bĕtrână, dacă ţi-oĭ spune?

— Da, Irinel.

Şi tusea obligată îşĭ jucă rolul.

— Nu, maĭ întâiŭ să'mĭ săruţĭ mâna.

Îmĭ întinse o mână pe care o sărutaĭ trist şi cu poftă.

— Şi p'asta.

— Şi p'aea, Irinel.

— La Mehadia! Mi se urîse cu Slănicu.

Se învêrti prin casă, de ast-dată aşa de repede că rochile i se 'nălţară pînă la genuchĭ. Eŭ mĕ înroşiĭ, ea se înroşi.

Apoĭ izbucnind într'un rîs argintiŭ, se repezi la mine şi 'mĭ zise:

— Să jucăm o polcă... Eŭ cânt... Eŭ să fiŭ cavalerul... Eŭ să te port...

Tocmaĭ atuncĭ auziĭ pe unchiu-meŭ.

— Irinel!.. Irinel!.. Unde eştĭ?..

Ea dispăru într'o clipă.

Mĕ trîntiĭ în pat. Luaĭ Letopiseţile. In loc să citesc începuĭ să mĕ gândesc. „*Irinel!* Irinel"! Cel dintăiŭ, repede, aspru, rĕutăcĭos, — cel d'al doilea, maĭ lung, maĭ dulce, mîngâetor chiar. De sigur a voit s'o dreagă, să mĕ înşele. Să crez, eŭ, că nu s'a gândit la nimic. Dar ce-a însemnat acel „*unde* eştĭ"? Am înţeles, cum a zis „*unde*". Aci era tot înţelesul întrebăriĭ. Nu că avea să'ĭ spue ceva, dar doria foarte mult să ştie: „*unde*" e? Adică, nu care cum-va e la mine în odae? Atâta pază e umilitoare pentru un orfan de care a îngrijit o vieaţă întreagă, *şi 'ĭ-a îndoit averea,* ca să aibă dreptul să 'ĭ zică, c'o

singură vorbă, c'o singură privire: „aşa ştiŭ eŭ să rĕsplătesc pe un ingrat, pe un tînĕr care nu seamănă bĕtrânilor ce se duc şi înmormêntează cu eĭ *moravurile sfinte din ţara asta*“! Acest „*unde eştĭ*“ prea fusese cusut cu aţă albă. Ce, nu ştia, *el*, *unde* era *ea*?

— Ah! unuĭ orfan nu 'ĭ e permis să iubească!

Uşa de la odae se deschise. Irinel apăru în prag.

Ce nefericire... să 'ţĭ vezĭ fericirea în prag şi să ştiĭ că nu 'l va trece, că va rĕmânea acolò, aşa de aproape, şi totuşĭ infinit depărtat de tine!

Irinel se apropiè de mine.

Ştiam, eŭ, că ea trecuse pragul, dar că fericirea mea rĕmăsese dincolo. Inţelesesem că bĕtrânul o trimesese întradins, prefăcêndu-se, şi maĭ bine, că nu bănuise nimic.

— Ştiĭ ce mi-a spus tata? In ziua de

Sân-Petru o să ne vie un mosafir. Un mare negustor.

Ce maĭ era ş'asta?

— Şi ce ţi-a maĭ spus?

— Nimic... a, ba da... să tăĭem curcanul cel maĭ gras... să fie curat şi frumos aşezat în casă... că mosafirul e deputat, bĕtrân... că e... nu ştiŭ maĭ cum şi cefel...

Dupe ce Irinel mĕ certă şi rîse de mine că tuşesc ca fetele din pension carĭ fac pe doctor să le dea fer şi vin vechiŭ, maĭ mult pentru vin decât pentru fer, plecă.

— Uf! bine că e bĕtrân!.. Dacă ar fi fost tînĕr?..

În ziua de Sân-Petru mĕ sculaĭ cu o frică care mĕ făcea să tresar la fite-ce zgomot.

Ce... nu s'a maĭ vĕzut bĕtrânĭ zmintiţĭ însuraţĭ cu fete de 18 anĭ?..

M'am plimbat treĭ ceasurĭ prin curte. Aşteptam pe acest rival cu nerăbdarea cu care aşteptam une-orĭ pe Irinel. Mé înşel saŭ nu? Aceeaşĭ sensaţie, identic aceeaşĭ se petrecea în mine, aşteptând obiectul uriĭ ca şi când aşteptam pe acela al iubiriĭ... Voiam să'l vĕz... maĭ curênd... într'o clipă... să'l cunosc... să aflu cine era...

Pe la zece ore, o trăsură se opri în dreptul porţilor.

A sosit.

Când îl vĕzuí începui să rîz. Prea era slab, prea era bĕtrân! Elegant, nu e vorbă: cu redengotă neagră şi cu legătură roşie. L'am salutat cu respect, şi, pot zice, cu dragoste. Căit că urîsem pe un astfel de bĕtrân cu pĕrul alb ca zăpada, mĕ duseĭ liniştit în grădină.

Ce nepăsare în toate!

Uşa de la grădină se deschise ca şi cum vêntul ar fi trîntit'o. Irinel apăru.

Privi în toate părţile, şi, vĕzêndu-mĕ, se repezi spre mine. Vêntul îĭ flutură rochia de batistă albă cu bobiţe negre.

Era galbenă. Mĕ luă de mână. Mâna îĭ tremura. Vroind să vorbească, îmĭ zise de maĭ multe-orĭ:

— Staĭ... staĭ... staĭ să resuflu...

Apoĭ tăcu şi mĕ privi.

Ce privire!

Ochiĭ eĭ scînteiaŭ; albastrul lor mi se păru un ocean revoltat, fără fund, fără ţĕrmurĭ.

Priviĭ în jos, prostit de o spaĭmă neînţeleasă. Imĭ vĕzuĭ ghetile şi mĕ gândiĭ: „azĭ mi le-a făcut orĭ nu? Fireşte că da. Nu mi le face în toate zilele“?

— Iorgule, ştiĭ de ce-a venit bĕtrânul?

— Nu, îĭ rĕspunseĭ eŭ c'o linişte stupidă.

„Mi-a făcut ghetile... orĭ a fost rouă...“

— Iorgule, ştiĭ ce mi-a zis tata?

— Nu.

— Să puĭ rochia de fulard.

— Rochia de fulard ?.. A care 'mĭ place mie ?..

— Dar ştiĭ de ce să mě gătesc?

— Fireşte că da.

Ea tresări. Eŭ continuaĭ, ştergêndu'mĭ o gheată cu batista.

— Fireşte că ştiŭ... Nu este azĭ sěrbătoare mare ?

— Ah! îmĭ rěspunse ea trântindu'mĭ mâna de care mě ţinea, nu ştiĭ nimic! Ce om indiferent şi nepriceput eştĭ!

Indiferent?

Inţelesesem tot din privirea şi emoţiunea eĭ, şi cu o linişte, care de sigur nu era a mea, mě plecaĭ şi'mĭ şterseĭ şi cealaltă gheată.

— Bětrânul a venit, a venit Irinel...

Era albă. Buza de jos îĭ tremura. Lumina ochilor i se întunecase.

— Bětrânul a venit... Irinel... Eĭ şi?..

O să dejuneze cu noĭ ?.. Atât maĭ bine...
O să fim maĭ multĭ la masă...

Eŭ, vorbiam?.. Nu eram de cât eŭ și ea în grădină...

— Bĕtrânul, a venit, a venit! îmĭ rĕspunse ea, acoperindu'șĭ ochiĭ cu amêndouĕ mânele. Bĕtrânul a venit, pentru ca cine-va să se ducă din casa asta!.. El are...

Irinel începu să plângă.

— Ce are?..

— Un băeat, inginer...

— Inginer?.. A învĕțat ingineria?..

— Da, *a învĕțat ingineria!* rĕspunse furios Irinel. Da... a învĕ-țat in-gi-ne-ria, și cine-va o să se ducă din casa asta! .

O vĕzuĭ cum se opri în pragul portițiĭ, cum s'aplecă ușurel, și, luându'șĭ poala curată a rochiĭ, îșĭ șterse obrajiĭ de lăcrîmĭ.

Mĕ uĭtaĭ lung dupe ea, apoĭ mĕ lun-

giĭ cu faţa în sus sub o boltă de pomĭ roditorĭ.

Ce de vieaţă în natură! Merile îndoiaŭ ramurile groase; unele vrăbiĭ ciripiaŭ, scuturând din aripĭ; altele cădeaŭ grămadă, încăerate într'o luptă desperată. Pe faţa mea soarele ploua rotocoale de lumină. Simţiĭ lacrimile alunecându'mĭ în urechĭ, mĕ sculaĭ în picioare, mĕ uitaĭ spre portiţă şi ziseĭ coprins de o melancolie infinită:

— Doĭ se vor duce din casa asta...

Adouazi presentaĭ unchiuluĭ meŭ o falşă recomandaţie în scris, — a unuĭ doctor, — care mĕ obliga să mĕ duc la Bourboule, sub pretext că sufer serios de plămânul stîng.

Să trec maĭ repede peste acest moment.

Am sărutat mâna unchiuluĭ meŭ şi pe Irinel!.. Pe Irinel!..

Trecusem hotarul ţăriĭ. Priviam pe fereastra deschisă a vagonuluĭ la întinsele câmpiĭ ale Ungarieĭ. Incepuĭ să mě gândesc. Dar dacă nu m'ar fi privit aşa de adînc? O privire fixă mě ameţeşte. Dar dacă mi-ar fi spus ea mie ce-aş fi voit să'ĭ spuĭ eŭ eĭ? Timiditatea, în gradul acesta, să fie una din formele nebuniiĭ? Dar ce curaj mi-ar fi trebuit?.. Cum aş fi mărturisit unchiuluĭ meŭ?.. Irinel, nu mi-era ca şi soră?..

Imposibil!.. Fusese fatal!..

Locomotiva gâfâi şi scoase un şuerat asurzitor... Câte-va lacrimĭ pe fereastră... Căutaĭ, cu ochiĭ, încotro ar veni ţara, şi cam încotro ar cădea casa şi grădina unde fusesem fericit... Un semn cu mâna şi ziseĭ oftând:

— Adio Irinel!..

---

calĭ, şi de nemţiĭ cu coadă, şi de „ţara cocorilor“.

Mĕ apropiam cu gândul, sfiicios, tremurând, d'acea vestită şcoală, ca de un urs împăeat, gata să fug. Mi-era frică şi mi-era dragă. Şi mi-era dragă fără să bănuesc nicĭ cum e, nicĭ unde e.

Douĕ lucrurĭ aflasem: că e „domnească“, iar nu cum era a noastră din curtea bisericiĭ, şi că dascălul e „profesor“, trebuind să'ĭ zicĭ „Domnul“, iar nu cum îĭ ziceam noĭ, la al nostru, „Nea Nicuţă“.

De pe la Sân-Petru, eŭ, îmĭ luam ghiozdanul, îĭ treceam băerile pe dupe gât şi colindam pe aceleaşĭ cărărĭ din grădina noastră, zicênd că am plecat la „şcoala domnească“. Une-orĭ îmĭ legam de mijloc, c'un crîmpeĭ din fringhia mameĭ, tăieat pe furiş, şi pe Griveiŭ, şi'l luam cu mine. Cânele căsca de căldură, repezia capul dupe muşte clănţănind dinţiĭ.

Eŭ îĭ vorbiam de şcoala domnească:

— Haĭ, mĕĭ Griveiŭ, mĕĭ, nu fiĭ leneş. Acolo e şcoală, nu glumă... profesor mare şi învĕţat, iar nu ca Nea Nicuţă, care se încurcă când zice cazania... Mĕĭ Griveiŭ, este aşa de grozav profesorul că, d'aĭ vrea, chiar şi tu aĭ învĕţa carte... Ci lasă muştele, nu fiĭ prost... Să'ĭ zicĭ „Domnul“, că de nu, îţĭ mănîncă coada... Şi să nu scoţĭ limba d'un cot că'ţĭ mănîncă şi urechile, bunătat' de urechĭ, meĭ Griveiŭ, mĕĭ...

Câte nu spuneam şi pisiciĭ. Parc'o simţ şi acum, ghemuită în sîn, caldă şi moale. Torcea, cu capul pe gura cămăşiĭ, cu ochiĭ leneşĭ şi galbenĭ.

— He! he! Martinico... haĭ la şcoala domnească, că sînt profesorĭ bunĭ... Să nu'ţĭ fie frică... Dacă ĕĭ învĕţa adunarea îţĭ dă un şoarice... la scădere îţĭ dă doĭ... la fracţiĭ te face împĕrăteasa şoaricilor... Dacă nu t'eĭ sili să ştiĭ, dragă Mărtinică,

că te ĭea de coadă. te învîrteşte de treĭ orĭ, şi 'ţĭ crapă fierea de pământ...

Voiam să speriĭ pisica. Pisica, sfîrr-sfîr, închidea pleoapele leneş şi nepăsător, iar mie îmĭ treceaŭ fiorĭ recĭ d'alungul spinăriĭ, căcĭ eŭ credeam pe profesor atât de mare, că mi'l închipuiam maĭ mare şi maĭ tare ca tata chiar... Doamne, dar dacă în loc să ĭea pisica de coadă m'o înhăţa pe mine d'un picior?..

Se ducea chĭeful pe copcă, şi mĕ întorceam acasă, înşirând pisiciĭ vorbe de mîngâere.

— Lasă Mărtinică, nu fiĭ fricoasă că „Domnul" e bun... nu bate la palmă... nu pune în cârcă ca să tragă la spete... nicĭ nu te-aşterne cu tălpile la falangă, ca Nea Nicuţă, când bea ce-a strâns cu discul.

. .

Maĭ eraŭ cincĭ zile pînă la şcoala domnească. Toate lighioile din curte aflaseră

că va să mě duc la o școală mare. Cânele, pisica și ceĭ patru caĭ aĭ tatiĭ, știaŭ pe de rost cum trebue să fie în ochiĭ „Domnuluĭ“: nicĭ unul nu s'ar fi dus fără botinĭ în picioare, căcĭ desculțĭ nu i-ar fi primit decât Nea Nicuță, c'un sfanț pe lună.

Noaptea visam școala: un palat mare, mare și frumos, ca în basme, cu porțĭ de fer, cu geamlîcurĭ, cu ușĭ de cleștarĭ cu ziduri văpsite ca niște icoane, și maĭ împodobite de cât steaua luĭ Nea Nicuță încondeeată de Burghelea, zugrav vestit, căruia îĭ frecam văpselele între pĭetre numaĭ ca să mě uit la el, zile întregĭ, cum din nimic scotea sfințĭ, îngerĭ, dracĭ, ca, și balaurĭ.

Veni și ziua de școală domnească.

Abia se luminase. Mě deșteptă frate-meŭ care învěța la o școală și maĭ naltă, și citia pe cărțĭ cu oamenĭ cu pantaloniĭ scurțĭ și umflațĭ, cu păläriĭ marĭ, cu funde

la cĭorapĭ, cu săbiile maĭ mult scoase decât în teacă. Mi-aduc bine aminte că unul săria de la al cincilea cat, şi c'o mână îşĭ ţinea pălăria. Grozav îĭ era de pălărie!

De la Nea Nicuţă apucasem să citesc pe silabisite. Frate-meŭ mĕ învĕţase să citesc ca pe apă în cartea de citire. La „când cu cĭuma luĭ Caragea se rĕspîndiaŭ orăşeniĭ prin sate şi săteniĭ prin pustiĭ", nu m'ar fi oprit nimenĭ din turuială. O ziceam dintr'o rĕsuflare. Ba unc-orĭ uitam să întorc foile şi tot nu făceam greşală. Frate-meŭ mĕ maĭ învĕţase cele patru socotelĭ şi fracţiile. Ce ştiam maĭ bine era tabla luĭ Pitagora. Mĕ învĕţase şi Istoria cu şase domnĭ vestiţĭ: Radu Negru, de care aş fi jurat că fusese român neam de arap; Mircea-cel-Bătrîn, în capul meŭ, se încurca în barbă; Alexandru-cel-Bun, ala Vodă, vezĭ; Ştefan-cel-Mare de care rîdeam să mĕ pră-

pădesc, gândindu-mĕ că fusese aşa de pitic că aprodul Purice se pusese piuă ca el, Ştefan-cel-Mare, să încalece calul; Mihaĭ Viteazul mĕ făcea să taĭ cu nueaua vîrfurile de ştir şi de urzicĭ când îl spuneam pe din afară; şi, însfîrşit, Constantin Brâncoveanu mĕ făcea să plâng de câte-orĭ îl tăieaŭ turciĭ, pe el şi pe coconiĭ luĭ.

Şi spunea c'o să mĕ scrie d'a dreptul în clasa a treia.

Mĕ deşteptă.

Tresăriĭ. Imĭ ticâia inima.

Şi 'mĭ zise:

— Să nu-ţĭ fie frică. Să spuĭ tare şi deslușit.

— Tare... da...

Şi nu vedeam înaintea ochilor de frică.

— Şi deslușit.

— Şi deslușit...

— Să nu tremurĭ.

— Să nu tremur...

Domnul striga pe băeţĭ c'un gl...
ascuţit.

Băeţiĭ staŭ ca sfinţiĭ în băncĭ. Vr...
treĭ, cu urechile roşiĭ şi aprinse ca fo...
cul, în genuchĭ, lîngă o tablă neagră,
lăcrîmile le picuraŭ în cărţile deschise şi
aduse la vîrful nasuluĭ.

Vergea, lăcrîmĭ, urechĭ roşiĭ, Domn...
uscat şi nalt... Să dusese curajul!.. Dîr...
dâiam. Şi frate-meŭ, după ce vorbi încet
cu profesorul, îmĭ şopti:

— O să te asculte, să spuĭ tare şi de...
luşit.

Şi plecă. Îmĭ venia să mĕ ĭeaŭ după
dênsul. Şi n'am plîns, nu de ruşine ci
de frică.

„Domnul" se uită la mine cu nişte
ochĭ osteniţĭ. Intrasem în pămênt. Când
deschise gura, mi se păru că mĕ şi în...
ghite.

— Eĭ... băete... de câţĭ anĭ eştĭ?

— De opt... am împlinit la Sîn-Petru...

Glasul îmĭ tremura ca şi cum mi-ar fi bătut toaca pe beregată.

— Ştiĭ să citeştĭ?

— Ştiŭ...

— Scoate „Lectura".

Bag mâna în ghĭozdanul făcut de mama dintr'o foae de cuadrilat, şi scot „Lupul şi Mĭelul". Aşa ziceam noĭ cărţiĭ de citire, fiind-că începea cu: Lupul şi Mĭelul...

Ceru şi el o carte ş'o deschise.

Mie 'mĭ juca cartea în mânĭ, şi 'mĭ jucă pînă căzu jos.

Băeţiĭ rîseră.

Mĕ plecaĭ sĕ ĭeaŭ cartea. Domnul strigă aşa de tare „tăcere"! că încremeniĭ cum eram, adus de mijloc.

— Ĭea'ţĭ cartea! Deschide-o la foaea 50, şi citeşte!

Luaĭ cartea. O deschiseĭ. Eŭ o întorceam la foaea 50, ea se întorcea la foaea 80, la „Ciuma luĭ Caragea". La 50 era „Tentaţia".

— Ci, zi o-dată, motologule
Eŭ de frică, începuĭ:
— Tentația!..
Cartea se deschise la foaea 80; și eŭ trageĭ tare și deslușit:
— Când-cu-ciuma-luĭ-Caragea-se-răspîndiaŭ-orășeniĭ-prin-sate-și-săteniĭ-prin pustiĭ...
Școlariĭ pufniră de rîs.
— Dĕstul, vĕd că știĭ. Ce-aĭ învĕțat la Aritmetică?
— Adunarea, scădera, îmulțirea, împărțirea și fracțiile vulgare cu adunarea, scăderea, îmulțirea și împărțirea lor.
— Cât fac 25 de măgarĭ și cu 15 boĭ?
Mĕ gândiĭ eŭ, mĕ rĕsgândiĭ. Imĭ dam cu socoteala: asta nu e adunare, că frate-meŭ îmĭ da să adun tot lucrurĭ de un fel, și așa zicea el că este adunarea. Eĭ, trebue să fie înmulțire. Dar frate-meŭ, ar fi fost maĭ bun, mi-ar fi spus cât a dat pe un măgar și pe un boŭ, ca să pot

spune cât *fac* toţĭ la un loc. Dacă vĕzuĭ că nu se poate altfel, mĕ hotărîĭ să rĕspund:

— Domnule, nu pot face socoteala pe măgarĭ şi pe boĭ, că tata n'are decât caĭ... la caĭ m'aş pricepe...

Eŭ ştiam că tata cumpărase un cal, pe Micul, cu 200 de leĭ.

Domnul rîse, şcolariĭ pufniră, pe mine mĕ podidiră lăcrîmile.

— Fie şi pe caĭ. Eĭ, acum să te vĕz.

Mĕ duc la tablă; ĭeaŭ tibişirul; îl scap de vr'o treĭ-orĭ din mână; şi încep să socotesc măgariĭ şi boiĭ în caĭ, pe preţul Miculuĭ, adică pe 200 de leĭ. Adun 25 de măgarĭ cu 15 boĭ, înmulţesc suma cu 200 de leĭ şi mĕ întorc spre profesor. El se uitase în jos şi nu vĕzuse nimic din socoteala mea.

Tuşesc bine şi strig:

— Opt miĭ, Domnule!

Rîzĭ Domnul, şi rîzĭ, şi rîzĭ. Când se potoli, zise, privind în tavan:

— Auzĭ, 25 şi cu 15 să facă 8000! Monitor general, ĭea'l şi du'l în clasa a doua!

Monitorul general mĕ înhăţă de mânecă şi mĕ scoase pe uşe afară. Pe drum îmĭ spuse: „te-a dat îndărăt“.

Dupe câte-va învêrtiturĭ, deschise o uşe. Intraĭ în clasa a doua şi dăduĭ cu ochiĭ de un profesor cu barba albă.

— Domnule Vucea, pe dumnealuĭ l'a *dat îndărăt,* Domnul Petran.

— Ha, ha, tătarul, îndărat tătarul... ha, ha, tătarule!.. bine tătarule!..

Aşa încăpuĭ eŭ pe mâna *Domnuluĭ Vucea.*

Dupe o lună de zile înţelesesem rostul învĕţăturiĭ şi cunoşteam bine pe Domnul Vucea.

Mulţĭ anĭ l'am visat. Chiar acum îl vĕz înaintea ochilor.

Scund, grăsuliŭ, cu pĕrul mĕrunt şi încăruntit, cu barba ascuţită, potrivită din foarfecă, maĭ mult albă, şi albă ca ză-

pada în vîrful eĭ netezit; nişte ochĭ verzuĭ, micĭ şi repezĭ; o faţă gălbue, curată şi fără pic de sînge. Iarna să cocoloşia într'o bundă cu blană lăţoasă, vara însă îţĭ rĕmâniaŭ ochiĭ la el de frumos ce era îmbrăcat: haĭnă albăstrie, pantalonĭ negri, jiletcă de dril năutiŭ, călcată şi lustruită, un lanţ de aur, gros ca pe deget.

Şi ce curat! Işĭ ştergea ghetele cu batista, dădea necontenit bobărnace gunoaelor de pe haĭne, şi dupe bobîrnac sufla de treĭ-orĭ, scurt şi repede, şi dupe ce sufla făcea din gâtlej: hea, hea.

Dar când mergea, Domnul Vucea, nu era de fel ca ceĭlalţĭ oamenĭ. Ne uitam la el de departe. Păşia iute, mĕrunt, uşor, ca un şoarice, şi scuipa în urmă când trecea pe lîngă murdăriĭ; dacă era noroiŭ, călca din peatră în peatră, tot în creştetul pĭetrelor, scuturând picĭoarele ca o pisică. La uşea cancelarii, îşĭ coprindea

barba în mâna dreaptă, ș'o netezia, ridi. când buza de d'asupra în sus, ca și cum ar fi mîrâit; mustățile și le clănțănia în. tre degete; deschidea mâna, sufla în. tr'ênsa, tușia și intra pe ușă binișor, fără să i s'auză pașiĭ.

Lecțiile mergeaŭ strună. Nu învěța nimenĭ nimic.

Clasa avea șaĭsprezece băncĭ; băncile aveaŭ șaĭsprezece „primì“ și șaĭsprezece „monitorĭ“; peste monitorĭ eraŭ treĭ „mo. nitorì generalĭ“: doĭ de învěțătură și unul de „ordine“. „Generaliĭ“ ascultaŭ pe mo. nitorĭ; monitoriĭ ascultaŭ pe primĭ; pri. miĭ ascultaŭ pe școlariĭ fără grad. Șco. lariĭ daŭ „interes“ primilor, primiĭ mo. nitorilor; monitoriĭ ungeaŭ pe generalì: iar generalul de ordine, care nu punea note la învěțătură, ci numaĭ *însemna*, cu o cruce, cu două și cu treĭ, pe ceĭ ce nu sta zmirna, când îĭ venia luĭ poftă „să

se auză musca în tavan“, lua ce putea de la monitorĭ, primĭ şi şcolarĭ. Generaliĭ băteaŭ pe toţĭ; monitoriĭ, de la primĭ în jos; primiĭ, pe şcolarĭ; şcolariĭ să tîrnuiaŭ între dênşiĭ.

Pentru nota „rĕŭ“ nu dădeaĭ nimic; pentru „binişor“: pâne, brînză, măsline; pentru „bine“ făceaĭ bogacĭul, simitul şi plăcinta, pe din două; pentru „prea bine“, pe lîngă celelalte, maĭ dăruiaĭ arşice şi condee de fer noĭ; pentru „foarte bine“ ceva gologanĭ, maĭ ales din baniĭ nouĭ carĭ tocmaĭ p'atuncĭ eşiseră; „eminenţele“, „eminenţa mică“ *(e)* şi „eminenţa mare“ *(E)*, cu ajutorul băncuţelor şi a jumĕtăţilor de sfanţ.

Generaliĭ arĕtaŭ monitorilor să înveţe „d'aicĭ şi pînă aicĭ“; monitoriĭ, primilor: primiĭ, şcolarilor.

De obiceiŭ Domnul Vucea când intra în clasă, noĭ fiind toţĭ cu ochiĭ pironiţĭ în carte, începea să cerceteze notele. Pe

„binişor“ îl trăgea de urechĭ, luĭ „rěŭ“ îĭ trăgea la palmă cu linia lată, cu nu-eaua saŭ chiar cu linia în patru muchĭ când să făcea foc.

Oh! atuncĭ era nespus de rěŭ! Se scăr-pina în barbă, repede de nu i să vedeaŭ degetele, şi porunci fără milă:

— Dă'ĭ zece tătaruluĭ, dă'ĭ zece!.. ha! tătarul!.. zece!.. cincĭ cum o fi şi cincĭ pe dungă!

Generaliĭ trăgeaŭ straşnic. De câte-orĭ auziam „jart“, auziam şi „aoleo“! Inima noastră, cât puricele, d'odată să umfla şi ni se poticnia rěsuflarea.

Mi-aduc aminte că odată am strâns ban cu ban, din ce'mĭ da mama, pînă am făcut o jumětate de sfanţ. Douě sěp-tămânĭ nu luasem decât binişor şi rěŭ. M'a zguduit de urechĭ, mi-a tras la palmă, iar în ziua când era să ajung la linia în patru muchĭ, la „cincĭ cum o fi şi la cincĭ pe dungă“, am dat monitoruluĭ o

jumětate de sfanţ. In ziua aceea mi-a dat: *foarte bine, eminenţe micĭ şi eminenţe marĭ.*

Domnul Vucea, vězênd aşa minune, s'a scărpinat în barbă ş'a rîs, un rîs necăjit.

— Ha, tătarul, vezĭ tătarul, când vrea învaţă tătarul, dă'ĭ treĭ pe dungă că *poate şi nu vrea!*

Lunea la Domnul Vucea, era de *spus*. Spusul era cronica mahalalelor. Vucea sta pe catedră cu capul rezemat în mânĭ, coatele pe catedră. Un şcolar repezia mâna în sus, cu două degete întinse.

— Ha, ce este?.. S'a întîmplat ceva?

— E de *spus*, Domnule Vucea.

— Bine tătarule... spune tătarule!

Şi începea.

Un geambaş da la praştie un cal neînvěţat; un copil mic, jucându-se şi nebăgând de seamă, a intrat în aria caluluĭ; calul l'a călcat în picĭoare şi l'a făcut praf;

pe copil l'aŭ ridicat mort, cu capul zdrelit și leoarcă de sânge.

Domnul Vucea se cutremura, se îngălbenea, și încheindu-se la haĭnă zicea:

— Ha... tătar de copil!

Se scula altul și începea.

— Lîngă noĭ aŭ călcat hoțiĭ. In casă eraŭ cincĭ copiĭ. Doĭ dormiaŭ cu mă-sa și treĭ cu tat-sĕŭ... Mĭ-e frică să mai spuĭ, Domnule Vucea...

Vucea, tremurând, întreba:

— Pe copiĭ 'ĭ-aŭ omorît?

— La treĭ le-aŭ tăĭeat capul cu satîrul... celorlalțĭ le-aŭ băgat pumnul pe beregată...

— Oh!.. tătariĭ!.. Dar pe mumă?

— Mumeĭ nu știŭ ce i-aŭ făcut... ș'aŭ strâns'o de gât cu ștergarul...

— Vezĭ tătariĭ!.. Ce i-or fi făcut?.. Ș'aŭ omorît'o blestemațiĭ... dar pe bărbat?

— Pe el l'aŭ jupuit de la tălpĭ pînă la

creştet, apoĭ l'a dumicat bucăţele şi l'aŭ făcut morman în mijlocul caseĭ; în vîrful mormanuluĭ 'ĭ-aŭ pus capul cu dinţiĭ rînjiţĭ...

— Oh! oh!.. cu dinţiĭ rînjiţĭ!.. Pripăşel, vin aicĭ, ticălosule!.. Vin aicĭ!

Pripăşel era căţeluşul luĭ creţ de care nu se despărţia.

„Vin aicĭ“! striga Domnul Vucea, şi începea să se plimbe prin clasă.

Şi al treilea se scula, că el ştie una „maĭ frumoasă“. Apoĭ venia al patrulea ş'al cincilea, cu scornelĭ, cari maĭ de cari maĭ încornorate.

Suna de eşire. Rugăciunea. Să mântuia clasa.

Dupe prânz, tot Lunea, era cercetarea vestmintelor ş'a pălăriilor. Vestmintele, să fi fost curate şi cârpite. Pălăriile şi căcĭulele cu băerĭ, pe dupe gât, atîrnând pe spate.

Domnul Vucea ne lua pe rînd. Dupe

— Și cum zice grecul?

— Pițigăindu-șĭ buzele, pelticind și stropind, zice: „retavela tela tin de la miliste mela“.

Se isprăvia și cu Joia.

Puneam cărțile în ghiozdan, ne rugam pentru „minte, învĕțătură și sănătate, părințĭ și profesorĭ“, ș'o tuliam la poarcă, la arșice și la zmeŭ.

Sâmbăta era *rînduiala de Duminică.* Mânele, obrajiĭ, urechile, gâtul și pĕrul să fi fost spălate cu săpun iar unghiile tăiate. Începea inspecția de dimineață. La palmă îțĭ trăgea cu linia, peste obrajĭ *lipia câte-va tătaruluĭ,* de urechĭ te *încălzia,* de pĕr te *da cățeaoa,* la ceafă *burdușia pe tătar.*

Cu unghiile era învrăjbit rĕŭ.

Dacă nu eraŭ bine tăiate, făceaĭ mâna puĭcă, strângênd degetele floare, cu unghiile în sus, apoĭ, cu linia în patru muchĭ, *judeca puĭca tătaruluĭ.* Și era judecată grea că țipam ca din gură de

şearpe. Iar Domnul Vucea, jucând pe picioare şi scărpinându-se în barbă, ca şi cum ar fi cântat p'o chitară, rîdea, clipia repede şi zicea mereŭ:

— Fă puĭcă tătarule!.. Iată cum zvîcneşte tătarul... par'că 'l omorĭ... Dă'ĭ bine, general! Maĭ una... maĭ cincĭ...

Şi în loc să scază suia mereŭ, de ce strigaĭ maĭ tare.

Marţea, Mercurea şi Vinerea.

Scotea pe un general la tablă orĭ la hartă. Monitorul general bolborosia capitalele câtor-va judeţe, făcea pomelnicul părţilor de cuvênt, încurca pe tablă un caz de înmulţire la al căruĭ sfîrşit n'ajungea niciodată.

Domnul Vucea căsca, se freca la ochĭ, se scărpina în barbă, pînă i se ura.

— Destul, tătarule... Vĕz că ştiĭ... Bine tătarule... Acum să prindem un tătar... Trecĭ la loc. „Cuvêntul de ordine".

Monitorul general striga cu glas tare:

— Ochiĭ pe carte, gândul la lecție, liniște *profundă* și făr'de mișcare. *Cincĭ dintr'o-dată și oprit!*

„Cincĭ dintr'o-dată și oprit“, însemna că cel ce va mișca o mână saŭ va întoarce capul cât de puțintel, va *mânca* cincĭ nuele la palmă și'l va închide la arest pînă noaptea.

Toțĭ încremeniaŭ cu ochiĭ în carte.

Domnul Vucea închidea ochiĭ. Să prefăcea că doarme (une-orĭ dormia cum se cade). Îșĭ rezema capul în mânĭ, acoperindu'șĭ fața cu degetele resfirate, ca să *prindă vr'un tătar.*

Dupe un ceas de amorțire tîmpită, ne apuca amețeala. Ne audiam rĕsuflările.

Ideea d'a nu mișca ne obosia, și capul începea să ne tremure. Locul unde fundul țestiĭ să înjungă cu șira spinăriĭ ne durea. De era vară nădușeala începea să ne curgă pe obrajĭ și pe dupe urechĭ,

în jos, d'alungul gâtuluĭ. Cu neputință ca ceĭ maĭ slabĭ să nu misce o mână, un picior; saŭ, gâdelațĭ de șiroaele de năduşeală, să nu vrea să se șteargă.

Dĕstul!

Nelegiuirea se pedepsia.

Domnul Vucea tresăria vesel, de pe catedră, se scărpina în barbă şi striga mulțumit:

— Ha, tătarul! Am prins un tătar! General de ordine, cincĭ şi oprit!

Când nu era *prinsul* era *pîrîtul de arşice.*

— Eĭ, ce drăcos maĭ are arşice? întreba Domnul Vucea.

Şi copii, uniĭ rĕĭ, alțiĭ din prostie, începeaŭ:

— Cutare, a *spălat* pe cutare de zece capre ș'o mĭeală.

— Ha, tătarul!..

— Cutare, are un cĭorap plin de solbe.

— Ha, tătarul!..

— Cutare are cincĭ ichiurĭ plumbuite, treĭ din dreapta şi două din stînga.

— Ha, tătarul!..

— Cutare a făcut un „puĭ-de-giol“ de douĕzecĭ de capre.

— Ha, tătarul!..

Şi pe toţĭ îĭ însemna. A-doua-zi trebuia să aducă ichiurile, caprele, mĭelele şi solbele lucioase, căcĭ altfel ar fi mâncat la palmă, dimineaţa, dupe prânz, în toate zilele, pînă le aducea Cel care n'avea atâtea arşice, plângea la mă-sa şi la tat-sĕŭ ca să'ĭ dea parale şi să cumpere câte îĭ lipsia.

Dupe ce Domnul Vucea umplea cu oase toată cutia de la catedră, venia mezatul.

— Eĭ, acum, să vedem cum se vînd „gĭoalele?“

Şi noĭ, gata:

— La S-tu Ştefan, treĭ capre ş'o mĭeală la treĭ parale.

— La Oltenĭ, patru capre.

— La Delea-Nouă, treĭ.

— La Lucacĭ, treĭ ș'o mĭeală.

— La Troiță, ichiurile p'un firfiric.

Domnul Vucea împărția comoara la care jiduiam cu toțiĭ. Insemna ce da fie-căruia, și în timp de treĭ zile trebuia să'ĭ aducem baniĭ. In ziua când primia paralele ne bătea fericea... nu bătea pe nimenĭ! Dar când perdea pe Pripășel... ce noroc pe uniĭ maĭ marĭ!

Câte zece se sculaŭ să spue că bănuesc eĭ cam pe unde să fie Pripășel.

— Eŭ știŭ o cățălușe în cutare uliță...

— Și eŭ altă frumoasă, pe dincolo...

— Eŭ una albă și creață, a unuĭ doctor...

— Ha, tătarul, e craiŭ ticălosul. Să mi'l găsițĭ că mîhnesc pe cocoana... (cocoana era femeea luĭ)... Ce craiŭ de tătar!.. Mic ș'al draculuĭ...

Și îndată plecaŭ câte zece dupe Pripășel, dar numaĭ din ceĭ marĭ și carĭ

dovediaŭ că aŭ banĭ să cumpere salam, şuncă şi cârnaţĭ, ca să poată momi pe Pripăşel.

Dar şi noĭ, ceĭ maĭ micĭ, aveam partea noastră.

In timpul veriĭ, pe căldură şi zăpuşeală, Domnul Vucea asuda mult. Și ţinea la vieaţă ca un pusnic la Dumnezeŭ. Ne trecea pe toţĭ într'o odae, — clasa noastră avea două odăĭ despărţite la mijloc c'o uşe, — se desbrăca, scotea cămaşa şi trimetea pe unul maĭ mic să 'ĭ-o usuce la soare. Trebuia să'ĭ întindem cămaşa numaĭ pe pelin că altfel „cincĭ dintr'o-dată şi oprit“.

Intr'o zi mĕ trimese şi pe mine. Mărturisesc pĕcatul. Am trecut pe la putina cu apă şi 'i-am trîntit pe cămaşe două cănĭ, pline, rase. Pînă la patru n'a fost cu putinţă să se usuce. Și m'am plimbat de la cămaşe la Domnul Vucea, spunându'ĭ întruna:

— Nu se usucă, Domnule, e asudată rĕŭ.

Domnul Vucea n'avea slugĭ. Afară de bucătăreasă, slugĭ eram noĭ. Pe ceĭ săracĭ şi neîmbrăcaţĭ *nemţeşte* ne înşirase pe *lista tîrgueliĭ*.

Când ne-a rînduit la piaţă şi la băcănie a strigat catologul.

— Cutare! •

— Aicĭ!

— Ha, tătarul... nu e bun... cade cu coşniţa...

Nu era bun.

Fireşte că nu.

Era voinic, sănătos, rumen la faţă, dar cu peliţă subţire, mânĭ albe, pălărie de paiŭ, frumos împletită şi ghete lustruite.

— Cutare!

— Aicĭ!

— Bine... Bravo tătarul, bun!.. pe listă.

Bun! Slab şi galben. Cizme groase şi marĭ. Zdrenţăros şi cu mânĭ crăpate.

— Cutare!

— Aicĭ!

— Prost!.. Gură-cască... Uĭtă-coşniţă... Prost!

Aşa. Prost! Cu haĭne fumuriĭ de vînător, găitănate cu verde, cu pantalonĭ scurţĭ şi cu cizme de lac. Copil de moşier. Pe vreme rea venia cu trăsura la şcoală.

Şi ciudat, aceştia nu eraŭ bunĭ nicĭ pentru „cincĭ dintr'o-dată şi oprit".

Ceĭ goĭ, ceĭ flămânzĭ, ceĭ din marginea oraşuluĭ, ceĭ orfanĭ, ceĭ umilițĭ, ceĭ bătuţĭ, la coşniţă.

Ne alegea doĭ-doĭ. In fie-ce zi câte o pereche nu venia la şcoală decât ca să strige: „aicĭ — aicĭ — de rînd la piaţă!". Şi plecaŭ acasă la Domnul Vucea, în Lucacĭ. Dupe ce tîrguiaŭ, cocoana, îĭ opria toată ziua la deretecatul caseĭ, bătutul saltelelor şi măturatul curţiĭ.

Și ce lucrurĭ bune tîrguia, Domnul Vucea, din gura piețeĭ! Cum le mâncam cu ochiĭ, înghițind în sec! Jimblă caldă de la „Ochĭ-Albĭ“, albă, prăjită și cu coltuc revĕrsat. Mirosul, și făcea paralele. Dar salamul, dar costița afumată, dar halvaua, dar migdalele, dar calupurile de *cĭucalată,* dar alunele marĭ și năutul prăjit, dar stafidele galbene și curmalele din cutiĭ! Pe toate le duceam la încheĭetura cotuluĭ. Și cât eraŭ de bune, că mie'mĭ lăsa gura apă, atât eraŭ de grele. Și o dată n'a zis Domnul Vucea: „na și ție una, tătarule“!

Ce mĕ chinuiaŭ, din piață pînă la cocoană, eraŭ jimbla, salamul, alunele și migdalele. Eŭ întorceam capul de la coșniță, dar jimbla și salamul mirosiaŭ, iar alunele și migdalele sunaŭ. Eraŭ viĭ. Jimbla și salamul mĕ luaŭ de nas; migdalele și alunele mĕ luaŭ de urechĭ:

toate mĕ întorceaŭ spre coşniţa în care purtam greutatea uneĭ fericirĭ străine.

Să fi furat?

Oh! tăcețĭ!..

Nu știțĭ de câte orĭ m'a chinuit acest gând.

Și nu m'a oprit morala creștină. Eram sigur că Dumnezeŭ ar fi ținut cu mine. Dar de unde știam eŭ ce însemna băcanul într'un catastiv mic?

Și n'ațĭ cunoscut pe cocoana. Naltă, subțire, slabă și cu niște ochĭ... Doamne, ce ochĭ! Ce ochĭ ascuțițĭ și cum îĭ jucaŭ în cap! Ochiĭ eĭ de m'ar fi țintuit, un sfert de ceas, mi-ar fi găurit fruntea ș'ar fi trecut pe dincolo.

Cum îĭ aduceam coșnița, deschidea catastivul, citia în gând, mișcând buzele, apoĭ se uita la mine: la mânĭ, la gură, la sîn, la buzunare. Mi se părea că mĕ desbracă, că 'mĭ scutură albiturile, rînd pe rînd, una dupe alta.

Dupe cum ne deprinsese să fim laşĭ, mincinoşĭ, pîrâtorĭ, leneşĭ, ne-ar fi fost uşor să furăm, dar ochiĭ cocoaneĭ eraŭ maĭ neînduraţĭ ca morala creştină.

Eram sigur că ochiĭ eĭ, dintr'o aruncătură, cântăriaŭ salamul şi numĕraŭ alunele şi migdalele!

Ce vise măreţe îmĭ sfărîmase, mie, şcoala domnească! In loc de palatele închipuite, când mĕ plimbam cu Griveiŭ şi cu pisica în sîn, găsisem nişte case micĭ, murdare, cu tencueala jupuită. In loc de un profesor învĕţat şi blând, căzusem în ghiara unuĭ bĕtrân copilăros şi rĕŭ.

Il uram, şi ura mea, de victimă nevinovată, n'avea nicĭ o margine.

Să fi ars casa pe el m'aşĭ fi tăvălit de bucurie.

Acasă nu spuneam nimic. Mila mameĭ ş'a tatiĭ mi-ar fi ucis cel din urmă pic de mândrie. Eĭ carĭ nu lăsaseră pe nic

unul din frații meĭ să s'apuce de negustorie, sub cuvênt că pînă la stăpîn trebue să fie „slugă“, să afle că eŭ, o dată pe sĕptĕmână, *slugărnicesc?*

Nu mĕ plângeam, dar în fie-ce seară, când mama mĕ punea să 'mĭ fac rugăciunea, eŭ o sfîrşiam cu cuvintele: „Doamne, îndură-te și ĭea pe Domnul Vucea, că nu ne învață nimic, ne bate şi ne trimete cu coşnița în piață“!

Cocoana, şi ea, mĭ-era urîtă, dar mĭ-a făcut pe pofta inimiĭ, m'a resbunat de un an întreg de chinurĭ, în cea din urmă zi de examen.

Eŭ și cu un prieten eram *de rînd.*

De dimineață ne-am dus acasă la domnul Vucea.

Era în halat.

Îndată ce ne vĕzu:

— Bine tătarilor, foarte bine, eminență mare, c'avem de lucru astăzĭ!

Într'un şopron, ne arată un maldăr de

hamurĭ, verzĭ de mușiță și cu alămurile ruginite.

— Iacă tătarilor, pînă diseară e destulă vreme, să curățațĭ, să spălațĭ și să ungețĭ hamurile.

— Dar pe noĭ nu ne-aĭ ascultat la examen, Domnule, și azĭ să sfîrșește examenul...

— Bine tătarilor... nu face nimic... Știŭ eŭ că sînteți băețĭ bunĭ...

Domnule Vucea avea o cabrioletă și două perechĭ de hamurĭ. Când venia vacanția cumpăra un cal, când începea școala îl vindea.

Amîndoĭ și abia duceam hamurile. Noroc că, dacă eŭ eram de 9 anĭ, prietenul meŭ împlinia 14.

Curtea era mare și cu earbă deasă, presărată cu pajurĭ galbene de păpădie.

Sub un nuc bĕtrân, o fîntînă.

Lîngă ghizdurile eĭ începurăm a freca cu moloz.

Domnul Vucea eşise în pridvor, gata să plece la şcoală. D'odată se auzi glasul înţepat al cocoaneĭ:

— Ascultă, unde plecĭ?

— La şcoală, Bibiloĭ.

— Dar Pripăşel? E o sĕptĕmână şi nu l'aĭ găsit.

— Un tătar, Bibiloĭ, un craĭdon blestemat... O să'l găsim... Am trimes cincĭsprezece şcolarĭ...

— Şi vino încoa, o-dată!

Domnul Vucea, tremurând, intră în casă. Cearta începu de la tîrguelile de ţară, căcĭ a-doua-zi de examen trebuiaŭ să plece.

— N'ajunge!

— Ba ajunge...

— Icrele n'ajung!

— Ba ajung...

— Castanele n'ajung!

— Ba ajung...

— Salam aĭ luat puţin!

— Ba e destul...

Atuncĭ vocea cocoaneĭ se ascuţi şi se ridică sus de tot:

— Ajunge? aĭ?.. E destul? aĭ?.. Când zic eŭ că n' ajunge şi nu e dĕstul?

Şi, dupe ţipăt, se auzi „jart, jart, trosc, pleosc". Ear Domnul Vucea, după fie ce trosnete, zicea repede:

— Ce facĭ Bibiloĭ? Staĭ Bibiloĭ! Nu da Bibiloĭ! Cumpăr Bibiloĭ!

Coborî treptele pridvoruluĭ cu faţa roşie ca racul.

Ce minune! Ce bucurie pe mine! Eŭ socotisem că numaĭ el dă altora „cincĭ dintr'o-dată şi oprit". Straşnice „cincĭ" mâncase domnul Vucea!

Leşinasem de rîs. Prietenul meŭ zicea necontenit:

— Ce facĭ Bibiloĭ?.. Staĭ Bibiloĭ!.. Nu da Bibiloĭ!.. Cumpăr Bibiloĭ!..

Abia mĕ potoliĭ. Îmĭ şterseĭ ochĭ de lacrîmĭ şi întrebaĭ pe prietenul meŭ:

Dar ce'mĭ păsa mie!.. „Şcoală Domnească“..

Ş'am plecat vesel acasă.

Griveiŭ, ca totdauna, mĭ-eşi înainte, du din coadă şi'mĭ linse mânele.

— Mĕĭ Griveiŭ, mĕĭ, să te ferească Sfîntul de „Şcoala Domnească“!

A-doua-zi mĕ simţiĭ liber. Ertasem pe Domnul Vucea.

de cum gândeştĭ. Nicĭ lene, nicĭ prostie, nicĭ rĕutate, să nu fie la mijloc, şi totuşi sare omuluĭ ţîfna din senin din earbă verde. Ba că s'a gândit la cutare lucru când a zis cutare cuvênt; ba că a tras cu coada ochiuluĭ când se uita la mine; ba că îĭ daŭ din toată inima şi 'mĭ răspunde „aşĭ, la ce te maĭ superĭ!" Şi p'aşa povîrniş pînă nu s'o izbi omul de vale nu se maĭ opreşte. Din bună prietenie ajungĭ să te uiţĭ chiondorîşĭ, şi zavistie, şi chiloman, tocmaĭ când crezĭ că lumea toată este a ta.

Aşa e. Că de ne-om cântări cuvêntul cu cântarul şi ne-om mĕsura privirea cu cotul, or să numerĭ câte pahare de vin a bĕut omul la masa ta ca să nu 'l înşelĭ la a luĭ, s'a dus prietenia pe copcă, c'aşa e făcută să fie dragostea, fără ştreang de gât şi fără căluş în gură.

Cine a auzit şi nu s'a crucit de neîn-

ţelegerea mameĭ Ianeĭ cu mama Ghira? Din vecine de omenie, cu datinĭ frumoase, acum, toată grânărimea ştie, de la fetişcane pînă la bunicĭ, c'aŭ ajuns la cuţite. Se minunează pînă şi copii; şi când, călărĭ pe băţ, îşĭ încură armăsariĭ de abia să'ĭ ţie, pe dinaintea caselor lor, furişează câte-o privire, ş'ascut urechile, doar d'or prinde ceva să alerge apoĭ să spue că „ce e nu e bine“ — „s'a făcut lumea rea“ — „să dă rĕilor şi umblă cu şoalda.“

Mama Iana şi mama Ghira eraŭ vĕduve.

Mama Iana avea pe Irina, mama Ghira pe Răducanu. Atât rĕmăsese din douĕ neamurĭ harnice, c'adusese muscalul boleşniţe şi boale de seceraseră lumea în toate părţile.

Da, slavă Domnuluĭ, nimenĭ, p'atuncĭ, nu perea de foame, nicĭ că rĕmânea la Crăciun fără porc, la Paşte fără vesminte nouĭ, şi la Moşĭ fără doniţĭ şi urcioare şi pomană morţilor.

Amîndouĕ aveaŭ de la rĕposaţĭ acareturĭ bune, aşezate cu temeĭ, să tot ţie şi să nu maĭ putrezească; ceva banĭ chiag, ogrăzĭ cu prunĭ şi zarzărĭ, grădinĭ cu florĭ şi legume, toate ocolite cu garduri-pleturĭ, să nu vezĭ prin ele, şi umbrite cu streşinĭ de mărăcinĭ.

Că după cum să sfătuiaŭ între ele: „omul e sărac numaĭ când doreşte ce nu are şi nu se mulţumeşte pe ce are; cine rîvneşte la bunul altuia numaĭ cinstit nu este că d'ar putea 'l-ar fura; bine e să rĕmâĭ într'ale tale."

Şi când se îndemnaŭ la lucru, urzind pînza ca un brîŭ alb întins d'a lungul curţiĭ, or se crăcănaŭ în duzĭ să'şĭ umfle şorţurile cu frunză pentru gândacĭ, să mângâiaŭ cu cuvênt bun şi aşezat:

— Vezĭ, d-ta, leĭcă Ghiro, când te mulţumeştĭ pe puţin dă şi D-zeŭ. Prunilor noştri li se frâng crăcile de încărcaţĭ ce sînt.

— Poĭ da, leĭcă Iano. Da, gândaciĭ d-tale merg bine? Aĭ meĭ mănîncă de sting pământul.

— N'aŭ cum să fie maĭ bine. Sprîncenațiĭ maĭ ales, bată'ĭ sănătatea, sînt ca pe deșt și par-că's încondeiațĭ, să zicĭ că le-a tras cineva sprincenele, tocmaĭ eĭ carĭ să deoache și d'un copil.

— Să știĭ că de S-tă Mărie o să taĭ curcioaĭca a maĭ grasă, și să întindem o masă strașnică în fundul grădiniĭ, că prea ne-aŭ mers dupe plac cu toatele. Și Răducanu meŭ e un zmeŭ de flăcăŭ, că în postul Crăciunuluĭ împlinește șaptesprezece anĭ și mână caiĭ maĭ abitir ca bĭetul rĕposat, D-zeŭ să'l erte. Țesala, țesală; pologul luĭ n'are pic de gaură; să fie sănătos, că de pune vêrtejul ridică căruța cu cincĭ chile par'că n'ar fi nimic.

— Eĭ, leĭcă Ghiro, nu că rîvnesc, dar îțĭ spuĭ și eŭ, uite, mie 'mĭ-e maĭ greŭ,

că alta e flăcăul și alta e fata la vatra vĕduveĭ. Irina mea e vrednică de n'are cum maĭ fi, da tot se simte că nu e cruce de voinic în casă. Vezĭ d-ta, e altfel când trece bărbatul prin bătătură; unde calcă, colò, rar și îndesat și mi 'țĭ stăpînește c'o privire cât ține curtea; și păsăret, și cățel, și purcel, se daŭ în lăturĭ și se fac teacă de pământ că trece stăpînul nu glumă. Ințeleg și lighioile... ce gândeștĭ d-ta? Da pe Irina, cățeiĭ o întind de rochie, purcelul ridică rîtul în sus, procletul, și'ĭ guiță a mâncare, fofolociĭ de rață fug de la cloșcă și 'ĭ daŭ tîrcoale căscând ciocurile lacom.

— Și ce socoteștĭ d-ta, leliță, c'aicĭ, adică, să nu fie nicĭ o potriveală? Ce, dumitale, ți-ar părea rĕŭ ca să facem din două curțĭ una, din două mese una maĭ mare, și lighioile noastre, toate la un cârd, să aibă și stăpînă ca să le rĕsfețe și stăpîn se le poruncească, iar d-ta să

aĭ şi fată şi băeat, iar eŭ să am şi băeat şi fată?

— Să dea Dumnezeŭ, cumĕtră!

— Ce n'aĭ luat seama cum se 'nvoesc eĭ? Apoĭ, o veni vremea şi s'or alege bĕtrâniĭ cu bĕtrâniĭ şi tineriĭ cu tineriĭ.

— Să dea Dumnezeŭ!

— Că aşa se primeneşte omenirea. Ca mâne o să te vĕz cu unul în poală, cu altul în cârcă şi cu altul în troacă, şi bunico încoa, bunico încòlo, maĭ înţelegĭ capule dacă'ţĭ dă mâna.

— Să dea Dumnezeŭ!

— Că d'o lege sîntem, d'or n'o să ne legăm pe pricopseală cu grecĭ, cu bulgăroĭ, cu turcĭ şi cu hantătarĭ.

— Ferească Dumnezeŭ, cumĕtră!

Intr'o zi, ca nicĭodată, mama Ghira, dupe aşa vorbă bună, o aduse cam în sfîrcul biciuluĭ, fără vr'un gând rĕŭ.

— Leliţă Iano, da, ce-aĭ păţit să laşĭ pe peretele, alb ca laptele, o pată de pă-

mênt galben? Nițel var stins, nițel nisip cernut, nu e a treabă. Că și casa, ca și noĭ, are obraz. Ce-aĭ zice d-ta de mine să mĕ vezĭ cu cârîe pe obrajĭ?

— Uite, ca păcatele, am uitat, mânca-m'ar pămêntul.

— Apoĭ, cumetriță, asta e dat feteĭ să îngrijească de curățenia caseĭ. Așa am apucat noĭ de la părințiĭ noștri.

— De, leliță, o mână de fată am, n'am zece. Cine să depene, cine să facă țeavă, cine să deretece, cine să aducă apă?

— Ear coceniĭ și cojile de dovleac prea vĕ staŭ în pragul ușiĭ. Și curtea, ca și masa, se cuvine să fie curată. Ce-aĭ zice, d-ta, de mine, d'aș pune bucatele p'o masă pătată?

— Așa e, leliță Ghiră, cum m'oĭ da jos am să curăț ca în palmă.

— Da, cumĕtră, dar să știĭ de la mine, curtea e a feteĭ; că de n'o învĕța d'acum ale eĭ, niciĭ nu le maĭ învață. De

n'o pune mâna pe tîrn, tîrnul nu'ĭ strigă „aoleo"!

— Poĭ, să'ĭ maĭ crezĭ şi d-ta, că la paĭsprezece anĭ nimenĭ n'a avut douĕzecĭ de ochĭ.

— Odată să crezĭ leneĭ, a-doua-oară îĭ crezĭ fără să vreĭ. Lenea e ca porcul... scarpină'l o-dată pe burtă, a-doua-oară daĭ în el şi el intră în casă.

— Vezĭ, d-ta, aicĭ aĭ vorbit cu pĕcat, că Irina mea numaĭ leneşe nu este.

— Să prea poate; da eŭ, când eram ca dênsa, mĕ învêrtiam într'un călcâĭ; nicĭ un lucru nu se clintia din locul luĭ. Pe din năuntru odăile ca paharele, p'afară curtea ca o tavă, şi prispa de s'ar fi cojit, măcar într'un locşor, mi-aş fi tăĭeat mânile din cot.

Fu de ajuns mameĭ Ianiĭ. Işĭ iubea fata ca lumina ochilor. Trase necăjit un vlăstar de dud, îndesă foile în şorţ, şi,

dregêndu'şĭ glasul, dupe ce se şterse la gură, zise cam înţepat:

— De, cumetriţa mea, fite-cine îşĭ spală rufele în albia eĭ, şi d'a fi floare, d'a fi cărbune, pe umeriĭ luĭ îşĭ poartă cămaşa. Mie, din mila Domnuluĭ, Irina, atâta suflet mi-a rĕmas pe sufletul meŭ, şi d'a avea vr'o vină nu pot s'o jupoĭ de pĭele. Ca copilul, nu e picat din soare, şi d-ta ĕĭ fi trăgênd multe cu Răducanu d-tale.

— Ferească Dumnezeŭ! Nu s'a pomenit! Unde se afla! N'a avut la cin' să vază!

— Apoĭ, să ne vedem cu bine! zise mama Iana, şi, înfigêndu'şĭ şorţul în brêŭ, se dete repede din vîrful duduluĭ.

— S'auzim de bine, rĕspunse uscat mama Ghira, apoĭ, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de demult, îngână sfios şi mândru:

— Mâne e rîndul vostru. Veniţĭ la noĭ? Să-v'aşteptăm cu masa?

Iar mama Iana, strecurându-se printre prunii brumăriĭ, încurcă două treĭ vorbe:

— Să vedem... om veni... că de... maĭ cu deretecatul curţiĭ... maĭ cu cârpitul caseĭ... om veni... să vedem...

Mama Iana cum ajunse acasă, trînti frunzele în mijlocul odăiĭ. Gândaciĭ se tîraŭ în cârdurĭ grase şi bălae pe velinţele de frunze. Şi nicĭ că se uită la eĭ. Nicĭ o vorbă bună nu le spuse, de unde până aci îĭ mângâia cu ochiĭ şi cu cuvêntul. Irina depăna. Şi barim n'o întrebă ce face. D'a dreptul la tîrn. Îl smulse din colţul magaziiĭ şi începu să măture, în toate părţile, câte-va cojĭ de dovleac şi doĭ-treĭ coceni, că numaĭ grămăjue nu'ĭ făcea. Apoĭ luă grabnic un bulgăre de var, îl stinse, şi trase câte-va bidinele pe pata din perete. Irina lăsă rodanul şi eşi dupa mă-sa care robotia tăcută.

Cămaşa eĭ subţire şi creaţă, cu mâni-

cuțe largĭ și scurte, se aduna în cute la betelia rochiĭ, se lipea de spinare și se încovăea pe sînu'ĭ rotund și cucueat. Așa de fragezĭ îĭ eraŭ obrajiĭ, așa de curată și limpede privirea ochilor sĕĭ negriĭ, umezĭ și lucioșĭ, ca aĭ unuĭ vițel de treĭ zile, că aĭ fi înțeles pe loc de ce durea așa de mult pe mama Iana când aĭ fi atins măcar la degetul ĕl mic pe Irina eĭ.

Mama Iana era posomorîtă cum nu fusese de mult.

Avea ceva greŭ pe suflet, că dădea odată cu bidineaua și tot 'șĭ vîra mereŭ tîmplele cărunte sub barișul verde, și mișca buzele par'că ar fi spus ceva în mintea eĭ. Maĭ la urmă, Irina, deschise gura cu sfială, și'ĭ zise drăgăstos:

— Da, ce aĭ, mamă? Cin'te-a necăjit? Eŭ am isprăvit țevile. De ce nu mi-aĭ zis mie să mătur curtea?

— Nimica maĭcă, rĕspunse mama Iana. Iacă lumea, cum e lumea făcută. Ba că

nu e măturată curtea; ba că nu sînt curaţi pereţiĭ; că hîr, că mîr, şi te seacă la inimă. Ia, alde Ghira, ce'ĭ căşună şi el... s'a sculat cu plapâma în cap... a călcat cu stîngu azĭ-dimineaţă...

Irina se puse pe gândurĭ. Să'ĭ fi zis mama Ghira vr'o vorbă rea? Să fi rîs de el? Şi ce i se părea maĭ cĭudat e că nu 'şĭ putea închipui cum poate fi cineva rĕŭ, maĭ ales mama Ghira, ea care are un băeat aşa de voinic şi de vesel, ea care totdauna le-a păşit şi părăsit pragul cu vorbă părintească: — „bun găsit leliţă“ — „bun rĕmas leliţă“ — „ce maĭ alabala?“ — „Irino, ş'ĕlălalt obraz“ — „dă'mĭ şi ochiĭ“ — „aşa, să te facĭ mare, puica maĭchiĭ“. — Cum, adică omul o fi şi altfel de cum se arată? Că mama Ghira dacă priveşte pe bătătura lor gâştile cu bobociĭ carĭ pasc, găinile cu puiĭ cari ciugulesc troscotul, şi curcile cu puiĭ lor plăpânzĭ şi cu fulgiĭ zbîrliţĭ, pune

mânele în şoldurĭ, îĭ rîd ochiĭ şi zice din toată inima: „bată-vĕ să vĕ bată sănătatea de lighioĭ, să vĕ înmulţiţĭ ca nisipul măriĭ“. Vra să zică că le vrea binele. Atuncĭ cum d'a mâhnit pe mama Iana? Şi necăjindu-se că nu înţelege nimic, rezemă capul de perete şi întrebă, pe mă-sa, sà'ĭ spue:

— Cum e omul când se înrĕeşte? Îşĭ uită de zilele de pînă în ziua aea? Nu maĭ vede înaintea ochilor? Nu se maĭ întoarce în toată vieaţa?

— Eĭ, Irină, maĭcă, rĕspunse Iana cu un zîmbet amar, aşa e omul... se întoarce că şi lăstuniĭ se întorc... Da, vezĭ tu, de cade pustia de ploaĭe sărată pe şoĭmanele de bucate, le păleşte foile, le seacă spicul, şi bucatele nu se maĭ întorc...

Irina oftă. Ar fi plîns şi'ĭ fu ruşine. Bănuia multe din vorbele mă-seĭ.

— Mamà, mâne e Duminică, şi e rîn-

dul nostru, mergem la masă l'alde maĭca Ghira?

— Să alegĭ fasole de fiertură, şi mâne dimineaţă să arzĭ ţestul pentru azimă, să cocĭ ceva ardeĭ şi pătlăgele vinete... O să mâncăm acasă.

Aşa rĕspunse Iana intrând în casă. Irina rĕmase loculuĭ. O apuca cu căldurĭ: i se bătea ochiul drept; i-ardea o urechĭe; înghiţia în sec; şi ne maĭ putêndu-se stăpîni, începu să plângă, ca şi cum ar fi dus la groapă o mumă din cele două şi n'ar fi ştiut pe care din ele.

Duminica asta nu mâncară împreună. Şi unora şi altora le părea rĕŭ. Alde Ghira se gândi:

— Aşa e... să zic că eŭ aş fi de vină... da, tocmaĭ d'aea, de ce să nu vie ele la mine? Slabă nădejde dacă d'o vorbă le sare ţîfna...

Alde Iana înghiţi cu nodurĭ.

— Bine... să zic că eŭ m'am zbîrlit

de pomană... dar cine-a început?.. Şi ce, a grozăvie era să maĭ vie odată şi să-mĭ spue omeneşte: „ea fugĭ d'acolo leliță, şi poftim la masă la noĭ..."

Azĭ aşa, mâne aşa, pînă începu să le fie teamă una de alta. La început îşĭ maĭ dădeaŭ bună ziua în față, pe urmă plecară ochiĭ şi sfîrşiră cu o moțăeală drept „bună vremea" şi „mulțămim d-tale."

Ba maĭ pe iarnă se plânseră copiilor carĭ ascultaŭ triştĭ şi tăcuțĭ:

— Mě! da repede maĭ trece Iana pe lîngă mine... ca o vijelie!

— Bre! da s'a călugărit Ghira, pune ochiĭ în pământ pe lîngă mine... par'c'aş fi luat vederile cuĭ-va!

— Poĭ ce-fel, maĭ bine dă Iana pîn noroiŭ de cât să se întîlnească cu mine p'o potecă.

— Vezĭ d-ta, Ghira plouă, Ghira zbiceşte, ea e nor, ea e vênt, ea e soare...

ale eĭ sînt potecile... de mĕ vede abia trece poteca ca să mĕ ţie zmirna în capul celălalt...

— Ştiĭ, Răducane, că Iana a dat drumul găleţiĭ când m'a vĕzut că vreaŭ să apuc de roata puţuluĭ? Te-aĭ fi gândit la una ca asta?

— Aşa, Irino, mamă, cum mĕ vezĭ şi te vĕz, eram la biserică, am întins lumînarea să mi-o aprinz de la lumînarea eĭ, ş'odată s'a făcut că'ĭ cade jos, ca să se stingă. Toate muerile aŭ înţeles.

Uneorĭ maĭ venia Răducanu pe la mama Iana, da stătea maĭ mult răzemat în picioare decât pe pat. Aşa, se maĭ ducea Irina pe la Ghira. „Ce maĭ faceţĭ?" Ş'atâta tot.

Astfel trecură aproape toată iarna. Nu se uitaŭ de ese or nu fum pe coşul celeĭlalte. Dacă s'auzia una, buşind să tae lemne, cealaltă o aştepta să isprăvească ca nu care cumva să o zărească prin gard.

Eĭ, dar la lăsatul-secululuĭ de Paşte e maĭ mare pĕcatul sĕ nu'şĭ facă barim datinele moştenite de la părinţĭ. Să nu mănânce plăcinta cu brânză împreună, să nu bată alviţa, băeatul şi fata, la aceeaşĭ grindă, da cel puţin să schimbe douĭ bulgărĭ de alviţă şi două lumînărĭ de seŭ.

Se aşternuse zăpada de treĭ palme. De pe coşurile caselor se ridicaŭ sulurĭ de fum ca nişte copacĭ. Pe seară ceaţa se lăsă uşurel şi înecă mahalaua. Grădinele şi acoperişurile caselor abia se maĭ zăreaŭ albăstriĭ-neguroase. In geamurile vecinilor luminĭ gălbuĭ.

— Fă de grab, Irino, de lumînărĭ şi de alviţă, pentru alde Ghira, zise mama Iana, că vĕz eŭ de turta din spuză.

Şi dupe ce plecă fata, mama Iana, ea care se gândise să apuce înaintea Ghireĭ cu omenia, tot ea bombăni necăjit:

— Par'că le-ar fi căzut nasul şi gionatele să vie eĭ întâĭŭ...

Ghira cum vĕzu pe Irina cu lumînărĭ și alviță încreți fruntea, se roși, sbârci din nas, se gândi: adică cum, vecina s'o umilească apucênd înainte cu „Doamne ajută“? Și fără multă vorbă:

— Bre! ce parĭ de lumînărĭ! O să ardem pînă la anu pe vremea asta!

Eraŭ cam micșoare lumînările. Biată Irina sărută mâna mameĭ Ghiriĭ, dădu bună seară Răducanuluĭ, puse ochiĭ în pămênt, apoĭ plecă mâhnită că nu maĭ înțelegea lumea.

Răducanu veni și el la mama Iana. Iana să uită crucișĭ la dênsul, se posomorî și 'ĭ zise, dând capul p'un umĕr:

— Mĕĕĕ! da strașnică alviță! Ne scoatem și măselele într'însa. Unde o găsirățĭ voĭ cu atâtea nucĭ?

Ce e drept alvița era cam sfĕrîmată, cam negricioasă și nu prea să vedea să aibă nucă. Răducanu se roși; îșĭ strânse căciula la pĭept; și, dupe câte-va binețurĭ

încurcate, se uită lung la Irina care abia își ținea lăcrîmile. Plecă. In poartă mormăi, ars de nimicurile astea:

— De hotărît, și mama și mă-sa s'aŭ perdut mințile.

Așa se învrăjbiră, fără să vrea, ca și cum necuratul și-ar fi vîrît coada. Bombănia una într'o parte alta întralta. Intr'o bună dimineață, ce i se păru Ianiĭ? Că Ghira ar fi aruncat, peste gard, lăturile la dênsa. Ca sorbită de vêntul turbat așa veni de cătrănită și'ĭ zise fie-seĭ:

— D'apoĭ ce, Irino, s'a sfîrșit pămêntul? Alt loc nu găsia să'șĭ verse murdăriile? Eŭ nu puĭ palma la scuipatul niměruĭ.

A-doua-zi, 'șĭ-aruncă lăturile și gunoiul peste gard, la mama Ghira. Veciniĭ și veciniĭ vecinilor începuseră a șopăi: că bětrânele prea sînt de tot, — prea se ocolesc, — prea se uită chĭondorîșĭ, — prea 'șĭ daŭ, la vreme de bětrânețe, barișul pe ceafă și poalele peste cap.

Zvonurile astea le împuiară urechile şi le aţâţară una contra alteia, fără nădejde de pace, ceea-ce le ustura şi maĭ rĕŭ.

Intr'o zi, spre primăvară, mama Iana înhăţă de şorţ pe Irina şi 'ĭ zise cu mânie:

— Vezĭ, tu zicĭ că nu ştiŭ ce şi nu ştiŭ cum, dar cine mi-a ciopârţit toţĭ pruniĭ de pe lîngă gard, dacă nu dumniaeĭ, cu mănuşiţa dumniaeĭ?

— Poate că vêntul mamă, rĕspunse Irina.

— Vorbă să fie; să vorbim să n'adormim. Vêntul frânge pleopul, pluta, nucul, salcâmul, zarzăriĭ, periĭ, meriĭ şi gutuiĭ, dar nu pruniĭ când n'aŭ pic de frunză şi de rod în eĭ. 'Aşa? lasă pe mine, aŭ să treacă vijeliile şi pe la eĭ!

D'a-doua-zi începu să reteze crăcile prunilor cari treceaŭ peste gardul eĭ. Pruni de pe lîngă gard se înjumĕtăţiră şi la una şi la alta.

Mahalaua se crucia.

Doamne fereşte!.. Ce e, să nu maĭ fie!

Maĭ era ca la treĭ degete de zăpadă, încolţia urzica şi ghioceiĭ. Mama Iana eşi din casă şi se duse aşa, în neştire, în ograda cu prunĭ. Ce n'ar fi dat să fie tihnită, şi cu vechia prietenie, prietenie. Şi în vreme ce 'şĭ învêrtia gândurile în cap, ce i se păru ochilor, că o scurteĭcă neagră s'apropie de gard şi o mână omenească azvîrlă, în grădină, la ea, un stîrv de cioară.

Aşa! lumea 'şĭ bate joc de bunătatea eĭ? Ea se căeşte, şi ceĭlalţĭ rîd şi 'şĭ scutură puriciĭ în cojocul eĭ? Să vedem, care pe care? Şi încet, pîş, pîş, se apropiè de cioară, o luă de sfîrcul aripilor, o învêrti de câte-va orĭ, ş'o azvîrli cât putu în grădina Ghiriĭ. Cioara se întoarse înapoĭ, şi iarăşĭ să duse şi iarăşĭ veni. Fie-care din bĕtrâne, cu capul în jos, aduse de

mijloc, căutaŭ în pământ, — ca douĭ cocoșĭ carĭ se lasă din bătae și se pregătesc să înceapă din noŭ — așteptaŭ, tremurând, bombănind, cu nerăbdare, cu necaz, să arunce stîrvul în ograda vrăjmașiĭ. Ișĭ săraŭ inima când auziaŭ cum răbufnia de pământ mortăciunea. Iana plecă și rĕmase Ghira. Se întoarse Iana și plecă Ghira. Cu așa poftă se mârîe cânii când îĭ despart gardurile.

-- Vrea să zică ograda mea vine ca un fel de groapă de murdăriĭ pentru Iana, zise Ghira, vorbind cu Răducanu, și 'șĭ frecă buricele degetelor înghĭețate.

— Adică de ce să nu 'mĭ mînjească casa, de ce să nu 'mĭ pue cuțitul, dacă îșĭ descarcă toate scârbele în curtea mea? Irino mamă, să nu'țĭ maĭ calce piciorul pe la eĭ! . . Să crează lumea că morĭ dupe cine știe ce? . .

Așa se tîngui Iana fie-seĭ.

Iar Ghira mânioasă foc:

— Răducane, una și cu una fac două. Cânele care cerșește din ușe în ușe nu păzește nicĭ-o casă. Din două pragurĭ unul: al meŭ saŭ al lor!.. Ce vreĭ, să zică mahalaua că te-aŭ obrocit?..

Copii suferiaŭ pe tăcute, și, de ce suferiaŭ maĭ mult, maĭ mult doriaŭ să se vază, să 'șĭ vorbească, să 'șĭ verse focul...

Bĕtrânele vedeaŭ pîrjol înaintea ochilor. Adesea-orĭ visaŭ că le ĭea casa foc, că vin turciĭ, de oțelite ce eraŭ una contra alteia.

Se puseseră babele cu un ger în neștirea luĭ Dumnezeŭ. Ce să te pomeneștĭ cu Ghira, ce i se păru eĭ, că ar fi lipsind câte-va nuele din gard, tocmaĭ de unde începea împletitura eĭ.

— Eĭ! apoĭ, stăĭ-mi-te jupîneasă Iano... d'alea mi-aĭ fost?..

A-doua-zi, cu noaptea 'n cap, începu să scoață nuele din gardul împletit de al-

de Iana. Și zmulse, și zmulse, pînă ce vĕzu prin gard ca prin geam.

Iana prinzênd de veste, muri și înviè.

— Așa? așa? așa?.. bine! bine! bine!..

Pe la mĭezul nopțiĭ se sculă binișor de lîngă Irina, se îmbrăcă, trase ivărul ușiĭ și se duse pușcă la gard. Mĕsură ce mĕsură, de colo pînă colo, apoĭ când se încredință bine care era partea garduluĭ împletit de alde Ghira, începu să zmulgă pleture întregĭ.

— Na, dacă e așa! na! na! na!

Pînă la Florii, una rupênd cea l'altă zmulgênd, din gard nu maĭ rĕmăsese decât pariĭ înșiruițĭ ca dințiĭ unuĭ peptine rar.

Toate bune. Ajunseseră bĕtrânele la cuțite, da, ce stricaŭ copii? O vieață întreagă înpreună. Copilăria cu deșișul ogrăzilor, cu fluturiĭ, cu zarzările crude, cu ghicitorile, cu basmele, cu spaimele cari îĭ ghemuiaŭ unul într'altul... nai-

vitatea că ar fi „nevasta și bărbatul“ când Răducanu venia c'o troacă cu nisip, ca și cum ar fi venit cu grâŭ dupe drumurĭ... și ea legându-se la cap, îl aștepta la umbra deasă de măturică, de poala-maĭ-chiĭ-precistiĭ... Răducanul i-aducea creițe și busuioc, busuiocul și foile de calomfir sĕ le bage în sîn, iar crăițele să le pue la urechiă. Greŭ să trăească unul fără altul. Și așa, făcêndu-se din zi în zi maĭ marĭ și maĭ tăcuțĭ, se iubiră din ce în ce maĭ mult. Câte nu le spunea primăvara cu florile, vara cu poamele și cu păsăretul vesel? Câte nu simțiaŭ, fără să înțeleagă, simțind, lămurit, unul lîngă altul, că le ard umeriĭ lor lipițĭ! Și când, la șaĭsprezece anĭ, Răducanu încălecă rotașul din stânga și pocni șarpele de biciŭ pe d'asupra cailor, luându-'șĭ ziua bună de la Irina, fu mândru, deși ar fi dat și caĭ și căruță numaĭ să nu se despărță de Irina care 'l privi pînă îl perdu

din ochĭ într'un nor de praf şi într'un bălăngăit depărtat de clopote.

Păcat de Dumnezeŭ!

Copii de la un cârd de vreme îşĭ perduseră veselia. Cap greŭ, inimă grea, ochĭ galeşĭ, obrajĭ păliţĭ.

— Răducane, mamă, îĭ zise Ghira, în ziua de Paşte, de ce nu te peptinĭ?.. Şi ce-aĭ tu de eştĭ ofilit la faţă?

El tăcu, iar bĕtrâna furişă o privire spre alde Iana, şi bombăni înghiţind în silă un oŭ rĕscopt.

Mama Iana se părpălia cu Irina la soare.

— Irino mamă, 'ţĭ-aĭ pus rochia cu gura sucită, şorţul şoldiŭ, coadele pe ceafă şi mărgelele ale maĭ urîte, tocmaĭ în ziua de Paşte? Şi te jigăreştĭ... să jurĭ că cu tot dinadinsul...

Irina tăcu. Mama Iana fulgeră o privire spre alde Ghira, dădu din cap şi oftă... „eĭ! he!".

Frumoase şi blânde nopţĭ! Luna argintie plutia în văzduhul plumburiŭ şi limpede.

— Răducane, ce tot eşĭ nopţile afară? Nu eştĭ bine?

Aşa mormăi Ghira la un mĭez de noapte. Băeatul se strecură pe uşe, în vîrful picioarelor, uşurel, ca o pisică.

— Irino mamă, un'te ducĭ?.. Într'una aĭ eşit nopţile afară... N'ĕĭ fi bine... aĭ?

Aşa întrebă Iana, trezită din somn, iar Irina, tresărind, rĕspunse încetinel:

— Eĭ, şi dumneata...

Nu trecuse sĕptĕmâna luminată. Ghira şi Iana se treziră din somn. Pipăiră locurile goale şi calde ale copiilor. Le săgetă la inimă acelaşĭ gând. Işĭ făcură cruce, se îmbrăcară grabnic, şi eşiră în vîrful picioarelor, căutând cu ochiĭ în toate părţile. Intrară în ogrăzile lor. Pitiş, pitiş, se strecurară prin rămurile înţesate ale prunilor. Cum ajunseră în mijlocul

ogrăzilor și aruncară ochiĭ la gardul din care nu maí rĕmăseseră de cât parii înșiruițĭ, înmărmuriră de ce le vĕzură ochiĭ. Pământul li se învêrti sub picioare.

Intre doĭ parĭ, Răducanu și Irina, stăteaŭ unul lîngă altul, și unul pe altul se rugaŭ să nu maĭ plângă. Luna d'asupra lor, ca un taler de argint, le înfloria vestmintele albe.

— Spune drept, Răducane, ți-e frig, ție?

— Mie nu.. Dar ție?..

— Nicĭ mie...

— Irino, vreĭ să te ducĭ, spune drept?..

— Eŭ?..Dar tu?..

— Nicĭ eŭ.

Bĕtrânele pândíaŭ ca doĭ cânĭ, încremenițĭ cu gâtul întins, în fața vînatuluĭ. Se vĕzură una pe alta și nu îndrăzniră să se misce nicĭ una nicĭ alta.

Răducanu și Irina, scoaseră din sîn câte un ou roșu și ciocniră.

— Hristos a înviat, Irino!

ca zăpada, sorbiaŭ din ochĭ pe nepoţiĭ pletoşĭ, cârlionţaţĭ şi nebunaticĭ...

— Ba, Cioca, seamănă mă-seĭ ca două picături de apă...

— Ba, Udrea bufleĭ, e tat'sĕŭ gol, leit poleit...

Aşa îndrugaŭ, torcênd la umbra salcâmilor... c'aşa fusese să fie...

BURSIERUL

BURSIERUL

Din maĭdanele, vara împodobite cu florĭ și iarna cu zăpadă, de la umbra castanilor verzĭ și stufoșĭ, unde se adunaŭ bĕtrâniĭ cu znoavele lor, — de la vatra cu jeratic clipind ca niște ochĭ de aur, în jurul căreia se prigoriaŭ bunele mele surorĭ, — din atâtea cântece, și basme, și poveștĭ, — când aĭ avut ochĭ, închipuire și inimă, — să te pomeneștĭ închis în niște ziđurĭ înalte, să te izbeștĭ de chipurĭ străine și recĭ, de inimĭ domoale și nepăsătoare, de maĭ-marĭ carĭ nu vor să știe de cântece și de basme... iacă cea maĭ mare nefericire din vieața mea!

Desordinea şi sclavia Liceuluĭ, masa bursierilor, soioasă şi murdară, duhoarea bucatelor grase, cafelele cu lapte mirosind a câne plouat, plescăitul lacom a optzecĭ de tovarăşĭ, şi pedagogiĭ cu ifosul lor de parveniţĭ, aşezaţĭ în căpătâele celor două mese lungĭ... iacă ce mĕ înfioară şi astăzĭ când mĕ gândesc la acea vieaţă de şeapte anĭ.

Eram de doĭsprezece anĭ. Nu cunoaşteam pe nimenĭ din tot dormitorul.

Când lampa, din mijlocul tavanuluĭ cu arabescurĭ albe şi cenuşiĭ, se stinse, închiseĭ ochiĭ, ascultaĭ rĕsuflările ostenite şi grele ale bursierilor şi mi se păru că sub mine să deschide o prăpastie fără fund... Unde era blânda mână a mameĭ ca să'mĭ vîre plapăma pe sub mine, şi să'ĭ simţ cele treĭ degete atingêndu-mĕ pe frunte, la mijloc şi pe umerĭ, în semn de cruce, iară eŭ să a-

dorm sub paza eĭ şi a crucii...? Unde era Lăbuş, cânele meŭ, cu care hoinăriam toată ziulica? Unde, pisica neagră care mi se tolănia d'alungul spateluĭ...? Înţeleseĭ că fericirea şi libertatea mea periseră, şi, închizênd ochiĭ, ca să adorm, simţiĭ pleoapele umflate de lăcrîmĭ.

Aceĭ carĭ schimbaseră lacom codru de pâne şi bucăţica de brânză pe o cafea şi pe treĭ felurĭ de bucate, desbrăcându-se voios de zdrenţele lor ca să se îmbrace cu tunica de bursier, — aceĭ carĭ de micĭ se gândiseră că învĕţând carte multă vor ajunge bogaţĭ şi fericiţĭ, — aceĭ carĭ din întîmplare nu gustaseră farmecul mîngâerilor şi nu auziseră vorbă bună intrând pe uşa părinţilor lor... aceia nu vor înţelege de ce mĕ podidi plânsul, şi de ce somnul şi odihna nu se lipiră de mine pîn' la revărsatul zorilor.

Mîngâerea se preface în trebuinţă fa-

tală a vieţeĭ; libertatea, gustată de mic copil, este vieaţa însăşĭ. Şi nu vorbesc de libertatea care dă naştere la atâtea neînţelegerĭ şi lupte.

Libertatea mea?.. Goana din câmpiile fără marginĭ... şanţurile sărite dintr'o aruncătură... vîrful duduluĭ bĕtrân în care mĕ suiam, înecându'mĭ ochiĭ în albastrul ceruluĭ... colindările de prin stufişurile de soc cu florĭ mirositoare... găitanele verzĭ presărate cu rochiţele-rînduniciĭ, învoalte şi strĕveziĭ, ca nişte pîlnioare de ceară...

Libertatea mea era fără pĕcat, frumoasă, cu potecĭ şerpuite printre cĭucurĭ de florĭ sĕlbatece, cu drumurĭ gălbuĭ adîncite în depărtărĭ, părênd că fug şi să înfig în fără-fundul ceruluĭ...

Năluciri fermecătoare.

In prima noapte de tortură, mĕ simţiĭ înjosit, rob, năbuşit de atâtea părerĭ de

rěŭ. Inchideţĭ un puiŭ de leŭ în gratiĭ de fer, şi îndopaţi'l cu carne proaspătă... va privi lung îngusta sa încăpere, va închide leneş şi ofilit ochiĭ, şi 'şĭ va pleca binişor capul pe labe visând, de sigur, pustiul cald şi nemărginit.

Mě vînduseră aĭ meĭ pe o învěţătură neghioabă şi perversă.

In nopţile de iarnă, când viscolul mě trezia în sforăitul celorlalţĭ, îmĭ děşiram în minte frumuseţile de odinioară, şi toate se încheeaŭ cu ticăloşiile din clasă.

Un profesor bětrân şi rěŭ. Tace ca o momâe. Deschide gura parc'ar fi un mort care 'şĭ scuipă pămêntul din gură, şi slomneşte îndesat prin ştirbiturile dinţilor: „afu-ri-situle“! Altul, gros, roşu-verzuĭ, ca un ficat; fără gât; cu ochĭ umflaţĭ şi repezĭ; mânile îĭ bănănăe în toate părţile; înfige degetele în urechile cuiva şi scrîşneşte: „u! boule“! Altul, soios,

c'un palton larg și vechiŭ; nu'l închee niciodată; ciupit puțin de vărsat; cu ochiĭ verzĭ, barba albă; țipă pițigăeat, parc'ar fi o femee: la loc, găgăuță!“

Cum s'aŭ prefăcut, într'o clipă, nevinovatele mele plăcerĭ!

Cine mi-a mototolit nemărginita perdea pe care să zugrăviaŭ câmpiile mele, cerul meŭ, zilele și nopțile mele, zmălțuite cu florĭ și semănate cu ținte de aur? De mi-ar fi lăsat barim pisica și cânele, poate că mi-ar fi curs maĭ puține lăcrîmĭ pe declinările latineștĭ, învĕțate de spaimă ca să nu deschiză, asupra mea, ochiĭ recĭ și rĕĭ, profesorul neclintit și galben, ca un mort, în jețul catedreĭ!

Nicĭ-un câne n'a fost maĭ încolțit de vrăjmașĭ.

Cartea, pe care trebuia s'o născocim noĭ, (afară de douĭ-treĭ profesorĭ, toțĭ ceĭlalțĭ nu deschideaŭ gura decât ca să o-

c'un palton larg şi vechiŭ; nu'l închee niciodată; ciupit puţin de vărsat; cu ochiĭ verzĭ, barba albă; ţipă piţigăeat, parc'ar fi o femee: la loc, găgăuţă!“

Cum s'aŭ prefăcut, într'o clipă, nevinovatele mele plăcerĭ!

Cine mi-a mototolit nemărginita perdea pe care să zugrăviaŭ câmpiile mele, cerul meŭ, zilele şi nopţile mele, zmălţuite cu florĭ şi semănate cu ţinte de aur? De mi-ar fi lăsat barim pisica şi cânele, poate că mi-ar fi curs maĭ puţine lăcrîmĭ pe declinările latineştĭ, învĕţate de spaimă ca să nu deschiză, asupra mea, ochiĭ recĭ şi rĕĭ, profesorul neclintit şi galben, ca un mort, în jeţul catedreĭ!

Nicĭ-un câne n'a fost maĭ încolţit de vrăjmaşĭ.

Cartea, pe care trebuia s'o născocim noĭ, (afară de douĭ-treĭ profesorĭ, toţĭ ceĭlalţĭ nu deschideaŭ gura decât ca să o-

cărască) colegiĭ meĭ, rĕŭ nărăviţĭ, spionĭ şi laşĭ, afară de câţĭ-va săracĭ, sălbaticĭ, prinşĭ ca cŭ arcanul, — pedagogiĭ îngâmfaţĭ, — Provisorul, un neamţ cu favoritele roşcate până la brîŭ, — Directorul, un suflet bun, strigând de se auzia cale d'o poştă, — economul, clipind des numaĭ dintr'un ochiŭ, — bucătarul, cocoşat şi cu mustăţĭ lungĭ şi groase, — bursieriĭ din clasele superioare cu palmele gata pe bătae... iacă vrăjmaşiĭ meĭ!

Clopoţelul care ne speria din somn, iarna la cincĭ ore, cu noaptea în cap... apelul... rugăciunea pe care n'am vroit s'o zic niciodată, cu toate pedepsele ce am suferit... meditaţia cu fearele groase... visita pedagogilor carĭ mĕ făceaŭ să tresar fără să ridic ochiĭ din carte... clasa... zgomotul zvăpăeat al externilor... masa cu duhorile eĭ... culcarea şi bătăile cu pernile... aşa de repede veniaŭ una peste alta, că eŭ, copilul libertăţiĭ, al

seninuluĭ și al nemărginireĭ, îmĭ simțiam inima rănită și neînțeleasă, chinuită și nemângâiată de nimenĭ, ea, resfățata de odinioară!

Multe nopțĭ am plâns, cu fața în pernele glodoroase.

Și când lacrimele se svântară, mĕ pomeniĭ altfel de cum fusesem.

Strigam; dam draculuĭ; înjuram; ca și ceĭlalțĭ. In umezeala săliĭ de meditație, cu băncile murdare și încărcate de litere și necuviințe, cu atâtea chipurĭ nespălate și oțelite de nevoĭ, injuriile aveaŭ un mediŭ prielnic; blestemul plutia în aer: n'aveaĭ decât să'l sorbĭ și să'l azvîrlĭ. Lupta, pentru aceeașĭ tablă, pentru aceeașĭ cretă, pentru aceeașĭ lumînare, năpădia sângele la cap, zmâcia mânele din încheeturĭ. Pumniĭ meĭ începuseră a se încleșta maĭ des și maĭ grabnic; gesturile mi se svăpăiaŭ; fața mi se aprindea

şi mânia mĕ întuneca, fără să prinz de veste.

După duoĭ anĭ, mi-era uşor să rĕstorn mesele, să trîntesc băncile, să dĕrîm soba, să daŭ cu planşeta şi cu lemnele de la sobă.

Tot ce mĕ înconjura 'mĭ-era duşman. Vieaţa din liceŭ îmĭ ucisese ilusiile. Ea înlocuise rugăciunea cu blestemul şi mĕ învĕluise într'o coaje de fer, egoistă şi rea.

Şi cu toate acestea, ascundeam în mine o vieaţă, străină celor-l'alţĭ, blândă, frumoasă, neînţeleasă.

Ghemuit într'un colţ, pe care niciodată nu l'am părăsit, cu tîmplele strânse între pumnĭ, mut şi cu ochĭ pe jumĕtate închişĭ . . . par'că mĕ vĕz şi astăzĭ . . . Tăcerea avea farmecul gândiriĭ; gândirea, farmecul nălucirilor; nălucirile mĕ absorbiaŭ din lumea reală . . .

În mirosul greŭ al atâtor inşĭ, când duşmăniile aţipeaŭ o clipă, mĕ visam cu faţa în sus, în mijlocul câmpiilor, sub coviltirul adînc al ceruluĭ.

Pînă nu mĕ mişcam pe banca de lemn şi nu simţeam masa cenuşie, miresmele florilor din nărĭ, albastrul infinit din ochĭ şi concertul de păsărĭ din fundul urechilor, nu dispăreaŭ. Mişcarea aceea, ca un vênt care mi-ar fi stins lumina din lumea ilusiilor mele.

Deştept, eram rĕŭ ... violent ... uram: visând, eram bun, liniştit ... iubiam.

Aşĭ fi dat în genuchĭ înaintea lumiĭ; aşĭ fi ertat'o; aşĭ fi adorat'o; dar să nu fi fost aşa de îngustă, aşa de lacomă, şi de laş închinată legilor aspre carĭ o cârmuiaŭ.

Liceul, murdar, ruinat. Uneorĭ mi se părea ca un imens cadavru, iară noĭ, copii, ca nişte vĭermĭ, mişuind într'ênsul.

Porţile se deschideaŭ externilor. Priviam la roiul de şcolarĭ cum se ducea, sgomotos şi vesel; mĕ luam după eĭ, fără să vreaŭ... şi aceleaşĭ porţĭ vechĭ de stejar mie mi se închideaŭ... niciodată inimă bolnavă n'a jinduit maĭ dureros libertatea perdută!

Şi d'atuncĭ când, toamna, îmĭ trece pe d'asupra dunga de cocorĭ şi aud, pe câte un tovarăş d'aĭ lor, ţipând şi bătêndu'şĭ aripele smulse, prin curţile bogaţilor, mĕ gândesc că libertatea este dorul cel maĭ adînc al tutulor vietăţilor de pe pământ.

Uneorĭ închipuirile din lumea de odinioară mĕ adormiaŭ cu capul pe bancă.

Iacă vieaţa mea.

O luptă înverşunată între vis şi realitate.

Cel maĭ crud duşman, acela care mĕ

deştepta din colţul de lîngă un dulap negru.

Duşmanĭ 'mĭ-eraŭ toţĭ, fără ştirea şi voinţa lor.

Aniĭ de chinurĭ trecură încet.

Capul mi se încărcă cu cunoştinţe nesuferit de urîte. Invĕţam de frică şi de ruşine. Ilusiile amorţite se deşteptaŭ maĭ anevoe. Inchipuirea nu maĭ clădia minunĭ într'o clipă. Limbile moarte şi viĭ (haos de sunete nouĭ pentru noţiunile vechĭ şi indiferente), Aritmetica, Geometria şi Algebra, cu socotelile lor recĭ, simbolice, micşorară focul sufletuluĭ meŭ, încet, încet, pe nesimţite.

O ghiulea, înroşită la foc, când o aruncĭ în apă rece, asvîrlă apa în lăturĭ, o turbură; apoĭ, fierberea se linişteşte; apa acoperă ghiuleaoa rĕcită de jur împrejur... In mine nu maĭ rĕmăsese decât un pic de căldură, o fărîmă de vieaţă, din focul şi nebunia de altădată.

Trecuseră patru anĭ.

Mĕ îmblânzisem.

Slab şi galben. Liniştit. Ascultam. Mĕ mişcam încet.

Din tot avêntul nu'mĭ rĕmăsese decât saltul-mortal de la trapeze, în zilele de gimnastică. Când îmĭ desfăşuram trupul în aer, plutind cu mânele întinse, o plăcere cĭudată îmĭ furnica de la călcâe pînă la creştet, îmĭ amintia visele fericiriĭ perdute.

In toată fiinţa mea, deşirată şi slabă, învinsă şi oprită în loc, nimic nu mĕ turbura, biruit de scârbă şi de anemie.

Neputênd fi cum venisem pe lume, nu puteam să fiŭ ca ceĭlalţĭ.

Ca eĭ ar fi fost bine.

Cu eĭ, veselia şi odihna. Cu eĭ, tinereţea, plăcerile furişĭ, cearta, murdăria şi pĕcatul.

Cu eĭ vieaţa.

Cu mine, desgustul, bĕtrâneţea la cincĭ-

sprezece anĭ, pacea sângeluĭ slăbit de fumul lumînărilor ş'al lămpilor, de duhoarea meditaţiilor ş'a sofrageriiĭ, de năduful dormitoarelor şi de umezeala zidurilor.

Din soare şi nemărginire, la întuneric şi umezeală.

Ceea-ce mĕ mîhnia puţin eraŭ şoaptele sfioase ale colegilor meĭ. Vorbiaŭ încet şi rîdeaŭ. Adesea-orĭ schimbaŭ vorba. Poate de ruşine, poate de milă. Lîngă un mort nu se vorbeşte de plăcerĭ. Dar, degeaba, le bănuiam şoaptele.

Iarna, la gura sobeĭ, vorba se încingea pătimaş.

Unul, nalt, subţire, roşu la faţă, povestia frumuseţea şi meşteşugul uneĭ femeĭ tinere, „o brună, cu pĕrul lung, cu rochia scurtă şi cu ciorapiĭ roşiĭ".

— Cum mĕ vede mĕ ĭea de gât; mi-a jurat că e nebună de pe mine, numaĭ

de pe mine; şi mě sărută, şi mě strânge în braţe. De multe orĭ am ameţit în braţele eĭ. Nu vě puteţĭ închipui.

— Se poate, dar nu e ca a portaruluĭ, zicea un altul, gros şi scurt. De câte-orĭ nu este nimenĭ în infirmerie, eŭ mě îmbolnăvesc. Doctorul îmĭ scrie o reţetă. Ea intră binişor pe uşe, cu condica medicamentelor. Indată ce mě vede aruncă condica, se învêrteşte într'un picior, ochiĭ i s'aprind de bucurie, şi, aducênd degetul la gură, după ce face „sut, sut, siiit", s'apropie de patul meŭ. Mě joacă în braţe. Îmĭ zice că sunt rotund şi gras ca un purcel. Noaptea, târziŭ, târziŭ, când pleacă la bărbat-sěŭ, mě mângâe pînă în pragul infirmerieĭ, apoĭ mě sărută, şoptindu'mĭ: „să nu fiĭ bolnav maĭ mult de două zile că rěmâĭ îndărăt cu iecţiile ... Vaĭ de mine, să nu te dea afară din bursier" !

Işĭ spun fericirile lor. Carnea li s'aprin-

de la gura sobeĭ. Ceĭ maĭ micĭ ascultă din toată inima. Eŭ mĕ învêrtesc în plapâmă, cercând zadarnic să nu'ĭ auz. Eĭ vorbesc și se întind, oftând, luminațĭ de flacără.

— Eŭ, eŭ, î, eŭ, î, am găsit una, î, (un blond gângăit, înjurând la fie-care cuvênt) am găsit un, un bo-bo-boc de fată. O, î, î, o, cu-cusutoreasă, dur-durdulie. Mĕ scăldam în gârlă, toc-tocmaĭ la apă mică, și s'a amo-morezat de mine. S'a uĭ-uitat un pedagog la dênsa dar ea nu s'a uĭ-uitat la el. E fata unuĭ po-popă bĕtrân. Vara peste ulicĭ, bă-băete, și, la Florescu în grădină. Iarna, maĭ greŭ. O, o, iu-iubesc la nebunie . . .

— Dar mie, (altul cu pĕrul ca de arap și cu pestruĭ pe obraz) nu'mĭ ese din cap o fetiță de paĭsprezece anĭ. Să nu care cumva să vorbițĭ ceva. Este sora unuĭ bursier din clasa întâia. O dată am fost pe la eĭ, și d'atuncĭ numaĭ în scri-

sorĭ o ducem. Ea plânge pe rîndurĭ, eŭ plâng pe rîndurĭ. S'o vedețĭ ce bună e, și cum îĭ tremură mâna când mĕ ĭea de mână! Dacă am rĕmânea singurĭ acasă... mĕĭ, mĕĭ, ce fericițĭ am fi!.. Mă-sa e vĕduvă, bună prietenă cu unul din profesoriĭ noștri...

— Copilăriĭ, rĕspunse unul dintr'a-șeasea, se vede că n'aĭ trecut în cursul superior. Eŭ trăesc bine, pe moale și la cald. Fără poesiĭ, fără scrisorĭ și fără parale.

— Cum? Cum? întrebă cel care se prăpădia după aceea cu rochia scurtă și cu ciorapĭ roșiĭ... Cum?... A mea deși mĕ iubește... mi-e frică însă de... și cincĭ francĭ în fie-care sĕptĕmână...

— Foarte bine. Nu meditez pe Ionașcu?

— Și dacă meditezĭ pe Ionașcu?

— Ionașcu, ca să fie un Ionașcu, nu trebuia să aibă o mumă?

— Dar ca să fie un Ionașcu, nu tre-

bue să aibă și un tată, ziseră rîzênd doĭ dintre eĭ.

— Așa e, dar muma luĭ, înainte d'a fi muma luĭ, fiind săracă și frumoasă, știind franțuzește și cântând la piano, ca să ajungă bogată, vara cu trăsură și iarna cu sanie, și cu operă, și cu rochĭ de mătase, și cu dantele, n'a trebuit să se mărite cu un Ionașc-moșier, Ionașc-bogat, Ionașc-bětrân, Ionașc-urît, Ionașc-prost, Ionașc care să fie maĭ mult pe la moșii ?..

— Eĭ și? întrebă altul care sta pe jos, lungit, cu fața în sus și cu mânele încrucișate sub cap.

— Cum, eĭ și? N'aĭ înțeles? Ea e tînĕră, eŭ sînt tînĕr. Ea brună, iute, caprițioasă, cu gura largă, cu buzele groase, roșiĭ ca sângele, gata să'țĭ spue în urechĭ nebuniĭ; și eŭ, sînt eŭ; 'ĭ-am plăcut fără să mĕ gândesc. Nu știțĭ cum îșĭ trimete la plimbare băeatul și o fetiță maĭ mică, și cum se uita la mine, par'că mĕ mă-

nîncă, când zice: „e vremea frumoasă, să înhame caiĭ la trăsură, și să vĕ duceţĭ la plimbare, copii mameĭ“. Și ce sofa... ah! ce sofa...Pe ea, n'o maĭ încape locul. Ce trup, ce braţe rotunde, ce buze cari ard, ce pĕr negru, ca niște valurĭ de păcură pe umeriĭ eĭ albĭ ca laptele! Numaĭ nu plânge când plec dumineca seara. Pe director l'a făcut imoral, în faţa copiluluĭ, fiind-că am învĕţat la sfinţiĭ Grigore, Vasile și Ioan, și 'mĭ-a șoptit: „ce n'așĭ fi dat, să te vĕz!“

Plăcerile, în zăpușala dormitoruluĭ, se revĕrsaŭ, dând pofte și piroteală. Vorbele lor mĕ frigeaŭ ca niște cărbunĭ d'a lungul spinăriĭ. Inchidem ochiĭ. Somnul nu se lipea de pleoapele mele ostenite.

Mĕ gândiam la copilăria nevinovată și fericită, dar nimic, din acest trecut mort, nu se maĭ deștepta. Auzul era un vrăjmaș neînvins. Vream să despreţuesc ce auziam; apoĭ, eram curios să le aflu

secretele. Insfîrşit mĕ aprindeam. Dam la o parte plapăma. Oftam fără să ştiŭ de ce. Pedagogul intra în dormitor; toţĭ fugiaŭ speriaţĭ; începeaŭ să sforăe furaţĭ de somn. Eŭ însă, nevinovatul, mĕ frĕmêntam în pat fără să adorm. Mĕ chinuiam în aerul gros şi greŭ, încărcat cu plăcerile şi viţiile celorlalţĭ.

Viţiile lor se întrupaŭ înaintea ochilor meĭ închişĭ.

Mĕ apropiam de femeea cu rochia scurtă şi cu ciorapĭ roşiĭ. O vedeam rĕsturnată. Ca prin minune zăriam cum se apropia, ca din fumul depărtăriĭ, o sofa largă şi moale. Pe sofa se rostogolia o femee cu umerĭ rotunzĭ şi albĭ; ochiĭ eĭ umezĭ se deschideaŭ leneş, voluptos: braţele i se întindeaŭ spre mine; se rĕsturna cu faţa în jos, cu dantelele de la picioare mototolite, cu pĕrul împrăştieat în şuviţe negre pe nişte umerĭ albĭ ca laptele.

Acele femeĭ, pe jumĕtate goale, dispăreaŭ.

In fundul urechilor auziam un vuet depărtat.

O mulțime de spirite. Femeĭ, cu pĕrul blond și parfumat, goale și ușurele, în contururĭ albăstriĭ, plutiaŭ în aer, licăriaŭ, despicaŭ spațiul ca niște săgețĭ de lumină, și, surizênd, mĕ atingeaŭ cu degetele lor subțirĭ și cu aripile lor auriĭ. Odată am prins mâna uneia; mâna i s'a topit într'a mea, și întreaga eĭ ființă s'a risipit în aer ca o pală de fum suflată de vênt.

De sigur carnea revoltată viețuia și gândia în locul creeruluĭ meŭ trist și adormit.

In vacanția Pașteluĭ mĕ plimbam prin grădina internatuluĭ de pe albia Dîmboviţeĭ.

Cald. Caişiĭ înfloriseră. Vrăbiile ciripeaŭ în meriĭ cu bobocĭ rumenĭ.

Mĕ plimbam cu capul gol şi cu ochiĭ în jos. Haĭnele, pătate de cerneală, rupte şi fără nasturĭ; ghetele, largĭ şi nelustruite.

Acele scene povestite, de carĭ la început mi-era frică, acum mi le desfăşuram în minte. Imĭ plăcea să mi le spuĭ, să le schimb. In locul femeilor desfrênate, o fată tînĕră, cu ochiĭ în jos, rumenind la fie-ce vorbă. Mĕ apropiam de ea. O luam de mână. O priviam, o mingâeam, o iubeam. Oh! ce mult iubiam ilusia mea! Ea înlocuise câmpiile netezĭ, cerul albastru, basmele şi poveştile de odinioară. Reînviasem, aveam la ce gândi.

Din nomolul viţiilor născuse o ilusie.

Cine, la şaĭsprezece anĭ, neavênd pe cine iubi, nu 'şĭ-a adorat năluca închipuirilor luĭ?

A-treia-zi de Paşte, goniam dupe acel

chip fantastic. Lumina Soareluĭ juca în geamurile uneĭ ferestre de la otelul Neubauer. Mĕ treziĭ din visurĭ. Priviĭ la acea fereastră. Cercevelele se deschiseră. O femee tînĕră, cu pĕrul bălan, privi drept şi lung la mine.

Tresăriĭ.

Blondă, albă, ca visiunea mea.

Era ea, de sigur.

Voind să plec, nu putuĭ mişca picioarele. Mĕ despărţia de dênsa grădina, un zid vechiŭ, nişte prăvăliĭ micĭ ş'o uliţă. Nu'ĭ vedeam bine decât pĕrul blond şi rotunzimea feţeĭ. Inchipuirea îĭ zugrăvi ochiĭ, nişte ochĭ albaştri şi lîmpezĭ; îĭ potriviĭ gura cu douĕ buze rumene şi umede.

Sta nemişcată ca o icoană în pervazul ferestrelor.

O cream inconştient; o adoram, fără să vreaŭ.

— Pot să trăesc, am pentru cine!

Din acea zi, vieața mea era maĭ mare, maĭ puternică. Sângele, repede; rĕsuflarea, adîncă; vedeam maĭ limpede, maĭ departe; mâncam cu poftă.

— Mĕ va iubi!

Cum o vĕzuĭ mĕ repeziĭ la peria de vax; lustruiĭ ghetele, întâiaș-dată în vieața mea. Mĕ duseĭ în dormitor; mĕ desbrăcaĭ; un ac; mĕ chinuiĭ să bag în ac; cârpiĭ haĭnele, cu ață albă, muiată în cerneală; căutaĭ nasturĭ și mi'ĭ cusuĭ; întorseĭ legătura pe dos, o fășie albă cu bobițe negre: mĕ spălaĭ pe ochĭ cu săpun; mĕ peptănaĭ, în geam; mĕ frecaĭ pe dințĭ cu ștergarul. Haĭna, o redingotă vechie, pătată. Mĕ desbrăcaĭ ca să 'mĭ-o spăl.

La șease, când sună de prânz, eŭ intraĭ cel din urmă în sofragerie.

Toțĭ băețiĭ se uitară lung la mine, și unul din eĭ șopti vecinuluĭ:

— De sigur, e *amorezat*.

Ce rĕutate! Numaĭ eŭ să nu iubesc? Haĭnele mĕ trădaseră. Să le fi lăsat împiĭcsite şi zdrenţăroase. Mi-era frică şi ruşine. Mi se părea că toţĭ se uită la mine şi se întreabă:

— Unde e pata de sos la guler pînă la pulpane?.. Unde sunt cele douĕ petece carĭ 'ĭ-atîrnaŭ la spate?.. Pentru ce 'şĭ-a cusut nasturiĭ toţĭ, când n'avea nicĭ unul?.. Pentru ce s'a peptănat?.. Braavo!.. 'şĭ-a ales cărarea la o parte! Braavo!.. 'şĭ-a lustruit ghetele!..

Când eşiĭ de la masă auziĭ pe un bogătaş, un solvent, care în vieaţa luĭ nu pricepuse nimic, şoptind:

— Mĕ miram eŭ de ce se învîrtia prin grădină! Trebue să fie ceva.

Dacă cel maĭ prost bănuise aşa de repede, ceĭlalţĭ de sigur ştieaŭ tot. Mi-ardeaŭ obrajiĭ. Ce n'aşĭ fi dat să tacă. Cel care şoptise, în urma mea, era cel maĭ

înverşunat duşman. Mĕ bătusem cu el. Nu'ĭ vorbiam de doĭ anĭ.

E noapte.

Toţĭ dorm.

Puteam să iubesc în tihnă.

O vedeam.

Se uita la mine.

Privirile eĭ mĕ ardeaŭ. Pĕrul bălaĭ, ca nişte sculurĭ de borangic, îĭ lumina obrajiĭ, gâtul şi umeriĭ.

Cu capul pe genuchiĭ eĭ... voiŭ iubi, voiŭ visa, voiŭ povesti dragostea mea cu glasul tremurând...

Şi de cîte-orĭ mi se părea că închide ferestrele, întindeam mânele şi'ĭ ziceam:

— Maĭ staĭ, lumină adevĕrată!

A-doua-zi, cum se crăpă de ziuă, tresăriĭ din somn. Mĕ îmbrăcaĭ, în vîrful picioarelor, şi mĕ repeziĭ în grădină. Ajungênd în locul de unde puteam să pri-

...esc în fereastra eĭ, plecaĭ capul în jos, ...ios, ruşinat, şi 'mĭ ziseĭ:

— Dac'o fi la fereastră?.. Dacă, ridi-...ând ochiĭ, voĭ întîlni ochiĭ eĭ?..

Priviĭ spre Neubauer. Fereastra era în-...chisă; perdeaoa, lăsată în jos. Ciudat, ...mi-ar fi fost frică să o vĕz la fereastră, şi, vĕzênd că nu e, mĕ întristaĭ.

O adevĕrată luptă, ca şi cum m'aş fi desfăcut în douĕ ființe:

— Aşa iubeşte cine-va, când iubeşte? Nu ştie nicĭ măcar că o aştept?

— Dar e frig... abia s'a luminat de ziuă... Şi de unde să ştie?.. Nu i-aĭ spus nimic...

— Dar ea mi-a spus?..

— Nu vezĭ cum tremurĭ?.. Soarele n'a rĕsărit...

— Dac'ar fi la fereastră mi-ar fi cald. Nu e frig. Oh! nu mĕ iubeşte... nu mĕ iubeşte!..

— Nu se poate. E scris. Eraĭ singur

în lume. Goniaĭ dup'o închipuire; o fereastră se deschise și ea răsări ca o nălucă blondă...

— Și cum m'a vĕzut, să mĕ și iubească?..

— Da...

— Așa e... eŭ cum am vĕzut'o am iubit'o...

Am tremurat degeaba.

Nu s'a arătat.

Am plecat spunêndu'mĭ necontenit: „mĕ iubește... dar e frig.. e de dimineață.."

In dormitor, cald. M'am trîntit în pat. Am început să plâng. De frică, să nu deștept pe cine-va, mi-am îndesat fața în pernă.

Am adormit.

Pentru toțĭ rĕsărise soarele, pentru mine nu. 'Mĭ-era frig.

S'o maĭ vĕd încă o dată!..

Soarele era sus.

Mĕ învêrtiĭ prin grădină ameţit. Aşteptaĭ să se arate la fereastră. Inima mi se bătea, speriată la fite-ce sgomot care venia din spre otelul Neubauer. Insfîrşit fereastra se deschise; ea rĕsări iarăşĭ, în alb, cu pĕrul despletit; privi drept şi nemişcat, în grădina liceuluĭ. Soarele îĭ poleia obrajiĭ. O clipă mĕ uitaĭ la ea, şi plecaĭ ochiĭ în jos, ameţit de aceea frumuseţe care mi s'arăta, în depărtare, ca o lumină, ca o speranţă.

Ridicaĭ ochiĭ din pămênt. Fereastra se închisese. Ce laş! să n'o privesc maĭ mult! Timiditatea mea să nu'ĭ fi părut despreţ?

— Maĭ arată-te o dată...

Abia sfîrşiĭ aceste cuvinte, şi un rîs cu hohote auziĭ în spatele meŭ.

Prin uluci zăriĭ maĭ mulţĭ inşĭ.

Clopoţelul ne chiema la masă.

Când intraĭ în sofragerie, toţĭ mĕ spionară cu privirile. Duşmanul meŭ, cu care nu vorbiam de doĭ anĭ, rîdea cu lăcrîmĭ şi şopăia cu câţĭ-va, furişind coada ochiuluĭ spre mine.

Nu mâncaĭ nimic.

Câte-va zile nu priviĭ pe nimenĭ drept în faţă.

Prima seară, dupe vacanţia Paştelui. In dormitor. Toţĭ se adunară în patul vrăjmaşuluĭ meŭ şi începură să'şĭ povestească isbînzile. Ascultam, vîrît în plapămă. M'aş fi robit tuturora numaĭ să nu fi pomenit, în rîs, de curatul meŭ pĕcat.

Ş'acum aud crudele cuvinte cu carĭ 'mĭ strĕpunseră inima. Ş'acum cred că Dumnezeŭ n'a plăsmuit nimic maĭ rĕŭ pe pământ ca copii.

— In vinerea patimelor, zise unul, eram la S-tul Spiridon în spatele uneĭ domnişoare. O curtam de demult. Când îngenuchiă, rochia şi fustele îmĭ veniră pe piept. Se uită la mine. Rîse. Eŭ mě îndesaĭ în fustele eĭ. Timp de şase evangheliĭ ne iubirăm, şi a doua noapte, dupe Paşte, ne întîlnirăm în grădina lor. E fata unuĭ profesor de clasele primare. Deşteaptă, frumoasă, învěţată. A terminat Şcoala Centrală. Doamne, ce traĭ trăiĭ câte-va nopţĭ!

— Eŭ, începu altul, de la Călăraşĭ, la douěsprezece evangheliĭ, am cusut rochia uneĭ cocoane de pardesiul directoruluĭ de prefectură. Să fi vězut, când s'aŭ ridicat de jos, cum întindeaŭ unul de altul! Toată lumea a bufnit de rîs, maĭ ales că directorul se ţine cu acea cocoană.

— Ba eŭ, zicea al treilea, mi se pare din Piteştĭ, eram nebun dupe o vară a

mea. Dupe ce se ocoli crucea împrejurul bisericiĭ, toată lumea plecă acasă, cu lumînările aprinse. Eŭ o duceam de braţ. Dând într'o uliţă îngustă şi pustie, am suflat în lumînărĭ şi am rĕmas cu ea pe întuneric. Ce să vĕ maĭ spuĭ...

Mĕ liniştisem. Incepuse ploaea de laude şi minciunĭ, cu unguroaĭce, cu căpitănese, cu fete de pension... Dar, din senin, auziĭ glasul sitav al duşmanuluĭ meŭ:

— Nu ştiţĭ însă ceva noŭ... Sfinţiĭ fac poesiĭ, oftează, se prăpădesc, ca orĭ-care, dupe îngerĭ căzuţĭ...

— Ce sfinţĭ... ce îngerĭ?

— Ia, pe uniĭ din noĭ, sfiicioşĭ şi sfinţĭ, 'i-am prins cu ocaua mică. De unde credeţĭ că rĕsare soarele?

— Din còlo...

— Aşĭ... de la Neubauer! Soare blond, descheiat la pĭept, cu pĕrul vălvoiŭ...

soare de chelnărĭ... de cincĭ leĭ... și a învins pe mitropolitul internatuluĭ...

Mĕ făcuĭ lac de sudoare.

Par' că așĭ fi leșinat într'o bae caldă.

Începură să șopăe. Mi se păru că'mĭ aud numele. Oftaĭ, cerêndu-le ertare cu acest oftat dureros.

Eĭ rîdeaŭ, rîdeaŭ, făcênd din inima mea o minge pe care o asvîrliaŭ din mână în mână.

O! unde eraŭ câmpiile, în cari mĕ născusem, ca să pot plânge în voe, ne-auzit de nimenĭ?

Dupe ce, câte-va zile, aŭ șopăit între eĭ, ca prin minune se potoliră. Uniĭ din eĭ deveniră maĭ bunĭ ca maĭ înainte.

Gândindu-mĕ cum m'ar fi putut chinui, îĭ ertaĭ pe toțĭ, ba chiar, d'așĭ fi îndrăznit, așĭ fi întins mâna dușmanuluĭ meŭ.

In toate zilele mĕ duceam în grădină

nespionat de nimenĭ, ca să privesc la fereastra eĭ. Noaptea, pe lună, înainte d'a ne culca, săriam ulucile, dacă poarta grădiniĭ era încuiată. Lumina din ferestrele eĭ mĕ fermeca. O zăriam. Visul uneĭ fericirĭ dĕsăvîrşite mĕ sorbia şi mĕ arunca la gâtul eĭ. Sărutările mele se îngropaŭ într'o bărbie albă şi rotundă.

De mi-ar fi spus cineva că la ea poate veni orĭ-cine i-aşĭ fi rĕsucit gâtul.

Ea n'avea pe nimenĭ în lume.

Era singură.

Nevinovată, ca şi mine!

Se născuse numaĭ pentru mine.

Şi târziŭ plecam din grădină cu o senzaţie vie d'alungul braţelor, ca şi cum aşĭ fi înbrăţişat'o, cu buzele arse de plăcere, ca şi cum aşĭ fi sărutat'o. Miresmele merilor înfloriţĭ, plutindu'mĭ în nărĭ, îmĭ da iluzia că aşĭ fi sorbit parfumul acelor valurĭ de pĕr uşurel.

Iubirea mea era un extas, o nebunie!

Chipul eĭ rĕsăria în aer. Incotro întorceam privirile, tremura, se stingea şi iarăşĭ licăria blând şi fermecător.

De mi-ar fi strivit cine-va ochiĭ, în faţa orbitelor goale, aşĭ fi vĕzut chipul eĭ!

De când ceĭlalţĭ mĕ lăsaseră în pace, toată lumea era a mea.

Nu maĭ auziam ocările din meditaţie, nicĭ rîsul dĕsfrênat din dormitor. Nu maĭ simţiam mirosul greŭ al zidurilor vechĭ. Nu maĭ vedeam cu aceeaşĭ ochĭ triştĭ crâmpeiul de cer care începea de la porţile înalte de stejar şi se sfîrşia pe dupe pomiĭ din fundul grădiniĭ.

Mĕ miram, ne putênd înţelege, cum tot ce mĕ înconjura se prefăcuse în câte-va sĕptĕmânĭ. Ura se schimbase în dragoste. Sclavia 'mĭ-apărea ca o deplină libertate.

Nu eram tot eŭ? Nu era tot aceeaşĭ închisoare vechĭe şi umedă? Nu eraŭ tot aceiaşĭ oamenĭ lacomĭ, săracĭ şi rĕĭ?

Ce frumoasă duminică de Maiŭ! Lumina și căldura tremuraŭ în aer.

Mĕ plimbam singur prin grădină.

Mĕ gândiam la ea, așteptând să se arate.

In geamurile eĭ se frângeaŭ razele soareluĭ. O pândiam, cotind pe cărările galbenĭ, gata să plâng, gata să'ĭ zîmbesc.

Cât de încet trece vremea când aștepțĭ! Simțĭ clipele timpuluĭ! Le înnumerĭ, și, ascultându'țĭ inima cum bate, ițĭ vine să strigĭ: „maĭ iute, maĭ iute, timp nesimțitor!“

Obosit de așteptare, mĕ rezemaĭ de tulpina unuĭ mĕr.

Ea apăru la fereastră; se uită la mine: întinse o mână, o aduse ușurel și lung la gură, apoĭ o destinse repede ... Scutură o batistă albă ... Mĕ chĭema?...

Dispăru.

Inmărmurisem cu ochiĭ în acel pervaz

din care perise minunea mea. Obrajiĭ 'mĭ ardeaŭ. Mi se păru că visez și că auz pe cine-va care voia să mĕ deștepte. Mĕ striga.

— Domnule, domnule, heĭ, n'auzĭ, domnule?

Mĕ întorseĭ spre poarta grădiniĭ. Dintr'acolo venise glasul.

Tresăriĭ. Nu era vis.

Un ungurean cu o scrisoare în mână.

— Ce poftești?

— Coconița, la care te uitaĭ, m'a trimes.

'Mi-întinse scrisoarea și plecă.

O pungă cu aur dacă așĭ fi avut 'i-așĭ fi dat'o.

Priviĭ în toate părțile. Sărutaĭ plicul. Îl rupseĭ.

Nu știŭ de câte-orĭ am citit rîndurile următoare:

Sgumbul meŭ,

„Te gum de-am vĕzud de-am iubid, ziuo și
„noapde mĕ cântesc la dine, pîn agum n'am
„iubid pe nimenĭ, vino tizeară pe la 10 ore de-
„aștept. Vino, fino, fino, de săruth te miĭ teorĭ.
„Feĭ afla gine zund

ata ata numaĭ ada

BERTHA.

Hotel Neubauer etajul 3, No. 8.

După ce-mĭ îmbătaĭ inima, recitând în minte cuvintele eĭ, mĕ duseĭ în dormitor și mĕ lungiĭ cu fața în sus. Inchiseĭ ochiĭ și amorțiĭ în pat.

Germană... Bertha... Ce nume frumos!.. Numaĭ germanele știŭ să iubească... Rîndurile eĭ, rĕŭ scrise, sunt fermecătoare, tocmaĭ fiind-că sunt rĕŭ scrise... Ea n'a voit să'ĭ scrie alt-cine-va scrisoarea... Bine, scumpa mea Berthă!.. Literile sunt strâmbe și tremurate... Nu știe să scrie... Știe să iubească... Maĭ bine că n'a învĕțat carte ... E o

inimă curată și sinceră... Voĭ afla cine este... Mĕ iubește... Bertho, Bertho, vieața mea va fi jucăria ta!.. S'o mângâĭ, s'o torturĭ... numaĭ s'o iubeștĭ... Eŭ să'țĭ torn apă limpede în mânĭ ca să te spelĭ... eŭ sĕ te șterg pe obrajĭ... eŭ să'țĭ încheĭ ghetele și rochia... eŭ să'țĭ daŭ pĕrul pe spate... eŭ să ți-l curm pe la mijloc c'o panglică albastră... eŭ să'țĭ „înțeleg" caprițiile, numaĭ din privirile tale... Ce dulce și curat veĭ zice tu „de iubezg"!.. Dacă aĭ vorbi bine n'aĭ vorbi așa de drăguț...

Inchipuirea îmĭ lipia buzele de mânele eĭ albe, mi le afunda în obrajiĭ eĭ rumenĭ, mi le înneca în pĕrul eĭ învolt.

Seara se lăsă ca un zăbranic sur.

Mĕ sculaĭ din pat; mĕ uitai pe fereastră. Pomiĭ din grădină, afundațĭ în întuneric, ca niște fantome.

La nouĕ ore rĕspunseĭ la apel.

Ce bine că dușmanul meŭ lipsia.

Unul dintre ceĭ micĭ eșì din rîndurĭ și zise rugăciunea.

N'auziĭ nicĭ un cuvênt... Mĕ gândiam la ea... o vedeam...

De nu m'ar simți nimenĭ când oĭ fugi!

Intrarăm în dormitor. Ca niciodată, ceĭlalțĭ se grăbiră să se desbrace. Se vîrîră în plapămă. Nicĭ o ceartă; nicĭ un sgomot; nicĭ o vorbă. In patru anĭ nu se întîmplase așa minune. Dupe o jumătate de ceas, toțiĭ sforăiaŭ, și, ciudat, maĭ tare ca de obiceiŭ.

Eram îmbrăcat. Mi se bătea inima.

Ridicaĭ capul.

Incredințat că toțĭ dorm, luaĭ cearceaful de pe pat și eșiĭ, în vîrful picioarelor, din dormitor. Când închiseĭ ușa mi se păru că auz pe cine-va șoptind: „s'a dus..."

Mĕ opriĭ cu mâna pe clanță. Nimic. De sigur visase cine-va.

Incet, încetinel, trecuĭ printr'o sală

lungă şi întunecoasă. In fundul eĭ, o fereastră, da în grădină. Toate ușile fiind închise, pe nicăerĭ n'așĭ fi putut fugi decât p'acolo. Ajunseĭ la fereastră; o deschiseĭ; priviĭ în jos printre vergelele de fier, de la al doilea cat. Băgaĭ capul printre vergele. Când mĕ gândiĭ că ea m'aşteaptă... înfipseĭ amîndouĕ mânele în vergeaua din mijloc, ș'o zguduiĭ. Degeaba. Incercaĭ patru din ele. Degeaba. Insfîrșit, fără nicĭ o nădejde, puseĭ mâna pe cea din urmă.

Oh! cum mĭ-a tresărit inima!

Tocmaĭ aceea sări din pervazul putred.

Legaĭ un cap al cearceafuluĭ de vergeaua d'alăturĭ. Mĕ suiĭ pe fereastră, îmbrățișaĭ cearceaful și alunecaĭ în jos, cletănându-mĕ ca o ghiulea atîrnată d'o funie.

Mi se sfîrşise cearceaful... și eŭ în aer...

Imĭ dam drumul de la trapez, de la înălțimĭ de necrezut, dar întunecimea mĕ speria... Mi se păru că n'are fund...

Mĕ gândiĭ la chipul eĭ auriŭ... fără voea mea, mi se descleștară mânele... Căzuĭ pe un morman de moloz și de cărămizĭ.

Incremeniĭ cum căzusem... Niște tîrșiiturĭ de pașĭ...

Cine m'o fi urmărit?

Mĕ tîrîĭ pe brâncĭ pînă lângă ulucĭ, mĕ strecuraĭ binișor în fundul grădiniĭ. Când mĕ uitaĭ îndărăt vĕzuĭ în întuneric fășia alburie a cearceafuluĭ cum se ridica în sus.

Mĕ urmărise cine-va!

Eĭ și?..

Putea să mĕ dea afară... Bertha mĕ aștepta!

Săriĭ peste un zid vechiŭ.

Intr'o clipă ajunseĭ la hotel. Intrarea luminată. Când ajunseĭ în sala lungă,

de la catul al treilea, eram rece ca ghĭeața. Mi-era frig; tremuram; rĕsuflarea mi se oprise. O lampă atîrna din mijlocul tavanuluĭ; flacăra roşietică abia lumina sala îngustă şi tristă.

Ajunseĭ la uşa eĭ; întinseĭ mâna să bat în uşe; mâna mi se muĭe din umĕr şi 'mĭ căzu d'alungul coastelor...

Cu cine şoptia ea?.. De sigur, glasul eĭ... Pe cine săruta, ea?..

Auziam şi trăiam, orĭ mi se părea că auz şi trăesc?

Cine 'mĭ sufla în urechĭ: „soarele tĕŭ e de chelnerĭ, soarele tĕŭ e de cincĭ leĭ?"

Când mĕ gândiĭ că e în brațele altuia, moleşită de plăcerĭ şi vîndută, când o auziĭ sărûtând pe cine-va care-ĭ zicea sugrumat: „încă odată! încă odată!" mĕ năpustiĭ în uşe... uşa se dete de perete, rĕsturnând scaunele...

Inmărmuriĭ în prag...

Dușmanul meŭ, în brațele Bertheĭ! El?..

Voiĭ să strig...nu mĭ-auziĭ țipătul. Voiĭ să azvîrl c'un scaun și nu putuĭ să mișc mânele. Voiĭ să mĕ repez asupra lor și, în fața mea, într'o oglindă, mĕ vĕzuĭ vînĕt, cu ochiĭ albĭ, cu pĕrul vulvoĭ. Căzuĭ greŭ și drept, ca o pîrghie de fer.

Ș'apoĭ nimic...întuneric...liniște.

A-doua-zi m'am deșteptat într'un pat din infirmerie. La capul meŭ citia bĭetul gângăit, singurul care nu intrase în complotul celorlalțĭ.

Cum deschiseĭ ochiĭ, începuĭ să plâng cu focul cu care se plânge prima ilusie moartă.

Mĭ-înmormêntam inima și dupe remășițele eĭ numaĭ eŭ singur!

Prietenul meŭ mĕ consola:

— Numaĭ plânge ca un copil. Eĭ, ce,

ce-ce e... î... î... o... o... copil-pilărie. Pe... pe... el l'a, l'a dat afa-fară. Pe... pe tine te-a ierta-tat că n'aĭ... n'aĭ fost nicĭoda-dată pe-pedepsit. Ca... caută şi tu o cu-cusotoreasă dur-durdulie, cum am am gă-găsit eŭ. Vara peste ulucĭ bă-băete, şi la Flo-florescu în grădină. Ia-iarna e maĭ greŭ, î... î... î... ascul-cultă-mĕ pe mi-mine. Bertha-tha... era o... o... feme-mee de ci-cincĭ leĭ...

— Oh! tacĭ te rog!

Mĭ-întorseĭ faţa aprinsă de frigurĭ şi scăldată de lacrămĭ...

Sînt d'atuncĭ douĕzecĭ de anĭ. Astăzĭ îmĭ vine să rîz d'această nenorocire. Cine ar fi zis că eŭ voĭ ajunge un bun cârciumar ş'un harnic moşier? Cine 'ş'ar fi bănuit că eŭ voĭ fi vr'odată tatăl a treĭ copiĭ graşĭ, voinicĭ şi nebunatecĭ? Singura grije a mea sînt eĭ.

Şi tot eĭ ne daŭ un nesfîrşit prilej de

ceartă. Nevastă-mea voeşte să'ĭ facă tobă de carte şi eŭ ţiŭ într'una:

— Să scrie şi să citească. Sunt sătul de carte. Câmpie nemărginită, şipote cu apă rece şi strĕvezie ca sticla, umbră deasă, pădure, valurĭ ruginiĭ de holde, pace şi frăţie, iacă ce le voĭ da. Sînt sătul de cartea noastră: spoială şi amărăciune.

INAINTE DE ALEGERI

ÎNAINTE DE ALEGERI

Lăsându-te la vale pe șoseaua care pleacă din Slatina, avênd la dreapta zăvoaele Oltuluĭ și la stânga șirurĭ de dealurĭ cu porumbiștĭ, dacă goneștĭ cu patru caĭ, în treĭ ceasurĭ, soseștĭ în Necule, comună mare, de treĭ miĭ de suflete, și reședință de suprefectură a plășiĭ Dumbrăvile.

In Necule se află, pe lîngă taftul suprefecturiĭ, judecătoria de ocol cu un judecător, un ajutor și un copist cumulând și slujba de ușier.

In Necule furnică o mulțime de avo-

caţĭ, foştĭ perceptorĭ, foştĭ judecătorĭ, foştĭ ajutorĭ de judecătorĭ şi foştĭ pomojnicĭ în plasa Dumbrăvile.

Ţĕraniĭ, şi peste cincĭsprezece proprietarĭ, cultivă viile carĭ ţin poştiĭ întregĭ d'a lungul Oltuluĭ, d'a dreapta şi d'a stânga şoseleĭ judeţene. Proprietariĭ, moşnenĭ şi ţĕraniĭ, staŭ binişor de pe urma vinuluĭ pe care 'l petrec în judeţele Argeş şi Muscel.

In Necule e mişcare, e vieaţă, sînt patimĭ politice, sunt partide, şi sunt multe, dar maĭ toate partidele trec de partea suprefectuluĭ care trece de partea prefectuluĭ, iar prefectul, bine înţeles, de partea guvernuluĭ.

Maĭ toate partidele funcţionăraşilor, de câte cincĭ pînă la zece persoane, când se schimbă guvernul, vorbesc la fel; fac roată în jurul zapciuluĭ, şi maĭ ales a d-luĭ prefect, şi discursurile lor par'că

sînt gândite, scrise și zise de un singur om, atât de mult se potrivesc.

Începe un avocat, nădăjduind la judecătoria de ocol.

— Eĭ, acum maĭ rĕsuflăm și noĭ, d-le subprefect, maĭ rĕsuflăm și noĭ...

— Da, maĭ rĕsuflăm și noĭ, rĕspund ceĭlalțĭ.

Avocatul urmează, privind vesel înprejur.

— Am luptat mult, mult de tot: însfîrșit am zdrobit *hidra despotică* a libertonilor, aruncând'o cu capul în pulbere și noroiŭ...

— Da, da, *despotica* în pulbere, *despotica* în noroiŭ, așa e, așa e!

— Nu maĭ era dreptate pe pământ...

— Nu, nu, nu maĭ era, firește că nu maĭ era!

— Intreaga omenire gemea sub jugul despotic.

— Vezĭ bine că gemea... vorbă e? Gemea, nu glumă!

— Pruncul din mumă se svârcolia de biciul calăuluĭ...

— Da, da, se svârcolia, aşa precum şi noĭ toțĭ ne svârcoliam.

— Acum a venit şi rîndul nostru, şi cu toțiĭ unițĭ să zdrobim capul hidreĭ...

— Las'o pe noĭ...

— Acuma dreptatea se va înălța iarăşĭ pe scaunul eĭ din Necule şi va mângâea pe ceĭ nemângâeațĭ, pe ceĭ flămânzĭ, pe ceĭ desmoştenițĭ, pe noĭ pe toțĭ care am strigat pînă la cer...

— Pînă la cer? Aĭda-de... pînă dincolo de cer!

— Acum, în colibile noastre, pentru noĭ şi copiĭ şi nevestele noastre, dreptate mare, mare de tot, se va face. Fericirea a sosit, cu noul guvern, pentru Neculeşteniĭ împilațĭ şi cernițĭ, ca să zic aşa, cu zăbranicul chinuluĭ!

— Bravo! bravo! bine a adus'o . . . bravo, ura!

— Să trăească guvernul! să trăească d-l prefect și nea Niță d l subprefect!

Și cu toțiĭ se reped și sărută pe orator. El le cere ertare că „n'a fost pregătit, de fel, de fel, iacă nicĭ atât", şi apucând unghiea degetuluĭ celuĭ mare în dinţĭ o trozneşte, repezindu-șĭ mâna înainte.

Maĭ toţĭ, din toate partidele, îşĭ zic:

— E al draculuĭ rĕŭ. Dar dacă se pregătia?

În urma unuĭ asemenea discurs s'a hotărît ca să se adune cu toţiĭ la subprefect, chiar în seara aceea. „Să vază ce e de făcut; s'apropiă alegerile; nu e timp de perdut; e vorba d'a zdrobi capul *despoticeĭ*". (Al hidreĭ).

În capul satuluĭ, d'a stânga şoseliĭ ju-

dețene, se ridică casa nouluĭ subprefect, a d-luĭ Niță Candel, proprietar al uneĭ sforĭ din Necule.

Casa luĭ este nouă, încăpĕtoare, cu o marchiză în față, și învelită cu tinichea. E una din cele cincĭ-șase minunĭ din Necule. Celelalte locuințe? Aproape toate sunt bordee învelite cu pământ, că dacă n'aĭ vedea coșurile, înfipte în spinarea lor pleoștită, n'aĭ ști unde să adăpostesc cele treĭ miĭ de suflete și maĭ bine.

S'a înnoptat.

Pe lîngă casele d-luĭ Niță Candel se învêrtesc doĭ strejarĭ, unul cu pușcă, altul cu ciomag lung și gros, și strigă, din când în când, prelung, unu dupe altul: „cine'ĭ acolooo!“ — „cine'ĭ acolooo!“

Casele suprefectuluĭ sunt luminate. O adevĕrată luminație: la șease perechĭ de geamurĭ, șease feșnice cu lumînărĭ de spermanțet. În salon, din mijlocul tavanuluĭ, o lampă mare de bronz; sub lam-

pă două mese, lipite una de alta, şi acoperite cu o faţă de masă cenuşie, brodată cu roşu, galben şi albastru, — colorile naţionale, — brodată cu mânuşiţa cocoaneĭ Ghioliţa, de pe când era elevă cu *premurĭ* în pensionul călugăriţelor din Galaţĭ.

In jurul meselor, partisaniĭ suprefectuluĭ, partisanĭ din toate partidele, funcţionăraşĭ de toate colorile, uniţĭ maĭ cu seamă de noul suprefect.

D-l Niţă, subprefectul, soarbe din cafea şi fumează alene cu un ţigaret de chihlibar negru. Scrumul îl scutură cu îngrijire în farfuriuţa cesciĭ.

D-l Niţă e prelung în obrajĭ, cărunt, cu mustaţa groasă şi ploştită pe buze. Slab, nalt şi bolnăvicios, abia a sosit de Zeizon pentru ca să susţie „partidul din plasa Dumbrăvile, care, drept vorbind, nu şĭ-a ales încă *leaderul de plasă*“.

În cealaltă parte cocoana Ghiolița.

Groscioară, bondoacă, cu pěrul negru și încrețit pe frunte, rumenă, aprinsă, cu ochiĭ marĭ și repezĭ, c'o gură largă, cu buza de jos puțin rěsfrântă, buză nervoasă care'ĭ tremură când începe și sfîrșește cuvintele.

Ș'a pus rochia de mătase, o rochie limonie.

A venit și „rîndul eĭ"; e și ea, de astdată, stăpînă pe „hidra despotică, căzută de la guvern".

Destul a fost umilită sub „biciul libertonilor, ea, femee *de familie*".

Cocoana Ghiolița bate cu pumnul în masă. Ea voește și d-l Niță trebue s'asculte.

E tîněră și voinică, d-l Niță e cam bětrân și cam șubred, n'are încotro.

Între d-l Niță și cocoana Ghiolița, d'o parte și de alta, ceĭlalțĭ beaŭ cafea și

fumează. Avocatul Ciupeĭ, cel cu discursul, netezindu-şĭ favoritele negre şi lungĭ, cu ochiĭ ţintă în ochiĭ cucoaneĭ Ghioliţa. Avocatul Andrin, un bĕtrân scund, cu mustăţĭ furate, lungĭ şi albe, cu cioc de general, pleşuv, c'un creştet uscat şi galben, cu obrajiĭ flascĭ şi argintuiţĭ de barba nerasă de câte-va zile; el e avocatul ţĕranilor de când fiul sĕŭ a ajuns ajutor de *„jude“*, chiar în comuna Neculele. Opiniile sale politice sînt „bănuite“, cam „amestecate“, căcĭ a fost primar sub regimul „hidreĭ despotice“. Lîngă Andrin e preşedintele comisiuneĭ *intelimare*. Un bĕtrân cu lunete rotunde, legate la ceafă cu două găitane; capul luĭ şi maĭ ales mustăţile, scurtate din foarfecă drept pe buză, te fac să crezĭ că este un cojocar iar nu un proprietar şi maĭ ales un preşedinte al *intelimuriĭ*. E îmbrăcat cu un pardesiŭ castaniŭ, eşit de soare şi lung pînă la călcâe. Smâceşte din cap şi îngână re-

pede *da-nda — da-nda!*", chiar când nu vorbeşte nimenĭ. În faţa lor, fostul arendaş al tîrguluĭ din Necule, un tînĕr cu mustaţa roşcată, cu ochiĭ albaştri, cercel de argint în urechia dreaptă. Soarbe din cafea şi zîmbeşte, şi în zîmbetul luĭ nervos se vede o mânie pe care o va spune, aci, la d-l Niţă, pentru ca să se lămurească o-dată „unde e hidra despotică şi unde nu este". La stânga luĭ, lângă cocoana Ghioliţa, doctorul plăşiĭ. Nalt şi uscat, susţinênd că dupe cafea douĕ-treĭ romurĭ sînt „minunate, minunate, maĭ ales contra microbilor carĭ plutesc în aer, uite, aşa, pretutindenĭ, şi chiar în casa d-luĭ suprefect, cu miriadele de milioane". Lângă suprefect stă şeful poştiĭ şi al telegrafuluĭ „numit de hidră, dar gata să moară pentru noul partid, el prigonitul, al căruia loc era să fie la Slatina iar nu acolo". Pricor, telegrafistul, este mare şi voinic, bea bine, duce mult şi

va fi „basa operațiunilor" în alegerea delegaților, dupe cum a spus el însușĭ cocoaneĭ Ghiolița, îndată ce a auzit, din gura prefectuluĭ Coliban, că noul subprefect al lor va fi d-l Niță, om harnic și oposant teribil, maĭ ales dupe ce fusese scos de *libertoniĭ despoțĭ* tot din postul de subprefect.

Pe lângă aceștia maĭ eraŭ vr'o zece avocațĭ din comună, dar știĭ, nu așa *„un ce"*, ca Ciupeĭ și ca Andrin.

Pe la ora zece suprefectul se scoală în picioare, bate cu inelul într'un pahar și zice, cu un glas plin de emoție:

— Do'n'lor, ședința este deschisă. Fiecare să'șĭ spue cuvêntul. Primejdia e mare, e mare, care cu toțiĭ o știm! Și de aceea, (tușește și'șĭ șterge mustățile uitându-se în vîrful lor), și de aceea ședința este deschisă. Ghiolițo dragă, să aducă vin pe masă... și de aceea... pri-

mejdia fiind mare... să se ceară cuvêntul. Do'n'lor, să fie bine înţeles că eŭ nu daŭ cuvêntul decât numaĭ la aceia cari vor să vorbească.

Cocoana Ghioliţa chĭeamă pe vătăşel.

Porunci de vin.

Vinul sosi.

Cocoana Ghioliţa ceru cuvêntul.

Doctorul afirmă că „şi vinul e contra microbilor“.

Ghioliţa luă cuvêntul.

Tăcere adâncă. Nu s'aude decât gâlgăitul vinuluĭ turnat în marile pahare de cleştar pe ale cărora dungĭ lumina lămpiĭ joacă în micĭ curcubee.

— Domnilor, — începu cocoana Ghioliţa, sprijinită pe pumniĭ încleştaţĭ, — domnilor, e vorba aicĭ, de politica *a mare?* saŭ de *a mică?*

— Ba de cea mare, rĕspunse avocatul

Ciupeĭ, trăgêndu'şĭ favoritele în jos şi sorbind'o din ochĭ.

— De cea mare... îngână preşedintele *intelimariĭ,* smîcind din cap... da-nda, da-nda, vezĭ bine, de cea mare...

— De cea mare! strigă telegrafistul Pricor, noĭ nu putem înţelege, siguramente, decât pe cea mare.

— Dacă e aşa, reluă cocoana Ghioliţa, ameţită de succesul eĭ, să vĕ spuĭ eŭ ce face hidra despotică a libertonilor, să vĕ spuĭ eŭ că învêrteşte misterurĭ şi le învêrteşte la întuneric; n'aŭ curaj, eĭ, foştiĭ infamĭ; eĭ nu vin cu misterurile politiciĭ pe faţă...

— Şi de aceea primejdia fiind mare, zise suprefectul, ducênd paharul la gură, şi de aceea să fim toţĭ ca unul...

— Nu mĕ întrerupe, Niţă! Nu mĕ întrerupe! strigă cocoana Ghioliţa. La mijloc e maĭ mult de cât misterurĭ! Libertoniĭ din plasă s'aŭ unit, şi *leaderul* lor

este în Slatina, fostul director general al Regiiĭ Tutunurilor, iar *sub-leaderul* este la Goruni, fostul deputat al colegiuluĭ întâĭ. Și noĭ, domnilor, (cocoana Ghiolița ridică pumniĭ spre tavan) Neculeștenii, sîntem între două focurĭ: Slatina și Gorunii!

— Intre două focurĭ? întrebă mirat *intelimarul*, deschizênd ochiĭ marĭ și speriațĭ. Da-nda, în da-nda, ce e de făcut?.. Ce e de făcut?..

— Și de aceea primejdia fiind mare... întrerupse subprefectul, tușind și punênd mâna pe paharul cu vin...

— Lasă-mĕ Niță! strigă cocoana Ghiolița, amenințându'l cu pumnul. Sîntem între două focurĭ, între *leader* și *sub-leader*, între Slatina și Gorunĭ... dar ce e și maĭ grozav, domnilor, focul este aci, in mijlocul nostru!..

— In Necule chiar? Pînă aci cu mis-

terele? întrebă bĕtrânul Andrin, fostul primar de sub „hidra despotică“.

— Eĭ, asta nu credeam, da-nda, zise preşedintele *intelimariĭ*, smîcind din cap, da-nda, da-nda...asta nu credeam, pre vieaţa mea, că sînt om bĕtrân!

— Dar eŭ crez şi sînt maĭ mult decât *siguramente*, zise telegrafistul Pricor, ridicându-se în sus, şi sînt gata să le sfărîm *baza operaţiunilor!*

— Şi eŭ crez, ba maĭ mult, sînt convins, cum te vĕz şi mĕ vezĭ, strigă fostul arendaş al târguluĭ din Necule. Eŭ crez şi degeaba se miră d-l Andrin. Tocmaĭ d-sa, fostul primar al hidreĭ, s'a găsit să se mire? Eŭ nu mĕ mir. Urechile opoziţiuneĭ sînt chiar aci, între noĭ. D-l Andrin ştie prea bine. O! o! ştie maĭ bine ca noĭ toţĭ!

— Protestez! protestez! zise revoltat bĕtrânul Andrin, ridicând mâna dreaptă în sus. (Mâna îĭ tremura). Protestez!

Lumea mĕ știe! Niciodată n'am fost contra guvernuluĭ! Nicĭ un guvern nu s'a plâns de mine! Ba maĭ mult... sînt gata și acum!..

Cocoana Ghiolița bătu cu paharul în masă și 'șĭ reluă cuvêntul.

— Domnilor, v'am spus că focul este chiar aci, în comună! Focul este d'asupra capetelor noastre, ca să zic așa!

Președintele *intelimariĭ* tresări; se uită în sus, și nevĕzênd nicĭ-un foc, îngână de câte-va orĭ „da-nda, da-nda“ și aduse la gură un pahar cu vin.

— Domnilor, și ca să vĕ dovedesc că focul este în mijlocul nostru (la mijlocul lor eraŭ patru sticle, marĭ, cu vin negru) n'am decât să vĕ întreb: unde sînt proprietariĭ noștri? La misterurĭ, în brațele hidreĭ! Unde sînt ceĭlalțĭ avocațĭ? Unde? Rĕspundeți-mĭ!

— In brațele hidreĭ!

— Unde sînt moșneniĭ?

— In brațele hidreĭ!

— Unde sînt proprietăresele?

— In brațele hidreĭ!

— Unde sînt avocățesele?

— In brațele hidreĭ!

— Și știțĭ cine învêrtește misterurile, aci, în Necule?

— Cine? Cine? întrebară cu toțiĭ d'odată, repezindu-se în picioare.

— Fostul judecător, fostul infam, fostul bandit, avocatul Panaitescu!

— El va da foc comuneĭ? mormăi președintele *intelimariĭ.*

— El? el?.. el? răcni Picior telegrafistul, rĕsturnând o sticlă cu vin pe care o ridică atât de repede încât un pic de vin nu se vĕrsă. El a aruncat pe proprietarĭ, pe avocațĭ și pe moșnenĭ, cu nevestele lor, în brațele hidreĭ... El? Eĭ bine, domnilor, hotărîțĭ ce e de făcut, cu el, și voĭ face!

— Ioane, maĭ adu patru sticle cu vin,

marĭ, negru, zise suprefectul ridicând patru degete în sus.

— Acest om trebue desfiinţat de pe faţa pămêntuluĭ! strigă cocoana Ghioliţa, retezând aerul cu mâna ca şi cum ar fi învêrtit o sabie.

— Desfiinţat saŭ *convertit!* zise telegrafistul Pricor, aducênd mâna, ca şi cum ar fi tras pe cine-va de pĕr. Dar convertit... bine, bine, uite, aşa... siguramente... bine de tot, nu glumă!

— Convertit, mizerabilul! zise doctorul de plasă, care pînă acum bĕuse necontenit. Trebue bine convertit, căcĭ a devenit centrul microbilor oposanţĭ.

— Convertit, mişelul mişeilor, zise suprefectul, bênd al şaptelea pahar cu vin.

— Să'l convertim, chiar mâne seară, strigă telegrafistul. E invitat la onomastica luĭ Ilie grecul; sîntem cu toţiĭ invitaţĭ; să mergem cu toţiĭ şi să'l prindem, siguramente, la un *adică politic*, şi

pac, trosc, pleosc, pac, pînă l'om converti la pământ!

Așa le vorbi Pricor telegrafistul a căreia mânie nu era întrecută decât de furia cocoaneĭ Ghiolița. Și se scărpină în palma dreaptă, strigând:

— Ah! ah! aaaah! de ce nu este aci, fostul infam, fostul bandit, să'l convertesc dintr'o singură palmă!

— Prea bine să'l convertim, zise fostul arendaș al târguluĭ din Necule, să'l convertim, dar dacă e vorba să vorbim de politica *a mare*, eŭ cum rĕmâĭ? Cum rĕmâĭ, eŭ, cu târgul arendat, în socoteala mea, d-luĭ președinte al interimariĭ? Cât pĭerz eŭ? Și de ce să pĭerz când sînt cu aĭ noștri și mĕ daŭ de mânĭ și de picioare d-luĭ Niță și d-luĭ Guvern? Vreaŭ să știŭ, *unde e hidra despotică și unde nu este?* Cariera mea de *june tînĕr* este sdrobită de fostul primar, de prea iubitul și prea venerabilul d-l președinte,

aci de faţă, dupe cum la Slatina se găseşte slujĭ înaintea *leaderuluĭ opus*, fostul director general al tutunurilor. Eŭ în politică ştiŭ aşa : una şi cu una fac două ! Bob numĕrat ! D-l Niţă e zapciŭ ? Este ! Doctorul, e doctorul plăşiĭ? Este ! Pricor, are poşta ? Are ! Ciupeiŭ este la favorurĭ ? Este ! D-l Andrin este avocat şi fiu-sĕŭ ajutor de *jude ?* Este ! Şi eŭ ?.. păgubaş de tîrg ! Cum s'o învêrtesc ? Ba nu zĕŭ, cum s'o maĭ învêrtesc ?

Şi isprăvind acest discurs, fostul arendaş al târguluĭ, abia stăpînindu-şĭ mânia, puse mâna pe pălărie.

Bĕtrânul Andrin se făcuse mic şi'şĭ ştergea sudoarea de pe fruntea sa galbenă şi zbîrcită.

Preşedintele *intelimariĭ*, arendaşul tîrguluĭ, îngâna : „da-nda, nda-nda“, uitându-se la unghiĭ.

Cocoana Ghioala deschise gura de maĭ multe-orĭ ca să vorbească şi o închise,

scrișnind din dinți, neștiind cum să înceapă.

Doctorul mormoi, înghițind un pahar de vin — "... microbiĭ oposițieĭ plutesc în aer și chiar aci, în casa d-luĭ suprefect, cu miriadele de milioane".

Avocatul Ciupeĭ se întinse de favorite și rĕmâind, cu un fir negru și lung, printre degete, îl suflă, uitându-se dupe el cum se clătena în aer.

Suprefectul tuși de câte-va orĭ, apoĭ luă cuvêntul :

— Eĭ, tinerețe! tinerețe! Să vede că eștĭ tînĕr. Zis'am noĭ că nu veĭ avea târgul? Il veĭ avea! Il veĭ avea, și d-l președinte al interimariĭ va fi ales primar. Dă *dumnealuĭ* (și arătă pe președinte), dăm și noĭ (și se arătă pe el).

— Așa da, zise entusiasmat fostul arendaș al târguluĭ.

— Așa da, nda-nda, îngână *intelimarul*, dă dumnealuĭ (și întinse degetul arătă-

tor asupra suprefectuluĭ), dăm și noĭ (și îșĭ întoarse degetul drept în mijlocul pĭeptuluĭ). Da-nda... dăm și noĭ!

Pacea se făcu. Entusiasmul se ridică din noŭ.

— Și de aceea primejdia fiind mare, începu iar subprefectul, ameţit de vin și de succesul diplomaţiiĭ sale, primejdia fiind mare... care cu toţiĭ o știm... să ne unim, și mâne, chiar mâne seară, să'l convertim pe fostul infam!

— Merită convertire, zise avocatul Ciupeĭ privind în ochiĭ cocoaneĭ Ghioliţa, căcĭ învêrtește maĭ mult decât mistere politice. Dacă aţĭ şti, cocoană Ghioliţo și d-le Niţă! Dacă aţĭ şti... l'aţĭ nimici cu desĕvîrșire de pe faţa pămêntuluĭ!

— Ce? strigă Ghioliţa roșindu-se ca para foculuĭ, căcĭ știa dumneaeĭ ceva. Ce, d-le Ciupeĭ? Spune d-le Ciupeĭ, spu-

ne îndată că mĕ perdeţĭ, pe loc, în ochiĭ d-voastră a tuturor!

— Spune Ciupeĭ, îţĭ ordon să spuĭ, se resti d-l Niţă suprefectul, vĕrsând d'alungul meseĭ un pahar cu vin. Îţĭ ordon Ciupeĭ, şi eŭ, când e primejdie şi ordon, trebue să te supuĭ... chiar dacă ţĭ-aş ordona să nu, tot să da! Aşa sunt eŭ... când ordon, ordon!

Suprefectul tăcu. Trânti pumniĭ pe masă, vărsând un alt pahar cu vin.

Toţĭ încremeniră cu ochiĭ la Ciupeĭ.

— A scornit vorba de amor, rĕspunse Ciupeĭ privind în jos. De, nu ştiŭ ce, nu ştiŭ ce fel... amor... respingere... gelosie... el... cocoana Ghioliţa...

— Cum? strigă cocoana Ghioliţa. Să se ridice e-el pînă la mi-ine?

Şi, dupe ce'şĭ muşcă degetele, începu să plângă şi se repezi la gâtul suprefectuluĭ.

— Ascultă Niţă... ascultă Niţişor...

dacă poţĭ... rĕzbună-mĕ Niţă!... rĕzbună-mĕ Niţişor!

Còcoaneĭ Ghioliţiĭ îĭ veni reŭ.

Suprefectul şi avocatul Ciupeĭ o duseră pe mânĭ; ea zvîcni din mânĭ şi din picioare, şi strigă: „rĕzbunare! rĕzbunare!“ ca şi cum ar fi dat chiote, deşi, şi ea şi ceĭlalţĭ, eraŭ convinşĭ că leşinase.

Suprefectul şi avocatul Ciupeĭ o lungiră în pat, în camera de culcare.

Ghioliţa zvîcnia mereŭ, când din mânĭ, când din picioare.

— Trebue să'ĭ scoatem corsetul, zise avocatul Ciupeĭ d-luĭ suprefect.

— Eŭ nu mĕ pricep, rĕspunse încurcat suprefectul, tuşind de câte-va orĭ... dar primejdia fiind mare... care cu toţiĭ o ştim... dacă te pricepĭ tu, dragă Ciupeĭ... mĕ îndatorezĭ... primejdia fiind mare...

Avocatul Ciupeĭ se plecă la pĭeptul cocoaneĭ Ghiolița, un pĭept tînĕr și tare.

Suprefectul, convins că el, un om bine crescut, nu trebue să lase adunarea, și maĭ știind că Ghiolița leșină cam des, lăsă pe Ciupeĭ s'o îngrijească și trecu în salon.

Cum îl vĕzură cu toțiĭ jurară că vor rĕzbuna pe cocoana Ghiolița.

Avocatul Ciupeĭ veni și el vesel, și le spuse:

— Fițĭ pe pace; e maĭ bine; a deschis ochiĭ; ne-a poruncit s'o rĕzbunăm!

— S'o rĕzbunăm, da-nda, s'o rĕzbunăm! zise *intelimarul*, aducêndu-șĭ aminte că odinioară a vĕzut pe cocoana Ghiolița plimbându-se pe lună cu „fostul-infam“ și cântând „doĭ ochĭ am iubit într'a-mea vieață“.

— S'o rĕzbunăm! mormăi avocatul Andrin, aducêndu'șĭ aminte că, trecênd

prin zăvoiul de pe malul Oltuluĭ, auzise un „ah“ şi un sărutat, şi, pândind în capul zăvoiuluĭ, vĕzuse, cu ochiĭ luĭ, maĭ întâĭ pe „fostul-infam“ şi apoĭ pe cocoana Ghioliţa.

— S'o răzbunăm! zise doctorul, aducêndu-şĭ aminte că, acum câte-va lunĭ, d-l Niţă nu era acasă; că, el, era la cocoana Ghioliţa; că, lua cafeaua sub marchiză; că, se trata contra microbilor cu rom, dupe sistemul sĕŭ; că, a rĕmas stăpîn pe sticla cu rom; şi că „fostul-infam“ s'a plimbat cu cocoana Ghioliţa; şi că tratându-se prea mult contra microbilor, a adormit cu capul pe masă; şi că, dĕşteptându-se, n'a maĭ văzut nicĭ pe „fostul-infam“ nicĭ pe cocoana Ghioliţa.

— S'o *răzbunăm*... îngânară vr'o doĭ, ameţiţĭ, cu ochiĭ roşiĭ şi cu mustăţile ude de vin.

— Vĕ mulţumesc. Vĕz cât iubiţĭ pe ne-

vasta mea, pe acest ânger, care cu toțiĭ o știțĭ. Și acum, jurând, și primejdia fiind mare, să închinăm !

Eraŭ la al optulea rînd de patru sticle cu vin negru. S'apoĭ alt rînd, și altul... Închinară pentru guvern, pentru prefect, pentru suprefect și pentru cocoana Ghiolița.

— Aicĭ sunt de *pălere*, zise *intelimarul*, da-nda, ca pentru una ca iubita *noastă*, cocoana Giol-Ghiol-Ghiolița, să închinăm de treĭ *olĭ*.

După ce închinară de treĭ-orĭ, suprefectul *ordonă* avocatuluĭ Ciupeĭ, abia mișcând limba în gură:

— Ordon Ciupeĭ, ca aaamic și ca frat-te, ordon ... vezĭ și du-te ... află ... care cu toțiĭ o știțĭ ... vezĭ și du-te ca s'o vezĭ ... cum ? .. primejdia fiind mare ... dacă Ghiol-Ghiolița este bine ... care cu toțiĭ ... îțĭ ordon ca aaa-mic și ca fra-a-te. Și când, eŭ, eŭ Niță Candel, ordon ...

s'ascultațĭ... să te ducĭ chiar dacă... chiar dacă ți-aș zice să nu, tot să da... când ordon, ordon!

Suprefectuluĭ i se muĭeară picioarele și căzu pe scaun.

Avocatul Ciupeĭ înghiți un pahar de vin, îșĭ netezi favoritele surîzênd, și rĕspunse:

— Când ordonĭ, d-ta d-le Niță, chiar să nu, eŭ tot da. Când ordonĭ, ordonĭ!

— Când cine-va, cine-va ascultă... bâlbâi suprefectul, voind să se scoale dupe scaun și neizbutind... cine-va ascultă ca tine, ca tine ajunge... adicătele... ajunge departe...

Avocatul Ciupeĭ se duse, închizênd binișor ușa salonuluĭ.

D'acum încolo nicĭ unul nu se maĭ ridică de pe scaun.

Un vătășel, dupe ce d-l suprefect îĭ

zisese „îțĭ ordon“, arătându-’ĭ sticlele, turnă necontenit vin în pahare.

Vorbiaŭ toțĭ odată.

Doctorul susținea teoria microbilor, lăudând vinul ca cel maĭ bun „anti-anti-antidot contra microbilor carĭ plutesc în aer, iii... uite-așa, cu miliardele de milioane, chiar în casa d-luĭ suprefect“.

Bĕtrânul Andrin zicea mereŭ: „trăească guvernul! acest guvern care, nu se chĭeamă nicĭ așa, nicĭ așa, ci alt-fel cum am auzit eŭ... nu că e de rușine... da uite, îmĭ umblă prin gură și nu pot să spuĭ“.

Intelimarul: „Eŭ primar, *domle* Niță, da-nda, și panc toțĭ libertoniĭ la dubă, da-nda“.

Telegrafistul Pricor și suprefectul se restiaŭ unul la altul, deși eraŭ de aceeașĭ părere și chiar cu aceleașĭ cuvinte: „fostul-infam, convertit, convertit fostul bandit, trosc, pleosc, trosc, trosc, convertit la pămênt“.

Masa cenuşie, brodată de cocoana Ghioliţa cu galben, roşu şi albastru, leoarcă de vin.

Dupe o jumătate de ceas apăru şi avocatul Ciupeĭ, cu ochiĭ umezĭ, cu obrajiĭ rumenĭ, şi aşezându-se lîngă d-l Niţă îĭ zise:

— Să n'aĭ nicĭ-o grije. Doarme... doarme ca un copilaş!

— Bravo Ciupeĭ, rĕspunse suprefectul, legănându-şĭ capul, la dreapta, la stînga, înainte şi îndĕrăt. Vin să te sărut Ciupeĭ, vĕz... vĕz că... vĕz că'mĭ... vĕz că 'mĭ eştĭ... acum vĕz că'mĭ eştĭ amic!..

Suprefectul, dupe ce se izbi în nas, voind să'şĭ şteargă lăcrîmile de bucurie, sărută pe Ciupeĭ.

Intelimarul adormise cu capul pe masă şi sforăia; bĕtrânul Andrin se izbia cu capul în pĭept; fostul arendaş al târgu-

luĭ, rĕsturnat pe o canapea, scuipa scrumul ţigaretei căcĭ o băgase cu focul în gură.

Doctorul, cu capul pe masă, cu ochiĭ închişĭ, mormăia: „microbĭ, microbism, materialism, şi chiar Dumnezeŭ este un imens microb, compus iiiii... din miliarde de milioane de microbĭ, de aceea este infinit, etern şi pretutindenĭ".

Numaĭ Pricor şi Ciupeĭ se ţineaŭ bine.

Suprefectul bea încă şi da să vorbească.

— Să'l convertim, chiar mâne seară, la masa greculuĭ, zise Pricor.

— Da, respunse Ciupeĭ, înghiţind un pahar cu vin.

— Eŭ, eŭ, îngână suprefectul... învêrtind capul ca şi cum ar fi fost un bulgăre de pământ înfipt într'un vîrf de nuea... eŭ nu... nu pot... nu pot nimic decât... decât să'ĭ ĭeaŭ caiĭ... caiĭ

de re... de rechi... de rechiziție, pentru mane... manevre...

— Bravo, d-le Niță, bravo idee!

— Eŭ... eŭ nu pot... ca suprefect care... care se... care se respectă... nu pot nimic decât... decât și... și să'l puĭ de pa... de pază noaptea... în co... în comună...

— Bravo, d-le Niță, bravo idee!

— Eŭ... eŭ... eŭ nu pot nimic ca supre... suprefect decât să'l... mătur din... din co...

— Din comună... rĕspunseră ceĭlalțĭ doĭ.

— Da... șopti suprefectul, și ne maĭ izbutind să slomnească ceva, arată cu mâna d'alungul pĭeptuluĭ, închizênd ochiĭ.

— Il arde, șopti Pricor.

— Il arde, rĕspunse încet Ciupeĭ.

— D-le Niță, să vĕ punem pe canapea? Suprefectul dădu din cap.

Pricor și cu Ciupeĭ îl lungiră pe o canapea.

Suprefectul deschise ochiĭ stinșĭ, căscă gura, dar nu putu să maĭ spue nimic.

— Să'l convertim?

Suprefectul dădu din cap.

— Pe fostul-infam...

Suprefectul dădu din cap.

— Chiar mâne seară...

Suprefectul dădu din cap și închise ochiĭ.

Toțĭ adormiră.

Uniĭ pufue, alțiĭ horcăe.

E treĭ noaptea.

Afară s'aud sterjariĭ, unul dupe altul: „cine'ĭ acolooo? cine'ĭ acolooo?..“

A-treia-zi, de dimineață, s'a rĕspîndit zvonul în sat, că fostul judecător, avocatul Panaitescu, „a mâncat o sfîntă de

bătae, sor' cu moartea, din care nu se știe d'a scăpa".

Fostul-judecător este „fostul-infam".

L'aŭ *convertit !*

P. S. — Abia s'aŭ sfîrșit alegerile. Neculeștenii simțiaŭ încă gustul banchetuluĭ d-luĭ Niță Candel, suprefectul plășiĭ Dumbrăvile, și o veste tristă înfiora pe întregul partid din localitate: *se schimba guvernul!*

Suprefectul trist; doctorul se tratează și maĭ strașnic contra microbilor; avocatul Ciupeĭ a maĭ rărit'o de pe la cocoana Ghiolița; președintele *intelimareĭ* oftează îngânând: „da-nda-nda-da..." bĕtrânul Andrin se întreabă dacă vr'un guvern s'a plâns de prințipurile luĭ politice; Pricor telegrafistul bate mereŭ, din ordinul d-luĭ Nită Candel, și întreabă pe prefectul Coliban despre nouile mistere politice.

Vestea că guvernul — care nu era *nicĭ aşa, nicĭ aşa,* (nu că era de ruşine) — cade, a spulberat întreaga clădire politică a Neculeştenilor. Nu se maĭ întrunesc. Abia se vĕd câte doĭ, cel mult câte treĭ. Şi se uită lung unul la altul, şi daŭ din cap, şi 'şĭ zic:

— Aşa e?

— Da, nda-da...

— Nu 'ţi-am spus?

— Ce?

— Ştiĭ d-ta...

— Eĭ, da... aşa e!

Şi pînă nu s'a combinat noul guvern, Neculeştenii n'aŭ vorbit decât din ochĭ şi cu monosilabe.

Bucuria partiduluĭ a ajuns la culme când a aflat că *bĕtrânul* a luat în mână frânele guvernuluĭ. In mijlocul întreguluĭ partid, opt şi cu suprefectul nouĕ, Andrin a strigat:

— Tot el *sireacul*! Ce libertate, ce Con-

stituție! Nu vrea să știe el de fleacuri!

Când însă *sireacul* a fost înlocuit de *concentrați*, un noŭ fior a străbătut Dumbrăvile. Și Niță Candel, scos de noul guvern, a zis trist, dar cu drept cuvênt:

— Înțeleg să cază guvernele, dar ce aŭ cu suprefecții?

Și președintele *intelimarcĭ*, gonit de la primărie, de noul suprefect, tot ceva cam așa nu înțelegea... da-nda...

SORCOVA

Nu se pomenia nicĭ gură de om, nicĭ lătrat de câne.

Aşa an noŭ, aşa Sân-Vasile, să'l hărăzească Domnul vrăjmaşilor noştri, că şi d'aĭ avea tufă în bătătură, uiţĭ şi de topor, te daĭ cât maĭ afund în plapămă, îţĭ rĕstornĭ toate ţoalele în spinare, şi tot ghĭeaţă rĕmâĭ din tălpĭ pînă la creştet.

Taraful lăutarilor, al luĭ Sotir Ciupitul, ţambalagiul Olăniteĭ, împodobise din preziuă un cap de porc cu tibet conabiŭ şi albastru, cu busuioc şi cu cerceĭ roşiĭ în amêndouĕ urechile, şi mi'ĭ vîrîse, în dinţiĭ rînjiţĭ, un trandafir umplut cu tocătură rumenă.

Toţĭ aşteptaŭ să vază astă grozavă „Vasilcă," şi nimenĭ n'o maĭ vedea, de şi trecuseră ca la treĭ ceasurĭ de când se luminase de ziuă.

Nu se pomenia nicĭ de sorcovăeală, dupe cum s'ar fi cuvenit de la moşĭ de

la strĕmoşĭ. Ţi se prindea pleoapă de pleoapă, nare de nare, falcă de falcă, degera oul în găină, de ger ce se pornise.

— N'am putea duce l'alde biata Bălaşa ceva curmee de viţă şi vreascurĭ ujujite? zicea mama Arghiriţa feteĭ-marĭ ce învêrtia mămăliga între genuchĭ şi se ştergea la ochĭ din pricina fumuluĭ. Biata Bălaşa! o fi amorţit cu copil cu tot! Săracă lipită, bolnavă că nu se maĭ poate tîrî, vĕduvă, cu copilul gol puşcă, pe aşa căţea de vreme nu ştiŭ, zĕŭ, de şi-o maĭ înnoda zilele. Scoală, Irino mamă, pune pe tine cojoaca ta şi dulama mea, şi du-te de vezĭ îĭ abureşte coşul a fum?

Irina lăsă făcăleţul în mâna mă-seĭ, se strecură pe prispa din jurul pereţilor pînă la spatele caseĭ, apoĭ se întoarse într'un suflet, în tindă, se scutură de omĕt şi săriˆpe vatră.

— Nu e, mamă, nu e fum, nu e nimic;

geamurile înghĭețate tun, cu frunze geruite, de nu le-aĭ răzui nicĭ cu custura.

— Grăbește, Irină, să'ĭ ducĭ ceva găteje, nițică mămăligă și ceva fiertură; să le aprinzĭ focul cum ĕĭ ști, să le puĭ masa c'or fi flămînzit; și e maĭ mare pĕcatul să știĭ pe femee cu copilașul ăla pocăltit și degerat la o zi așa de mare!

II.

Zăpada îĭ pĕtrunsese în tindă; vêntul îĭ cânta prin crăpăturile ușiĭ par'c'ar fi vuit în duba mare; și Bălașa era întinsă în pat, învĕlită c'o plapămă vechiă, soioasă și ciuruită cu găurĭ prin cari eșiaŭ ghĭomotoacele de lână neagră. Pe picioare îșĭ trântise douĕ scovergĭ. La sîn îșĭ ghemuise copilul îmbrăcat cu niște zdrențe de pantalonĭ, c'o scurteĭcuță blănită, și încins pe la mijloc c'o basma roșie. Chipul eĭ, gălbejit de boală și de sărăcie, începuse a da în vînĕt;

ochiĭ, pironițĭ asupra copiluluĭ, perduseră luciul vieţeĭ ca şi cum i-aĭ fi răzuit c'o gresie.

— Mamă, mi-e frig lângă tine, tu eştĭ prea rece, îngână copilul dârdâind, lasămĕ sĕ mĕ daŭ jos.

— Bine, Nică, fă cum vreĭ, şopti Bălaşa. Câte-va lăcrîmĭ îĭ umezire ochiĭ eĭ uscaţĭ.

— Mamă, mie mi-e frig când staŭ în casă, adăogă copilul trăgêndu'şĭ cizmele, maĭ bine ar fi sĕ mĕ duc cu sorcova. Soba nu s'a dĕsmorţit de treĭ zile, şi eŭ am merişor şi busuioc uscat, pot sĕ'mĭ fac o sorcovă, dacă nu am una de târg cu florĭ şi cu beteală; şi poate să viŭ cu parale; am să 'ţĭ cumpăr pâne caldă. Aicĭ e frig, mamă, vreaŭ să mĕ duc!

Şi el care înghiţia în sec, de foame, nu'ĭ venia să spue drept, — deşi abia era de şase anĭ, — căcĭ simţia pe mă-sa bolnavă greŭ, şi tot zadarnic ar fi fost s'o maĭ mâhnească şi el cu foamea luĭ.

— Du-te, rĕspunse Bălaşa, închizênd ochiĭ. Ştiŭ eŭ ce te mână pe tine, dragul mameĭ, ştiŭ eŭ, numaĭ Dumnezeŭ nu ştie! Să te sărut o dată înainte d'a pleca.

— De ce să mĕ săruţĭ, mamă, înainte d'a pleca?

— Ca să'ţĭ fie cu noroc, ca să câştigĭ parale, ca să te primească cu bine la casă de oamenĭ.

Şi dupe ce'l sărută pe frunte, pe obrajĭ şi pe ochĭ, copilul se uită lung în faţa eĭ.

— Mamă, dar gura ta este de ghĭeaţă? Altă-dată când mĕ sărutaĭ mĕ încălziaĭ, acum par'că mi-aĭ bătut douĕ piroane de ghĭeaţă în amândoĭ ochiĭ.

Şi vĕzênd că mă-sa şi-a luat faţa în mânĭ, o socoti mîhnită de vorbele luĭ, se repezi la gâtul eĭ, o mângâe uşor pe tîmple, şi'ĭ strigă c'un glas între rîs şi plâns:

— Vreĭ să te sorcovăesc? Aşa cum m'aĭ învĕţat tu mamă?.. „Tare ca ferul,

iute ca oțelul...“ Nu vreĭ?... „Să înflorești, să mărgăreștĭ!..“ Nu zic bine?.. „Ca un mĕr, ca un pĕr!..“

Bălașa, dupe ce zgârci de treĭ-patru orĭ din mânĭ și din picioare, îșĭ veni în simțire ca dintr'un somn adînc.

Nică era la gâtul eĭ, și începuse a'șĭ îngâna vorbele cu plânsul.

— Nu zic bine mamă? De ce nu mĕ ascultĭ? „Ca un fir de trandafir, tare ca peatra, iute ca săgeata.“ Maĭ sărută-mĕ o dată c'am sĕ'țĭ aduc pâne caldă de la Iane brutarul.

Il sărută. Par'că buzele i se încălziseră într'un zbucium de vieață fără nădejde. Nică dupe ce o bătu pe frunte cu mănuchiul de merișor și de busuioc, plecă îndesându-'șĭ căciula pe urechĭ.

Când copilul eși afară din tindă, îl săgetă crivățul care te orbia și'țĭ inneca rĕsuflarea. Cercă sĕ facă un pas din prag, și nu vĕzu înaintea ochilor. O pală

groasă de zăpadă îl izbi peste ochĭ. In acea frământare cumplită, un singur gând îĭ licări în mintea luĭ de copil: „vreaŭ să aduc pâne caldă mameĭ, pâne caldă de la Iane brutarul!"

Şi intră în zăpadă pînă în brêŭ. Să opri încremenit. Auzise ceva. Il striga cineva? Auzise bine numele luĭ. Vêntul sĕ fi fost? Şi vêntul era rece, şi glasul care'l chĭemase fusese cald. Ca şi vêntul sĕ perduse în depărtare deşi venise de aproape. „Nică!.. Nică!.." Ear? Şi acest glas, care eşia ca de supt o copae rĕsturnată, era slab, năbuşit, tăĭeat de tuse, bolborosit într'o hîrîeală care'l înghĭeţă pînă la mĕduva oaselor.

— E mama! şopti copilul clănţănind, şi sĕ repezi la uşe. Pe când se lupta să deschiză uşea cu mâna stîngă, căcĭ cu dreapta strângea cât putea sorcova de merişor, eacă şi Irina, a mameĭ Arghiriţa, cu un maldăr de găteje şi de viţă uscată.

— Mama, dadă Irină, cere apă, deschide'mĭ, deschide'mĭ!

Când intrară în casă, biata Bălașa se dusese pe lumea ailaltă. Plapăma și velințele căzuseră jos. O mână 'ĭ odihnia pe pĭept, ear cealaltă încremenise înfiptă în așternut. Cu ochiĭ, pe jumătate închișĭ părea că'șĭ caută copilul la sîn. Gura eĭ căscată, o pată neagră ca întunericul, și, tot ca întunericul, fără fund.

— Dadă Irină, vrea apă, să'ĭ dăm apă, dadă Irină! îngână bĭetul copil, căutând prin odae cana cu apă.

Dada Irina, în loc să'l asculte, îl luă în brațe și se repezi cu el pe ușă afară.

Când îl duse l'alde Arghirița, și dădu de căldură, Nică îmbrățișă soba, închise ochiĭ și zise, încetinel și dulce:

— Dadă Irină, să facĭ și mameĭ foc, că mult e bine la căldură!

Apoĭ băgând de seamă cum șoptiaŭ de taĭnic, Irina cu mama Arghirița care

adusese ș'o lumînărică de ceară galbenă, întrebă cu binișorul:

— Da, ce să facĭ, dadă Irino, cu lumînarea?

— Să duc la mă-ta foc, lele, îĭ rĕspunse Irina.

— Și eŭ, dupe ce m'oĭ încălzi, mĕ duc cu Sorcova, să'ĭ aduc pâne caldă, mormăi copilul, ațipit lîngă sobă, strângênd necontenit, în mâna dreaptă, mănuchiul de merișor și de busuioc.

Dar pe când Arghirița vorbia cevr maĭ tare cu fie-sa, socotind că copilul adormise, Nică deschise sperios ochiĭ sĕĭ albaștri, înecațĭ în lăcrîmĭ, sări de lîngă sobă și strigă, neputêndu'șĭ stăpâni plânsul:

— Dadă Irină, nu vreaŭ s'o dațĭ popiĭ!.. De ce s'o bage în groapă?.. Mama e a mea, nu e a popiĭ!.. Nu vreaŭ să'ĭ dea țĕrână în ochĭ... N'a făcut nimic... Dacă e săracă... când m'oĭ face mare o să fie bogată... O să'ĭ cumpĕr scurteĭcă,

rochiă și șorț... Să nu mĭ-o dațĭ popii!.. Nu s'a dus la biserică c'a fost bolnavă, dadă Irină... dumneata știĭ cum se ducea înainte... dumniata știĭ...

Abia dupe multe făgăduelĭ se liniști, se culcă d'a curmezișul patuluĭ de lîngă sobă, și adormi oftând, nevoind să mănânce decât „odată cu mama".

A-doua-zi toate 'ĭ-aŭ fost d'a surda. S'a rugat, a plâns, a țipat, că popa n'a voit să'l asculte. Pe mă-sa aŭ pornit'o cu picioarele înainte. Degeaba le-a zis tuturor: „lăsațĭ-o barim pînă s'o muia curtea bisericiĭ!" auzind că pământul de groapă e tare ca osul.

Și toată lumea i s'a părut rea d'atuncĭ încolo, maĭ ales părintele Tudor. Și din mâna popiĭ, multă vreme, n'a luat nicĭ prescură, nicĭ artos.

Ear mama Arghirița, în loc d'o fată, avu o fată ș'un băeat.

DE AZI ȘI DE DEMULT

In ziua de Crăciun treceam prin grădina Icoaneĭ.

Tăcere și cărărĭ albe cotite pe dupe copacĭ fumuriĭ. In spatele meŭ cine-va îșĭ suflă zgomotos nasul. Un stol de vrăbiĭ, speriat, se împrăștie în toate părțile. Era omul cu chĭef, ca la o zi mare. Un bĕtrân, cu nasul roșu adus în barba luĭ albă. Vorbea singur. M'am dat la o parte. S'a dus bombănind: „eĭ, vieață grea, anĭ greĭ ...“ Un glas blând. Simțiĭ că e om bun.

In fața mea, lunga fațadă, albă și pi-

torească, a Şcoliĭ Centrale. La fereastra din mijloc, o fetiță, în rochie fumurie, cu capul rezemat de geam, privia. In niște ziduri mari, un cap mic și frumos... Și o batistă îĭ trecu pe la ochĭ. Iacă o ființă fară copilărie. Cine știe de unde-a fi? In orășelul eĭ, veselie... copiiĭ fericițĭ... ea, închisă, singură și tristă.

Plecaĭ, cu ochiĭ în jos, mânând înainte acel tabloŭ simplu și simpatic. E de mirare câtă energie se perde în căutarea subĭectelor. Maĭ ales cu pictoriĭ nu mĕ împac. Frumosul, naivul și simpaticul, pretutindenĭ. Orĭ-unde îțĭ întorcĭ ochiĭ, umbră, lumină, formă, vibrând de farmec și de simpatie. Pe Grigorescu toate l'aŭ emoționat. Eacă un poet. Din pânzile luĭ, de o elocință uimitoare, poțĭ să'ĭ reconstituĭ întreaga vieață, notând precis ce a simțit pe toate cărările și prin toate orășelile pe unde s'a oprit câte-va zile,

câte-va ore. Intre acest tabloŭ şi maestru o apropiere aşa de mare, că începu să mi se pară nu cum îl vĕzusem, ci cum l'ar fi prins el în cadru, uşurel, poetic, într'o lumină limpede şi tremurătoare. — „O fi sugiţând“. Un vechiŭ gând care tresări din impresiile şi credinţele copilăriiĭ.

— Cum ar fi maĭ frumos? Cu batista la ochiĭ saŭ cu privirea neclintită asupra uneĭ lumĭ depărtate şi fericite? Şi jos cuvintele: *„în ziua de Crăciun“*.

Pe strada Polonă, nimenĭ. Pomĭ încărcaţĭ de zăpada. În apropierea unor case marĭ, o ţigăncuşe ghĭemuită într'un palton, vechiŭ, cu buzunarele scoase afară. Crezuĭ că e bolnavă. Trecuĭ drumul. Mânca un codru de pâne albă, şi întindea, cu poftă, de nişte costiţe de porc. In faţa eĭ un câne gras şi curat. Un danez şoriciŭ. O privea. Cu ochiĭ dupe friptură.

Frumoasa luĭ zgardă dovedea că e un... bogătaș... Și ce lacom!..

Fulgiĭ de zăpadă cad liniștițĭ. Cânele se uită, îĭ scânteiază ochiĭ. Are aerul d'aĭ zice: „bre! ce lucrurĭ bune mănâncĭ tu!"

— Nu ți-e frig?

O întrebaĭ eŭ.

— Țu...

— Nu ți-e frică de câne?

— Țu...

— Dacă 'țĭ-o lua friptura?

— Poĭ, slujnica luĭ mi-a dat'o.

— Ce-o fi vrênd el?

— Carne. Oase, nu vrea oase, că i-am dat oase.

Fetița, murdară, ghĭemuită, mestecând repede. Cânele, gras, mândru, stând pe picioarele de dindĕrăt. Un bogat care râvnia la un sărac.

— Fetițo, vreĭ un franc?

— Un *franc..?*

Ce ochĭ marĭ și frumoșĭ!

— Un franc.

— Hî-hî...

Nu-ĭ venea să crează. Și binișor, cu o mișcare furișe, îl luă, îl puse în podul palmeĭ, întorcêndu-l și p'o parte și pe alta. In mâna eĭ neagră, moneda ca o lumină albă.

Abia făcuĭ câțĭ-va pașĭ și auziĭ:

— Na, na și ție!

'Mĭ 'ntorseĭ capul. Aruncase câneluĭ o bucățică de carne.

Fetița deschise pumnul, privi din noŭ la franc, începu să rîză, se sculă și o rupse la fugă, dând chiote. Cânele se uită lung dupe mine și începu să urle. Ce curios! Era așa de limpede ce spunea el: „tu mi-aĭ gonit'o... de ce mi-aĭ gonit'o?..."

La sĕrbătorile marĭ simțim nevoia d'a ști lumea copiilor fericită, cel puțin aceastǎ lume inocentă și pură încă. In-

chipuiţi-vĕ un copil înfomat şi tremurând în ziua de crăciun... E ceva maĭ dureros?

Nu e de loc fantesie. Mĭ-aduc foarte bine aminte de acum 27 de anĭ. Poate timpul, ca o perspectivă a impresiilor noastre, să ne poetiseze copilăria, dar nu o schimbă în adevĕratul eĭ fond. Durerile şi fericirile, rĕmân durerĭ şi fericirĭ, orĭ-cât s'ar afunda în timp ca într'o ceaţă din ce în ce maĭ deasă şi maĭ depărtată.

Sĕrbătorile Crăciunuluĭ sînt cele maĭ marĭ pentru copiĭ. Moş-ajunul, colindele, steaua, pluguşorul, vicleimul, sorcova... care din noĭ, ceĭ din mulţimea de jos, nu păstrăm neşterse emoţiunĭ de traista moş-ajunuluĭ şi de ramura cu trandafirĭ de hârtie?

Cârdurile de moş-ajun se rânduiaŭ de maĭ nainte.

Cea maĭ bună faţă de pernă era a mea. O traistă, cât mine de mare, în care mĕ

împedicam o noapte întreagă, tremurând, suflând necontenit în mânele înghĭețate. Ce fericire într'o suferință reală!

Surorile împletiaŭ zorit la ciorapĭ, la târlicĭ și mânușĭ. Toate trebuiaŭ să fie gata. Ele simțiaŭ un fel de mândrie ca fratele lor să se ducă departe, departe, cu cârdurile, și a-doua-zi să le spue *tocmaĭ* pe unde a colindat.

Par'că mě věz în acel an în care n'am avut noroc.

M'am culcat de vreme ca să mě scol la mĭezul nopțiĭ. Am închis ochiĭ dar n'am adormit. Ce emoțiune! Aveam cizme nouĭ. Nu le pusesem pînă atuncĭ. Traista în cuĭ, bățul dupe ușe, căciula la căpătâiŭ. Și căciula era nouă. Imĭ tîcâia inima, așteptând pe Bănică cu tovarășiĭ. Am răbdat cât am răbdat în plapămă, dar n'am maĭ putut. Mulțĭ poate nu vețĭ fi știind ce va să zică moș-ajun la 8 anĭ, ba încă cu cizme nouĭ...

— Mĕ îmbrac mamă ... vine Bănică!

El era șeful. Voinic, îndrăsneț și de 14 anĭ. Eŭ cel maĭ mic din ceata de șeapte inșĭ.

Mama somnoroasă îmĭ rĕspunse necăjită:

— Dormĭ aci, maĭ e pîn' la mĭezul nopțiĭ.

— Mamă, vine Bănică!

Insfîrșit, să mĕ îmbrace. Aprinse lumînarea. Pe geamurĭ frunze albe și groase. Afară ger. Trăseĭ repede pantaloniĭ. Intraĭ într'un spențer de lână albastră, apoĭ într'o scurteĭcă blănită cu oae. Mĕ încinse cu o basma roșie. Cizmele! Cizmele nu intraŭ. Cu picioarele în sus, și trage, și trage, și luptă, pînă când mama rĕmase c'o urechie în mână. Plângĭ eŭ, rîzĭ mama. Până n'a cusut urechia cizmeĭ n'am încetat din urlat. 'Mĭ-am scos târliciĭ și abia mĭ-aŭ încăput cizmele. „Nu

e semn bun“. Ca acum ’mĭ-aduc aminte de acest gând.

— Să nu te musce vr’un câne, păcatele mele...

Vezĭ? Nu era semn bun...

Am tras căciula pe urechĭ. Am înhățat bățul şi, pînă să vie Bănică, am strigat de vr’o douĕzecĭ de orĭ: „Bună dimineața la moş-ajun!“

Tata se prefăcea că nu ştie cine strigă.

— Ia să le aruncăm pisica în brațe... Oamenĭ marĭ şi la moş-ajun...

Şi strigam mereŭ, îngroşind glasul, cu ochiĭ la cizme. Mĕ strângeaŭ, dar... nu făcea nimic.

Haïtĭ! Bătuse în geam!

— Bănică?

— Bănică.

Şi zbughĭ pe uşe-afară.

Zăpada prinsese, din poleiŭ, o coaje tare şi alunecoasă. Ceață, ceață, de abia zăriaĭ la doĭ paşĭ.

Bănică făcu planul. S'o luăm pe la crucea de peatră. Numaĭ la întoarcere să strigăm prin părțile noastre. Pe la crucea de peatră, mere, nucĭ și covrigĭ, pe la noĭ maĭ mult colacĭ.

Bănică în frunte. Noĭ grămadă, dupe el, ca să nu'l perdem în ceață. Grăbițĭ, sperioşĭ şi alunecuşĭ. Cădeam p'un capĕt. Șeful rîdea.

— Unul la rând ... doĭ la rând ... treĭ ...

Și ear: „unul la rând..."

— Unde suntem, nea Bănică?

Și când îĭ ziceam *nea Bănică* îĭ ziceam cu dragoste și cu respect.

— Dracu să știe ... nu vĕz nimic.

— Unde suntem, nea Bănică?

— Om fi printre viĭ ...

Și suflam greŭ de tot.

— Aĭ ostenit, mĕ... cutare?

— Așĭ, nu-u-u-u!

— Maĭ avem, nea Bănică?

— Zĕŭ, că nu ştiŭ... nu vĕz nimic...

— Om fi la gropĭ...

— La gropĭ?.. nu vĕz nimic...staţĭ... băgaţĭ de seamă...

Un ţipăt desperat şi scurt...Mĕ duceam în jos, în jos, adânc, par'că se scufundase pàmêntul sub mine.

— Ce e mĕ? strigă Bănică speriat. Unde eştĭ mĕ?..Gropile!..Radule!

Doĭ, maĭ micĭ, începură să ţipe.

Eŭ nu mĕ oprisem decât în fundul gropilor. Nu mĕ durea nimic, dar de frică începusem a clănţăni, şi nu izbutiam să daŭ chiot.

— Radule! Radule! strigă Bănică.

Ceĭlalţĭ doĭ plângeaŭ.

— Tăceţĭ, mĕ!

Şi le trase o înjurătură.

— Radule!..

Insfîrşit îĭ rĕspunseĭ.

— Ce e, nea Bănică?

— In gropĭ, mĕ?

— Da, nea Bănică.

— Cum dracu făcuşĭ, mĕ?

—Nu ştiŭ, nea Bănică.

— Eştĭ viŭ, mĕ?

Ceĭlalţi doĭ începură ear să plângă.

— Maĭ trăeştĭ, mĕ?

— Cine?..

—Tu, mĕ!

—Trăesc...n'am nimic...ca p'o sanie...

Eŭ, în fundul gropilor de nisip, mĕ luptam să suĭ, şi cum suiam doĭ paşĭ, jiit... şi alunecam în fund. Coaja zăpeziĭ, groasă şi lustruită. Alunecam ca pe ghĭeaţă.

— Eĭ, nu te suĭ, mĕ?

— Nu pot, nea Bănică, alunec.

— Apoĭ, ce să facem?

— Eŭ ştiŭ?

Şi începuĭ să plâng.

— Nu plânge, mĕ!

— Nu plâng.

— Costache, porunci Bănică, pun'te pe vine şi dă-'ţĭ drumul.

Costache, de 12 anĭ şi băeat inimos. Jiiiit... şi odată mĕ pomeniĭ cu Costache. Imĭ veni inima la loc. Mĕ luă de mână. Apucarăm în sus; dupe câţĭ-va paşĭ, jiit, amêndoĭ odată... şi iar, şi iar, dar degeaba. Ni se umflaseră buricele deştelor.

— Mĕĭ, ce faceţĭ, mĕĭ? strigă Bănică.

— Nu se poate, nea Bănică, rĕspunse Costache.

— Apoĭ, ce e de făcut?

— Eŭ ştiŭ?

Ceĭ doĭ începură ear sa plângă.

— Tăceţĭ draculuĭ! strigă Bănică. Staţĭ voĭ aicĭ.

Ceĭ doĭ începură să ţipe.

— Nu ne lăsa, nea Bănică, ĭea-ne şi pe noĭ...

— Păĭ, vĕ daţĭ voĭ drumu'n gropĭ, mĕ?

— Da, nea Bănică, da...

Să nu vĕ miraţĭ. Când suntem micĭ facem minunĭ de eroism din causa fricii.

Tăcere. Noĭ doĭ ascultam din fundul gropilor. Eram ca într'o ocnă, nu vedeam nimic. Bănică, din când în când: „aşa... staĭ... tu aicĭ... Dumitru dupe Ion...“

— Ce facĭ, nea Bănică? strigă Costache.

— La şir, mĕ... şi eŭ în cap... venim şi noĭ... ţineţi-vĕ bine... haĭtĭ...

Jiiiiit... şi buf, unul peste altul, rostogol la picioarele noastre.

In depărtare s'auzia, incetinel ca prin vis: „bună dimi-nea... la... o... ş... a... juuuu...“

Gropile eraŭ adâncĭ, adâncĭ de tot. Noĭ abia zăriam la doĭ paşĭ. Eĭ, ce e de făcut? Bănică luă pe Costache. Să dibue încet, încet, pînă or da de urma căeĭ, că numaĭ p'acolo puteam să scăruţelor, să scăpăm. Nu maĭ 'mĭ-era frică. Toată grija de cizme, să nu le fi sgâriat. Le pipăiam eŭ, dar nu vedeam nimic.

Nouĕ celor maĭ micĭ ne zise:

— Voĭ să mergeţĭ grămadă, mĕ, maĭ în urmă, maĭ departe, mĕ, să nu se surpe vr'un mal, şi când oĭ zice eŭ, aicĭ băeţĭ? voĭ să rĕspundeţĭ „aicĭ! aicĭ, nea Bănică?"

Să nu se surpe vr'un mal? Ne înghieţară inimele. Eŭ mĕ gândeam la mama... ce-o să se facă tata fără mine!.. Imĭ venea sĕ plâng... ba şi începusem.

— Cine plânge, mĕ?

— Ni-i-menĭ... 'mĭ-am suflat nasul.

Şi încet, încet, vîrîţĭ uniĭ într'alţiĭ, intrarăm în întunericul adânc. Nu zăriam nicĭ pe Costache, nicĭ pe Bănică.

In depărtare s'auziaŭ cetele strigând, şi strigătul lor s'apropia, se depărta, alte orĭ numaĭ ca un vuet de vênt.

— Aicĭ, băeţĭ?

Tresărirăm.

— Aicĭ, aicĭ, nea Bănică!

— Staţĭ, mĕ... am dat de urma căruţelor.

Ne oprirăm. Nea Bănică, ca o umbră, se apropie de noĭ și ne puse pe drum. Și încet, încet, eșirăm din gropĭ.

Cât om fi stat acolo nu știŭ, dar par'că întunericul bătea în fumuriŭ.

— Când s'a revărsa de ziuă, ne zise nea Bănică, am să vĕ duc la boeru cu fete multe și cu salep, mĕ.

— Ce, ne dă salep?

— Daaa...

— La toțĭ?

— Daaaa...

Ce bun băeat, nea Bănică. Ce ne-am fi făcut noĭ fără el?

Tremuram... Salep care frige într'o odae caldă...

— De ce ne dă salep, nea Bănică?

— Vezĭ că boer Mateiŭ, mĕ, are opt fete și a avut și un băeat, mĕ. Băeatul a murit și d'atuncĭ a rĕmas el că deschide ușa la toțĭ băețiĭ, la moș-ajun, la colind, cu steaua și cu sorcova.

Ne umpluserăm, ca la jumĕtate, trăi tele cu mere, cu covrigĭ și cu nucĭ, b aveam și câte douĕ pere. Ce mândr eram... să duc și *pere* surorilor!

Incepuse a se lumina de ziuă.

— Mĕ, zise nea Bănică, oprinduse ĭı dreptul unor case boereștĭ, am ajuns Suflațĭ-vĕ năsul. Să sărutațĭ mâna boeruluĭ.

Șeapte nasurĭ d'odată, șapte mânecĭ pe la nas, apoĭ cu toțiĭ ne-am dres glasul și am intrat într'o curte mare. D'asupra pimnițeĭ un ceardac cu geamlîcul luminat. Prin perdelele lăsate se zăriaŭ ceĭ din lăuntru ca niște umbre. Dupe ce-am strigat, cât am putut de tare și de lung, „bună dimineața la moș-ajun", Bănică ținu discursul următor:

— Să trăițĭ coane Mateiŭ și cu dimoazelile d-tale. La mulțĭ anĭ cu noroc și sănătate cu dimoazele cu tot! *Noĭ*, coane Mateiŭ!

Tii! ce bine vorbise!

— *Voĭ*, băețĭ?

— *Noĭ*, coane Mateiŭ.

— Ne cunoaște, nea Bănică?

— Așĭ, nu, mĕ, de unde? Dar așa e obiceiul caseĭ.

Băturăm picioarele în prag, întâiŭ Bănică, apoĭ toțĭ după dênsul, și suirăm scara cu căciulile în mânĭ.

In fundul ceardaculuĭ un pat lat. Conu Mateiŭ, într'un halat năutiŭ cu florĭ roșiĭ, sta grecește. Pe cap o căciuliță de plisă cu fireturĭ. Negricios la față, ras, numaĭ cu o dungă de bărbuță albă, de la urechĭ în jos, încheindu-se la beregată. Și niște ochĭ marĭ, negri și bunĭ, cu toate că d'asupra lor avea douĕ zmocurĭ de sprâncene scurte și dese. In picioare, lângă el, treĭ fetițe... ah! ce frumoasă era cea maĭ mică.

Conu Mateiŭ ne întinse mâna cu degetele frânte în jos. Noĭ o sărutarăm, pe

rând, cu sfială şi cuminte. Boeru înce pu: — Şedeţĭ băeţĭ... (noĭ în picioare, nu ne mişcam) aveam şi eŭ un băet... (în ochiĭ luĭ două lacrămĭ)... ar fi fost acum ca tine... (şi arată pe nea Bănică)... n'a vrut Dumnezeŭ... (eŭ încremenisem cu ochiĭ la cea maĭ mică)... după el s'a dus şi mă-sa... semăna cu el, dar ochiĭ eĭ eraŭ albaştri... Vĕ e frig?.. (şi pantalonaşiĭ eĭ cu o palmă maĭ lungĭ decât rochiţa... cu cerculeţe şi cu florĭ cusute în gherghef)... Dar am să vĕ daŭ câte două cescĭ de salep... (salep? cum o fi chemând'o?.. ca mine de mare... cu pĕru pe spate... se uită la mine... plec ochiĭ în jos... ce urît trebue sĕ fiŭ...)... Linico tată, zi Ancuţiĭ de salep..." (Linica o chiamă... se învêrteşte repede... rochiţa i s'a umflat... pĕrul îĭ saltă pe umerĭ... s'a dus!)

Fie-care cu ceaşca de salep.

Nea Bănică suflă, ţuguind buzele;

înghite, înghite în sec; nu poate încă sorbi; frige. Ceĭlalțĭ suflă, suflă și eĭ. Eu simț aburĭ calzĭ pe la nas; suflu și eŭ, dar nu vĕz unde... Linica se uită la noĭ... Celelalte, maĭ măricele, șoptesc și rîd încet. Aŭ bĕut toțĭ câte o ceașcă, eŭ suflu mereŭ, uitându-mĕ, gândindu-mĕ.

— Băețaș... nu beĭ? zise boerul.

Odată mĕ roșiĭ ca focul, și dintr'o sorbitură înghițiĭ tot salepul.

Ne-a maĭ dat încă câte unul. L'am bĕut cu udurĭ, că n'am maĭ îndrăznit să-mĭ ridic ochiĭ din ceașcă. Linica se dusese.

Ne-a dat căte treĭ mere și un covrig. Am sărutat mâna luĭ conu Mateiŭ și am plecat. Am colindat încă vr'o douĕ ceasurĭ, dar eŭ nu maĭ strigam, și n'am maĭ scos nicĭ o vorbă. Mĕ gândiam. Ah! da... trădam... trădasem. Dacă ar ști Nicuța popiĭ! Ce rĕŭ e omul! Și cum nu bănuesc, ceĭ marĭ, ce lume de emoțiunĭ

şi de imaginĭ se agită în capetele c
micĭ.

Spuneam încet sor'meĭ că Linica
aşa, era pe dincolo, iar tata auzindu-
căcĭ eŭ nu-l simţisem când intrase
casă, mi-a zis surîzênd:

— Mĕĕĕ! hoţule!

Am tresărit. Am tăcut. Dar mu
vreme n'am uitat pe Linica.

Unde-o fi ea?

Nu vi se pare că unele întrebărĭ tı
sar în noĭ, peste zecimĭ de anĭ, cu o m
lancolie delicioasă?

Pentru mine a fost un an trist de ca
mĭ-aduc aminte cu un sentiment vag d
căinţă ... prima mea trădare!

Un singur gând espiator ... să câşti
banĭ mulţĭ, cu sorcova, şi să daŭ Nicuţi
în fie-ce dimineaţă, câte o plăcintă c
carne de la *Kir Gligore* simigiul car
trecea strigând, pe nas şi ascuţit, *plaţinta
plaţinzora!*

De câte şeapte orĭ pe zi, pînă în ajunul anuluĭ noŭ, am zis mameĭ:

— Mamă... sorcovă cu beteală!

In ajun:

— Mamă..!

— Bine, bine,.. cu beteală...

Pe înserate, mama intră cu două sorcove. Una cu patru trandafirĭ de hârtie subţirică şi cu câte-va fire de beteală, alta, maĭ proastă, cu trandafirĭ roşiĭ p'o faţă şi albĭ pe ceailaltă. A bună pentru mine şi a proastă pentru Ionică, un bĭet copil fără tată, cu un an maĭ mic ca mine, cu care umblam eŭ la sorcovăeală.

A-doua-zi cizmele în picioare, (nu mĕ maĭ uitam la ele, se cam învechiseră), căciula în cap şi cu Ionică prin mahala.

Ionică, fericit, nu-şĭ maĭ lua ochiĭ de la sorcova luĭ.

Lapoviţă; noroiŭ; ploua şi ningea; ne scufundam în noroĭ şi abia ne scoteam

picioarele, pocnind, ca şi cum am fi sp
burdufurĭ de hârtie.

Un câne se repede; eŭ fug; Ion
rĕmâne în noroĭ; ţipă; se apără des]
rat cu sorcova; un ţipăt şi maĭ tare
l'a muşcat... din sorcovă n'a maĭ rĕm
decât băţul. A scăpat. Il ĭeaŭ de mâı
El plânge arătând la picior şi nu ve
că trandafiriĭ i-aŭ picat în mocirlă.]
trăm la noĭ acasă. Mama îl întreabă „
un'te-a muşcat." Ionică vede băţul sc
coveĭ fără trandafirĭ.

— De sorcovă! răcni el.

Era maĭ mult învineţit decât muşca
Mama îmĭ făcu cu ochiu şi desprin
doĭ trandafirĭ de la mine şi îĭ legă c
beţişorul luĭ. Mie îmĭ venea să plâng.
dar mi-era şi milă de bĭetu Ionică.

El tăcu. Se uită la trandafirĭ...

— Nu mĕ maĭ doare...

Par'că pe mine mĕ durea... Şi p
mine mĕ muşcase cine-va de sorcov

Inghiţiĭ de vr'o câte-va orĭ şi plecarăm.

An fără noroc.

Ca să nu ne maĭ apropiem de curtea cu cânele trebuia să sărim un şanţ cu apă. Un fior. De n'ar cădea Ionică. El sări şi se clătină pe celălalt mal. Eŭ, grăbit, ţîşt dincolo într'un picior... alunec şi bâldâbîc în şanţ. Trandafiriĭ meĭ se umplură de mocirlă.

Mi se înecase sorcova. Lacrămile cădeaŭ, picăturĭ marĭ. De pe mine se scurgea apă murdară şi groasă.

Ionică îmĭ întinse sorcova luĭ.

Eŭ îĭ întorseĭ spatele şi plecaĭ spre casă suspinând. Acasă începuĭ să plâng, nu glumă. Mi se păru că mama abia se ţinu de rîs. Mĕ primeni. Mĕ apucase frigul. Adormiĭ lângă sobă.

Cam pe la toacă intră pe uşă Ionică, cu un pumn de gologanĭ. Il trimesese mă-sa să-mĭ dea şi mie. Ştiŭ că mama

mi-a șoptit în urechie „e sărac.. îțĭ da eŭ ție...“ Și l'a trimes îndărăt acas

De unde-a avut, de unde n'avut, mi-dat mama o sfânțoaĭcă și mi s'a întor inima la loc.

O săptămână de zile i-am tot dus Ni cuțeĭ câte-o plăcintă cu carne. Și ea împărțind plăcinta în două, îmĭ da ș mie jumătate, întrebându-mă:

— De la sorcovă?

— Da... și mă uitam în jos.

Dar vezĭ d-ta, eŭ eram ameţit: mi se părea că Linichiĭ îĭ duceam plăcințile.

. . . .

Ce de drame, micĭ și emoționante, nu'mĭ aminti acel chip melancolic din fereastra Școliĭ Centrale, și țigăncușa care mânca cu poftă, nevrênd să știe că sub ea era zăpadă și că de sus cădea zăpadă.

Și tot gândindu-mă m'am pomenit la șosea, fără să știŭ pe unde am trecut și când am ajuns.

Vě rog să mě credeţĭ că nu este un sentimentalism afectat, ci o rugăciune profundă care, în fie-care an, porneşte din viaţa mea de odinioară: „Doamne, dă Doamne, copiilor săracĭ, cizme, scurteĭcĭ, căciulĭ, de moş-ajun, şi nu lăsa, Doamne, pe nicĭ unul fără sorcovă de anul noŭ...“

Domnule Grigorescu, dacă aĭ fi vězut, d-ta, acel tabloŭ, ce pagină splendidă aĭ fi creat!
